

2016•2017
FACULTEIT RECHTEN
master in de rechten

Masterproef
Het Decreet Complexe Projecten. Een kritische analyse

Promotor :
prof. dr. Stijn VERBIST

Laura Thewis
Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten

De transnationale Universiteit Limburg is een uniek samenwerkingsverband van twee universiteiten in twee landen: de Universiteit Hasselt en Maastricht University.

Universiteit Hasselt | Campus Hasselt | Martelarenlaan 42 | BE-3500 Hasselt
Universiteit Hasselt | Campus Diepenbeek | Agoralaan Gebouw D | BE-3590 Diepenbeek

Maastricht University

2016•2017
FACULTEIT RECHTEN
master in de rechten

Masterproef

Het Decreet Complexe Projecten. Een kritische analyse

Promotor :
prof. dr. Stijn VERBIST

Laura Thewis

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten

SAMENVATTING

Dat de besluitvorming inzake de realisatie van complexe projecten aanzienlijk moet worden versneld, is een algemene tendens geworden die in vele landen voelbaar is. In Nederland werd mede daartoe de crisis- en herstelwet ontwikkeld en in Vlaanderen werd het decreet complexe projecten aangenomen.

De centrale onderzoeksvraag die in deze masterthesis voorligt is de vraag of de rechtsbescherming voor de burger voldoende wordt gegarandeerd in de crisis- en herstelwet en in het decreet complexe projecten.

De crisis- en herstelwet voorziet in vernieuwende instrumenten en biedt eveneens procedurele voordelen. Het decreet complexe projecten voorziet op zijn beurt in een facultatieve geïntegreerde procedure.

Wat betreft de rechtsbescherming springen de volgende procedurele voordelen uit de crisis- en herstelwet in het oog: (1) de vergewisplicht betreffende de niet-wettelijk voorgeschreven adviezen, (2) de beperking van het beroepsrecht voor decentrale overheden, (3) de versnelde behandeling van het beroep alsook het uitsluiten van *pro forma* beroepschriften, (4) de verlichte onderzoekslast en (5) de versoepeling betreffende de milieueffectrapportage. De afdeling Advisering van de Nederlandse Raad van State was het vaak niet eens met de wetgever en stelde dat met deze procedurele voordelen geen versnelling of vereenvoudiging van de besluitvorming zou worden bekomen.

In het decreet complexe projecten trekken de volgende elementen met betrekking tot de rechtsbescherming dan weer de aandacht: (1) de startbeslissing, (2) het feit dat er kan worden afgeweken van plannen, (3) de aanduiding van de bevoegde overheid, (4) de uitzondering inzake milieueffectrapportage en de passende beoordeling, (5) de uitsluiting van de Vlaamse beschermingen, (6) het ontbreken van de mogelijkheid tot het instellen van een administratief beroep en (7) het feit dat het definitief voorkeursbesluit een zogenaamd *point of no return* vormt. Ook de afdeling Wetgeving van de Belgische Raad van State was het vaak niet eens met de Vlaamse decreetgever en ging dan ook dieper in op verscheidene aspecten die mogelijks problematisch zouden bevonden kunnen worden.

Over de jaren heen zijn er vele arresten geveld inzake de crisis- en herstelwet en meer bepaald inzake de toepasbaarheid van de procedurele voordelen. Uit een zorgvuldige lezing en analyse van deze arresten blijkt dat de procedurele voordelen geen schending uitmaken van de hogere normen. Daarenboven zullen meerdere aspecten uit de crisis- en herstelwet opgaan in de nieuwe omgevingswet.

Inzake het decreet complexe projecten werden tot nog toe geen arresten geveld. Het is zelfs zo dat er tot op heden nog steeds geen enkel voorkeursbesluit werd genomen. Thans kan na zorgvuldig onderzoek worden geconcludeerd dat de rechtsbescherming voor de burger in het gedrang wordt gebracht: er is immers gebleken dat de procedure zoals voorzien in het decreet complexe projecten op verschillende punten afwijkt van de afzonderlijke sectorale procedures.

DANKWOORD

Wanneer je aan een masterthesis werkt, weet je dat het einde van de opleiding nadert. De masterthesis vormt als het ware de kers op de taart van deze opleiding: ze vormt het grote sluitstuk van een boeiende, leerrijke maar ook moeilijke studie.

Eenzijds ben ik zo ver geraakt door steeds mijn uiterste best te doen, door de drang naar het vergaren van kennis, kennis van het bestuursrecht in het bijzonder, steeds te voeden. Bij het schrijven van deze masterthesis heb ik me specifiek verdiept in het Nederlandse omgevingsrecht en ikzelf heb dit als een enorme meerwaarde ervaren.

Anderzijds heb ik steeds kunnen rekenen op de steun van anderen en ik zou dan ook graag een woord van dank tot hen willen richten.

In de eerste plaats richt ik mij tot mijn promotor, prof. dr. Stijn Verbist. Hij heeft mij de mogelijkheid geboden om me te verdiepen in een zeer interessant en actueel onderwerp. Verder heeft hij me zijn vakkundige hulp geboden om mij hier en daar bij te sturen waar nodig. Zijn richtlijnen waren hierbij een grote hulp.

Vervolgens wil ik de Universiteit Hasselt bedanken voor het inrichten van het opleidingsonderdeel. Ik heb het schrijven van de masterthesis als positief en leerrijk ervaren.

Daarnaast wil ik mijn moeder, stiefvader en zus bedanken voor de steun gedurende de hele opleiding. Het was voor hen niet makkelijk te begrijpen waar ik precies mee bezig was, maar desondanks kon ik steeds op hen rekenen om mijn hart luchten. Ik wil in het bijzonder nog mijn moeder bedanken om het mogelijk te maken me te laten studeren aan de Universiteit.

INHOUDSTAFEL

INLEIDING	1
ONDERZOEKSVRAGEN	3
ONDERZOEKSMETHODE	5
ONDERZOEKSPLAN	7
DEEL I. NOOD AAN VERANDERING.....	9
I. Nederland	9
1. Te trage besluitvorming infrastructurele projecten	9
2. Crisis in de economie	10
3. De wet houdende regels met betrekking tot versnelde ontwikkeling en verwezenlijking van ruimtelijke en infrastructurele projecten	11
II. Vlaanderen	12
1. Legistische leemte	12
2. Titel III van de VCRO	14
3. Het decreet betreffende complexe projecten	14
III. Tussenbesluit	15
DEEL II. ONTWIKKELDE INSTRUMENTEN EN PROCEDURE	17
I. Crisis- en herstelwet	17
1. Algemene structuur van de crisis- en herstelwet	17
1.1. Instrumentarium	17
2. Vernieuwende instrumenten	18
2.1. Ontwikkelingsgebieden	18
2.2. Innovatieve experimenten	19
2.3. Versnelde uitvoering van bouwprojecten	20
2.4. Versnelde uitvoering van lokale en (boven)regionale projecten met nationale betekenis	21
3. Procedurele voordelen	22
3.1. Toepassingsgebied	22
3.2. Versoepeling betreffende adviezen	23
3.3. Beperking beroepsrecht	24
3.4. Versnelde behandeling van het beroep	24
3.5. Verlichte onderzoekslast	24
3.6. Versoepeling betreffende milieueffectrapportage	25
II. Decreet complexe projecten	26
1. Algemene structuur van het decreet complexe projecten	26
1.1. Proceduredecreet	26
1.2. Toepassingsgebied	26

1.3. Bevoegde overheid	27
2. Procedure	27
2.1. De verkenningsfase	27
2.2. De onderzoeksfase	28
2.3. De uitwerkingsfase	31
2.4. De uitvoeringsfase	34
III. Tussenbesluit	34
DEEL III. BLIKVANGERS BETREFFENDE DE RECHTSBESCHERMING	35
I. Crisis- en herstelwet	35
1. Vernieuwende instrumenten	35
2. Procedurele voordelen	35
2.1. Versoepeling betreffende adviezen	35
2.2. Beperking beroepsrecht voor decentrale overheden	36
2.3. Versnelde behandeling van het beroep	36
2.4. Verlichte onderzoekslast	37
2.5. Versoepeling betreffende milieueffectrapportage	37
II. Decreet complexe projecten	39
1. Procedure	39
1.1. Startbeslissing	39
1.2. Afwijken van plannen	39
1.3. Bevoegde overheid	40
1.4. Uitzondering inzake milieueffectrapportage en passende beoordeling	41
1.5. Uitsluiting beschermingen	41
1.6. Geen administratief beroep	42
1.7. Definitief voorkeursbesluit en projectbesluit vatbaar voor beroep	42
III. Tussenbesluit	43
DEEL IV. ELEMENTEN TER VERANTWOORDING VAN DE BELEIDSKEUZES INZAKE	
 RECHTSBESCHERMING	45
I. Crisis- en herstelwet	45
1. Versoepeling betreffende adviezen	45
2. Beperking beroepsrecht voor decentrale overheden	46
3. Versnelde behandeling van het beroep	47
4. Verlichte onderzoekslast	49
5. Versoepeling betreffende milieueffectrapportage	49
II. Decreet complexe projecten	51
1. Startbeslissing	51
2. Afwijken van plannen	53
3. Bevoegde overheid	55
4. Uitzondering milieueffectrapportage en passende beoordeling	57
5. Uitsluiting beschermingen	59

6. Geen administratief beroep	59
7. Definitief voorkeursbesluit en projectbesluit vatbaar voor beroep.....	60
III. Tussenbesluit	63
DEEL V. KRITISCHE ANALYSE	65
I. Crisis- en herstelwet	65
1. Versoepeling betreffende adviezen	65
2. Beperking beroepsrecht voor decentrale overheden	65
3. Versnelde behandeling van het beroep	66
4. Verlichte onderzoekslast	69
5. Versoepeling betreffende milieueffectrapportage	69
II. Decreet complexe projecten.....	70
1. De startbeslissing	70
2. Afwijken van plannen	71
3. Bevoegde overheid	71
4. Uitzondering inzake milieueffectenrapportage.....	72
5. Uitzondering inzake passende beoordeling	74
6. Geen administratief beroep	75
7. Definitief voorkeursbesluit	76
III. Tussenbesluit	78
EINDBESLUIT	79
BLIK OP DE TOEKOMST.....	81
I. Nederland	81
II. Vlaanderen	83
BIBLIOGRAFIE	85
BIJLAGEN	91
1. Bijlage I. Categorieën ruimtelijke en infrastructurele projecten als bedoeld in artikel 1.1 eerste lid crisis- en herstelwet.....	91
2. Bijlage II. Ruimtelijke en infrastructurele projecten als bedoeld in artikel 1.1 eerste en tweede lid crisis- en herstelwet	93

INLEIDING

1. Vooraleer complexe projecten kunnen worden gerealiseerd, moeten er verscheidene procedures worden doorlopen: vergunningen dienen te worden verleend en vaak dienen voorafgaand ook plannen te worden opgemaakt of gewijzigd. Bovendien moeten zowel de vergunningen als de plannen ook op maatschappelijk gedragen worden, hetgeen vaak een struikelblok is. Administratieve en juridische procedures kunnen vervolgens jaren aanslepen waardoor de realisatie van zulke complexe projecten gedurende lange tijd onzeker is.¹

Eén ding is zeker, de te lange doorlooptijd bij de realisatie van deze projecten leidt tot frustratie.² Deze frustratie is doorheen de jaren een ware tendens geworden die in vele landen voelbaar is.³

2. Deze masterthesis behandelt de Nederlandse en Vlaamse regelgeving die werd ontwikkeld om deze tendens te doorbreken.

In 2010 heeft de Nederlandse wetgever getracht door middel van de invoering van de Wet houdende regels met betrekking tot versnelde ontwikkeling en verwezenlijking van ruimtelijke en infrastructurele projecten⁴ (hierna: crisis- en herstelwet) een heropleving van de economie te bewerkstelligen en tegelijkertijd de complexiteit en de stroperigheid van de besluitvorming te verminderen. In het voorjaar van 2013 werd deze tijdelijke wet voor onbepaalde duur verlengd.

De Vlaamse decreetgever heeft op zijn beurt in 2014 met de invoering van het Decreet betreffende complexe projecten⁵ (hierna: decreet complexe projecten) een einde willen stellen aan de procedurele inefficiënties die werden opgemerkt aangaande de realisatie van complexe projecten.

3. In essentie werden er zowel vernieuwende instrumenten als procedurele voordelen ontwikkeld in de crisis- en herstelwet en werd er een alternatieve procedure uitgewerkt in het decreet complexe projecten met het oog op een snellere realisatie van dergelijke complexe projecten.

4. De instrumenten, de voordelen en de alternatieve procedure zullen nader worden bestudeerd vanuit het oogpunt van de "rechtsbescherming tegen de overheid". Mijn bekommernis is immers de volgende: wordt de rechtsbescherming voor de burger voldoende gegarandeerd in de crisis- en herstelwet en in het decreet complexe projecten? Het mag dan best zijn dat complexe projecten sneller kunnen worden gerealiseerd, doch mag dit geenszins de rechten van de burger beperken.

¹ S. AERTS, "Is alles van waarde weerloos? Het behoud van het Onroerend Erfgoed en het Decreet Complexe Projecten", *MER* 2016, afl. 4, 276. Al te vaak worden procedures gestart door een enkeling die zich geschaad voelt in zijn woonomgeving, zijn economische belangen en zijn *not in my backyard*-gevoel.

² J. VANPRAET en C. VAN DE HEYNING, "Voorwoord – Infrastructuurwerken en de rol van de burger", *TBP* 2010, afl. 10, 575.

³ Onder meer in Nederland, Duitsland, Frankrijk en België; C.W. BACKES, E. CHEVALIER, M.E. ELIANTONIO, A.M.L. JANSEN, M.A. POORTINGA en R.J.G.H. SEERDEN, "Versnelling besluitvorming over complexe projecten – niet alleen in Nederland een hot issue!", *NTB* 2010, afl. 11, 1-15; S. DENYS, "Naar snellere en efficiëntere advisering bij grote infrastructuurprojecten", *TBP* 2010, afl. 10, 588.

⁴ Wet van 18 maart 2010 houdende regels met betrekking tot versnelde ontwikkeling en verwezenlijking van ruimtelijke en infrastructurele projecten, *Stb.* 30 maart 2010 (hierna: crisis- en herstelwet).

⁵ Decreet betreffende complexe projecten van 25 april 2014, *BS* 27 augustus 2014 (hierna: decreet complexe projecten).

Het is ter zake opvallend dat bepaalde aspecten op een andere, dan wel afwijkende manier worden geregeld in vergelijking met de reguliere procedure van de rechtsbescherming tegen de overheid. Ook zijn er enkele nieuwigheden terug te vinden in de betreffende regelgevingen. Er zal worden nagegaan welke afwijkingen er werden ingebouwd en op welke motieven zij ten gronde gesteund zijn.

ONDERZOEKSVRAGEN

5. Het doel van deze masterthesis bestaat er in te onderzoeken op welke manier het aspect "rechtsbescherming tegen de overheid" werd geconstrueerd in de betrokken Nederlandse en Vlaamse regelgeving. Er zal worden onderzocht of de rechtsbescherming voor de burger voldoende wordt gegarandeerd.

6. Deze masterthesis behandelt een dubbele onderzoeksvraag, die als volgt kan worden geformuleerd:

- Welke eigenaardigheden of nieuwigheden betreffende de rechtsbescherming tegen de overheid vinden we terug in de crisis- en herstelwet en in het decreet complexe projecten?
- Op welke motieven steunt de wetgever respectievelijk de decreetgever om de rechtsbescherming tegen de overheid op zulke manier te construeren in de crisis- en herstelwet en in het decreet complexe projecten?

7. Vooreerst wordt het onderwerp van deze masterthesis gekaderd aan de hand van de beantwoording van enkele prangende en noodzakelijk voorafgaande subvragen:

- Welke tendens ligt ten grondslag aan de totstandkoming van de crisis- en herstelwet en het decreet complexe projecten?
- Welke instrumenten, voordelen of procedures werden er vervolgens ontwikkeld aangaande de realisatie van complexe projecten?

De dubbele onderzoeksvraag wordt vervolgens integraal overgenomen in een derde en een vierde subvraag:

- Welke eigenaardigheden of nieuwigheden betreffende de rechtsbescherming tegen de overheid vinden we terug in de crisis- en herstelwet en in het decreet complexe projecten?
- Op welke motieven steunen de wetgevers om de rechtsbescherming tegen de overheid op zulke manier te construeren in de crisis- en herstelwet en in het decreet complexe projecten?

In dat verband zullen de zogenaamde *eye-catchers* van de crisis- en herstelwet en het decreet complexe projecten worden aangeduid en besproken, voor zover zij relevant zijn voor dit onderzoek. De focus ligt, zoals reeds eerder werd aangegeven, op het aspect "rechtsbescherming tegen de overheid". Voor elk van deze *eye-catchers* zal de parlementaire voorbereiding grondig worden bestudeerd en geanalyseerd.

Tot slot volgt er nog een laatste subvraag die tevens het sluitstuk van deze masterthesis zal vormen. Die laatste subvraag luidt als volgt:

- Kan er worden besloten dat de regeling voorzien in de crisis- en herstelwet en het decreet complexe projecten de rechtsbescherming voor de burger voldoende garandeert?

Om een antwoord te formuleren op deze laatste subvraag zal er eerst nog worden overgegaan tot een kritische analyse van de rechtsbescherming tegen de overheid zoals zij is voorzien in de crisis- en herstelwet en in het decreet complexe projecten.

ONDERZOEKSMETHODE

8. Deze masterthesis handelt over de regelgeving inzake de versnelling van de realisatie van complexe projecten zoals voorzien in Nederland en in Vlaanderen en meer bepaald over de crisis- en herstelwet respectievelijk het decreet complexe projecten.

Ook in Wallonië, Duitsland en Frankrijk werden er de afgelopen jaren initiatieven genomen ter versnelling van de realisatie van complexe projecten.⁶ Deze initiatieven zullen verder niet aan bod komen in deze masterthesis aangezien het uitgebreide onderzoeksproject een zeer grondige studie vereist van het te bespreken rechtsstelsel en bijgevolg ook de nodige tijd vraagt.

9. Voor de beschrijving van de tendens die ten grondslag ligt aan de totstandkoming van de crisis- en herstelwet en het decreet complexe projecten, zal worden gestart met een analyse van de parlementaire voorbereiding van deze regelgevingen.

De crisis- en herstelwet en het decreet complexe projecten zullen grondig worden geanalyseerd met het oog op de beschrijving van de ontwikkelde instrumenten, de voordelen en de facultatieve procedure.

Vervolgens zal worden beschreven hoe het aspect "rechtsbescherming tegen de overheid" werd ingebed in de crisis- en herstelwet en in het decreet complexe projecten. Welke eigenaardigheden of nieuwigheden met betrekking tot de rechtsbescherming springen hier in het oog? Zowel wetgeving als rechtsleer zullen grondig worden bestudeerd.

Verder zal er onderzocht worden op welke motieven de wetgever respectievelijk de decreetgever steunt om in de crisis- en herstelwet en in het decreet complexe projecten zulke eigenaardigheden of nieuwigheden in te bouwen betreffende de rechtsbescherming tegen de overheid. De parlementaire voorbereiding zal hierbij logischerwijze een zeer centrale rol spelen.

Vervolgens wordt er overgegaan tot een kritische analyse over de rechtsbescherming tegen de overheid, zoals geconstrueerd onder voornoemde regelgevingen, om zo te achterhalen of de rechtsbescherming voor de burger voldoende wordt gegarandeerd.

Tot slot volgt een eindbesluit en werp ik ook nog een blik op de toekomst.

⁶ VANPRAET, J. en VAN DE HEYNING, C., "Voorwoord – Infrastructuurwerken en de rol van de burger", *TBP* 2010, afl. 10, 575-576; C.W. BACKES, E. CHEVALIER, M.E. ELIANTONIO, A.M.L. JANSEN, M.A. POORTINGA en R.J.G.H. SEERDEN, "Versnelling besluitvorming over complexe projecten – niet alleen in Nederland een hot issue!", *NTB* 2010, afl. 11, 1-15.

ONDERZOEKSPLAN

10. Het eerste deel van deze masterthesis omschrijft de totstandkoming van de crisis- en herstelwet en het decreet complexe projecten.

Het tweede deel betreft een bespreking van zowel de crisis- en herstelwet als het decreet complexe projecten. De nieuwe instrumenten, de voordelen en de facultatieve procedure worden bestudeerd.

In het derde deel van deze masterthesis zal in kaart worden gebracht op welke manier het aspect "rechtsbescherming tegen de overheid" is ingebed in de crisis- en herstelwet en in het decreet complexe projecten. Er zal met andere woorden achterhaald worden welke nieuwigheden of eigenaardigheden met betrekking tot de rechtsbescherming tegen de overheid door de wetgever respectievelijk de decreetgever werden ontwikkeld.

Het vierde deel betreft een grondig onderzoek naar de motieven die ten grondslag liggen aan het systeem van rechtsbescherming zoals dit werd ingebouwd in de crisis- en herstelwet en in het decreet complexe projecten.

In het vijfde deel zal worden overgegaan tot een kritische analyse van het ontwikkelde systeem van rechtsbescherming.

Tot slot volgt er een eindbesluit en werp ik nog kort een blik op de toekomst.

DEEL I. NOOD AAN VERANDERING

11. In dit eerste deel zal achtereenvolgens worden uiteengezet welke elementen ten grondslag liggen aan de totstandkoming van de crisis- en herstelwet in Nederland en het decreet complexe projecten in Vlaanderen.

I. Nederland

12. De algemene tendens die werd ervaren ingevolge de complexiteit en de stroperigheid van de besluitvorming zal in kaart worden gebracht. Ook de invloed van de mondiale economische crisis zal worden besproken om zo te achterhalen welke motieven ten grondslag liggen aan de totstandkoming van de desbetreffende regelgeving.

1. Te trage besluitvorming infrastructurele projecten

13. Reeds sinds geruime tijd blijkt dat er zich een specifiek probleem vormt in het ruimtelijk domein door de complexiteit en de stroperigheid van de besluitvorming.

14. Er werd immers reeds op 7 november 2007 door de minister van Verkeer en Waterstaat de Commissie Versnelling Besluitvorming Infrastructurele Projecten opgericht. Deze Commissie zal de Commissie Elverding worden genoemd.⁷

De opdracht die aan deze commissie werd gegeven, was tweeledig:⁸

- Er moest een analyse worden gemaakt van de werkelijke oorzaken van de vertraging van grote infrastructuurprojecten en
- er moest een onderzoek worden gevoerd naar de mogelijkheden om de besluitvorming substantieel te versnellen, met inbegrip van zorgvuldige belangenafweging en inspraak.

1.1. De Commissie Elverding

De Commissie Elverding stelde op 21 april 2008 haar advies "Sneller en Beter"⁹ voor aan het kabinet. Vervolgens blijkt uit het aan de Tweede Kamer toegezonden kabinetsstandpunt dat het kabinet voornemens is de aanbevelingen uit het advies "Sneller en Beter" over te nemen. Ook worden er richtinggevende uitspraken geuit in verband met het opstellen van een actieplan.¹⁰

In essentie werd er gepleit voor een drastische aanpassing inzake de realisatie van infrastructurele projecten. Er werd gesteld dat een halvering van de doorlooptijd voor de realisatie van zulke projecten mogelijk moest worden gemaakt.¹¹

⁷ Naar haar voorzitter Peter Elverding.

⁸ Brief van de Minister van van Verkeer en Waterstaat, *Kamerstukken II 2007/08*, nr. 29385/11, 5.

⁹ Advies "Sneller en beter" van de Commissie Elverding, *Kamerstukken II 2007/08*, nr. 29385/18, 1-63.

¹⁰ Brief van de minister van Verkeer en Waterstaat en van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, *Kamerstukken II 2007/08*, nr. 29385/19, 1.

¹¹ Brief van de minister van Verkeer en Waterstaat en van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, *Kamerstukken II 2007/08*, nr. 29385/19, 1-2.

Vervolgens werden in het actieplan "Sneller en beter"¹² concrete acties voorgesteld om vastgelopen projecten vlot te trekken.¹³ Dit resulteerde thans vooreerst in de wet versnelling besluitvorming wegprojecten van 2 april 2009.¹⁴

2. Crisis in de economie

15. In 2008 werd de mondiale economie hard getroffen door de financiële kredietcrisis.

Als reactie hierop presenteerde het kabinet op 25 maart 2009 een Aanvullend Beleidsakkoord bij het Nederlands Beleidsprogramma 2007-2011¹⁵. In het Aanvullend Beleidsakkoord, dat de ambitieuze titel "Werken aan de toekomst" kreeg, werd het overleven van de mondiale economische crisis als grote uitdaging genoemd: *"De mondiale economische crisis stelt de Nederlandse samenleving voor een grote opgave. De gevolgen zijn groot en acuut. Veel Nederlanders zullen dat helaas aan den lijve ondervinden. Banen en inkomenszekerheid staan op het spel, bedrijven hebben het moeilijk en de staatsschuld loopt in snel tempo op. Voor het kabinet heeft in deze omstandigheden herstel van werk, bedrijvigheid en soliditeit absolute prioriteit, in de context van behoud van sociale samenhang"*¹⁶.

De gehele Nederlandse samenleving stond aldus voor een grote uitdaging: de gevolgen van de crisis zo goed mogelijk opvangen en er zo sterk mogelijk uitkomen.¹⁷

16. Zo werd er concreet een "stimuleringspakket" voorgesteld, dat was gericht op vier elementen:¹⁸

1. Het behoud en herstel van werkgelegenheid, met prioriteit voor het voorkomen van jeugdwerkloosheid;
2. Het bouwen aan een duurzame en innovatieve economie met maatregelen zoals het stimuleren van energiebesparing en duurzaam ondernemen;
3. Het pakket versnelde investeringen in (onderhoud van) infrastructuur en in (versnelde) bouw, onder andere in de zorg en het onderwijs. Het pakket bevat een versteviging van de stedelijke vernieuwing, het groten stedenbeleid en wijkaanpak;
4. Directe liquiditeitsverruiming voor het bedrijfsleven in het algemeen en voor het midden- en klein bedrijf in het bijzonder.

Ten aanzien van bovenstaand derde element betreffende versnelde investeringen werd beslist, wat de niet budgettaire stimulering van de economie betreft, dat de minister-president in samenspraak met de bewindsleden van Verkeer en Waterstaat en van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en

¹² Het actieplan "Sneller en beter" werd op 2 oktober 2008 door de ministers van Verkeer en Waterstaat en van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer voorgesteld.

¹³ Actieplan "Sneller en beter", *Kamerstukken II* 2007/08, nr. 29385/41, 1-36.

¹⁴ Wet van 2 april 2009 houdende wijziging van de Spoedwet wegverbreding en de Tracéwet in verband met de vereenvoudiging van de onderzoekslast (Wet versnelling besluitvorming wegprojecten), *Stb.* 23 april 2009.

¹⁵ Dat getiteld is: "Samen werken, samen leven".

¹⁶ Aanvullend beleidsakkoord "Werken aan de toekomst", *Kamerstukken II* 2008/09, nr. 31070/24, 1.

¹⁷ Aanvullend beleidsakkoord "Werken aan de toekomst", *Kamerstukken II* 2008/09, nr. 31070/24, 4; B. MARSEILLE, B. DE WAARD, K. DE GRAAF, P. VAN LING, H. TOLSMA en E. VERHEUL, "De crisis- en herstelwet: veel ambitie, nauwelijks effect", *NJB* 2015, afl. 2, 1.

¹⁸ Aanvullend beleidsakkoord "Werken aan de toekomst", *Kamerstukken II* 2008/09, nr. 31070/24, 6-7.

Milieubeheer een crisis- en herstelwet zou indienen bij de Tweede Kamer. Deze wet is gericht zijn op de versnelling en de vereenvoudiging van planprocedures voor infrastructurele en andere grote bouwprojecten.¹⁹

3. De wet houdende regels met betrekking tot versnelde ontwikkeling en verwezenlijking van ruimtelijke en infrastructurele projecten

17. Zowel de sinds jaar en dag bestaande complexiteit en stroperigheid van de besluitvorming als de uitzonderlijke en dringende economische situatie rechtvaardigden de ongewone totstandkoming van een wet die de realisatie van ruimtelijke en infrastructurele projecten zou doen versnellen.²⁰

Zo werd de Wet houdende regels met betrekking tot versnelde ontwikkeling en verwezenlijking van ruimtelijke en infrastructurele projecten²¹ (hierna: crisis- en herstelwet) in recordtijd aangenomen op 18 maart 2010.²² De crisis- en herstelwet trad vervolgens in werking op 31 maart 2010.

Gegeven de economische crisis, zou de crisis- en herstelwet initieel slechts van kracht zijn tot uiterlijk 1 januari 2014. Met de wet tot wijziging van de Crisis- en Herstelwet en diverse andere wetten in verband met het permanent maken van de Crisis- en Herstelwet en het aanbrengen van verbeteringen op het terrein van het omgevingsrecht van 28 maart 2013 werd de looptijd van de crisis- en herstelwet voor onbepaalde tijd verlengd.²³

18. De crisis- en herstelwet zal de rode draad vormen doorheen deze masterthesis. Er zal specifiek worden ingegaan op het aspect "rechtsbescherming tegen de overheid".

19. De Nederlandse wetgever heeft daarenboven de laatste jaren hard gewerkt om een gestroomlijnd omgevingsrecht te ontwikkelen. Als resultaat hiervan werd op 23 maart 2016 de wet houdende regels over het beschermen en benutten van de fysieke leefomgeving²⁴ (hierna: omgevingswet) aangenomen.²⁵

¹⁹ Aanvullend beleidsakkoord "Werken aan de toekomst", *Kamerstukken II* 2008/09, 31 070/24, 8; Memorie van toelichting, *Kamerstukken II* 2009/10, nr. 32127/3, 1.

²⁰ D.S. GROENVELD en A. VAN BALEN, *Het nieuwe omgevingsrecht – Een praktische handleiding rondom de Wabo en de Crisis- en herstelwet*, Den Haag, SDU Uitgevers, 2010, 67-68; H.A.J. GIERVELD, A.G.A. NIJMEIJER, C. PASTEUNING, G.A. VAN DER VEEN en M.J.C. VISSER, *Crisis- en herstelwet: duurzame versnelling?*, Vereniging voor Milieurecht, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2009, 35.

²¹ Wet van 18 maart 2010 houdende regels met betrekking tot versnelde ontwikkeling en verwezenlijking van ruimtelijke en infrastructurele projecten, *Stb.* 30 maart 2010 (hierna: crisis- en herstelwet).

²² D.S. GROENVELD en A. VAN BALEN, *Het nieuwe omgevingsrecht – Een praktische handleiding rondom de Wabo en de Crisis- en herstelwet*, Den Haag, SDU Uitgevers, 2010, 68.

²³ Wet van 28 maart 2013 tot wijziging van de Crisis- en Herstelwet en diverse andere wetten in verband met het permanent maken van de Crisis- en Herstelwet en het aanbrengen van verbeteringen op het terrein van het omgevingsrecht, *Stb.* 24 april 2013.

²⁴ Wet van 23 maart 2016, houdende regels over het beschermen en benutten van de fysieke leefomgeving (Omgevingswet), *Stb.* 26 april 2016 (hierna: omgevingswet); Voor een eerste algemeen inzicht: H. NIJMAN, *Rechtsbescherming onder de Omgevingswet: op een gelijkwaardig niveau?*, *TO* 2016, afl. 1/2, 27-44; zie www.omgevingswetportaal.nl.

²⁵ *Infra* randnummer 182.

II. Vlaanderen

20. De algemene tendens die werd ervaren inzake de te trage totstandkoming van complexe projecten zal in kaart worden gebracht om zo te achterhalen welke motieven ten grondslag liggen aan de totstandkoming van desbetreffende.

1. Legistische leemte

21. Het binnen een redelijke termijn realiseren van belangrijke investerings- en infrastructuurprojecten is in Vlaanderen geen evidentie.²⁶ De Oosterweelverbinding, Uplace en de verbreding van de Brusselse Ring zijn hiervan slechts drie zeer bekende voorbeelden.

22. De verschillende stappen die zulke complexe projecten dienden te doorlopen, werden veelal geregeld in de Vlaamse sectorale regelgeving. De ruimtelijke aspecten werden geregeld in de Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening²⁷ (hierna: VCRO), terwijl de regelgeving in verband met de milieuvergunning terug te vinden was in het decreet algemene bepalingen milieubeleid en het decreet betreffende de milieuvergunning. Verder zijn complexe projecten ook vaak onderworpen aan een mobiliteitsstudie, een milieueffectrapport en/of een veiligheidsrapport.²⁸

Hieruit blijkt dat de sectorale regelgeving niet voorzag in een overkoepelende procedure voor projecten die zowel een bestemmingswijziging vroegen als een omgevingsvergunning vereisten.²⁹

23. In het Vlaams Regeerakkoord 2009-2014, getiteld "Een daadkrachtig Vlaanderen in beslissende tijden. Voor een vernieuwende, duurzame en warme samenleving", werd deze legistische leemte uitdrukkelijk erkend: *"Het is belangrijk dat projecten en plannen geen onnodige vertragingen oplopen en ze, voor zover dat mogelijk is, zelfs versneld worden uitgevoerd. We zullen dan ook snel maatregelen nemen om procedures binnen redelijke termijnen af te ronden."*³⁰ en *"We hebben vastgesteld dat het zowel voor publieke als voor private investeerders steeds moeilijker wordt om binnen een redelijke termijn vergunningen te krijgen voor belangrijke investeringsprojecten. We willen dit euvel nadrukkelijk remediëren, zowel voor publieke als voor private investeerders."*³¹.

24. Hierop volgend werd in de schoot van de Vlaamse Regering de Commissie Investeringsprojecten opgericht.³² Deze Commissie zal de Commissie Berx worden genoemd.³³ Het

²⁶ D. VAN HEUVEN, "Het gaat niet goed met het Vlaams publiek recht", *TOO* 2012, afl. 2, 64-65; L. GOEDERTIER, Een nieuwe aanpak van complexe (investerings)projecten: het decreet betreffende complexe projecten van 25 april 2014, *TOO* 2014, afl. 3, 324.

²⁷ Vlaamse codex ruimtelijke ordening van 15 mei 2009, *BS* 20 augustus 2009 (hierna: VCRO).

²⁸ Memorie van toelichting bij het ontwerp van decreet betreffende complexe projecten, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 5-6 (hierna: memorie van toelichting).

²⁹ J.C. BEYERS en I. VAN GIEL, "Het decreet complexe projecten in de praktijk", *TBO* 2016, afl. 3, 221.

³⁰ De Vlaamse Regering 2009-2014 van 9 juli 2009 "Een daadkrachtig Vlaanderen in beslissende tijden. Voor een vernieuwende, duurzame en warme samenleving", 19.

³¹ De Vlaamse Regering 2009-2014 van 9 juli 2009 "Een daadkrachtig Vlaanderen in beslissende tijden. Voor een vernieuwende, duurzame en warme samenleving", 21.

³² Het rapport "Naar een snellere en betere besluitvorming over complexe projecten" van de Commissie Berx zoals overhandigd aan de Vlaamse Minister-President op 26 februari 2010, 13.

³³ Naar haar voorzitter Cathy Berx.

Vlaams Parlement richtte op zijn beurt de Commissie Versnelling Maatschappelijk Belangrijke Investeringsprojecten op.³⁴ Deze Commissie zal de Commissie Sauwens worden genoemd.³⁵

De opdracht die aan deze commissies werd gegeven, was tweeledig. Ten eerste moest er een analyse worden gemaakt van de oorzaken van de trage en moeilijke besluitvormingsprocessen en ten tweede moesten er concrete en daadkrachtige oplossingen worden uitgewerkt ten einde tegemoet te komen aan de geschetste legistische leemte.³⁶

De volgende drie pijnpunten werden gedefinieerd:³⁷

- de lange duurtijd voor het bekomen van de vereiste vergunningen;
- het gebrek aan en/of de broosheid van een maatschappelijk draagvlak die leidt tot de veelvuldige aanvechting van de vaak moeizaam verworven vergunningen om bepaalde projecten te realiseren;
- de wijze waarop de rechtsbescherming plaatsvindt.

1.1. De Commissies Berx en Sauwens

25. De Commissie Berx overhandigde op 26 februari 2010 haar rapport, getiteld "Naar een snellere en betere besluitvorming over complexe projecten", aan de Vlaamse Minister-President.

De voornaamste aanbevelingen die door de Commissie Berx werden gegeven zijn de volgende³⁸:

- met betrekking tot de voorbereiding van complexe projecten werd aanbevolen in te zetten op een degelijke informele voorprocedure, performant projectmanagement, voldoende participatiemogelijkheid voor de burger(s) en oplossingsgerichte samenwerking;
- met betrekking tot de sectorale decreetgeving werd er een integratie van het milieuonderzoek en vermindering van het aantal werken waarvoor een ruimtelijk uitvoeringsplan moet worden opgemaakt, aanbevolen.

26. De Commissie Sauwens gaf op haar beurt aanbevelingen met betrekking tot elk van de fasen die worden onderscheiden doorheen het traject. Ook werd er ingegaan op een aantal verbeteringsthema's binnen deze verscheidene fasen, waaronder opnieuw het project- en procesmanagement.

³⁴ Resolutie, *Parl.St.* VI.Parl. 2009-10, nr. 395/2, 2.

³⁵ Naar haar voorzitter Johan Sauwens.

³⁶ Verslag van de Commissie Investeringsprojecten (Voorzitter Cathy Berx) "Naar een snellere en betere besluitvorming over complexe projecten" zoals overhandigd aan de Vlaamse Minister-President op 26 februari 2010, 13; Resolutie, *Parl.St.* VI.Parl. 2009-10, nr. 395/2, 2.

³⁷ J. VANPRAET, De bevoegdheden van de gemeenschappen en de gewesten inzake rechtsbescherming, *TBP* 2010, afl. 10, 607.

³⁸ Verslag van de Commissie Investeringsprojecten (Voorzitter Cathy Berx) "Naar een snellere en betere besluitvorming over complexe projecten" zoals overhandigd aan de Vlaamse Minister-President op 26 februari 2010, 40 ev. en 49 ev.

De aanbevelingen van de Commissie Sauwens werden vervolgens in het Vlaams Parlement aangenomen in de vorm van de "Resolutie betreffende aanbevelingen aangaande de versnelling van maatschappelijk belangrijke investeringsprojecten: Sneller door Beter" op 3 maart 2010.³⁹

27. De aanbevelingen van de Commissies Berx en Sauwens werden binnen meerdere Vlaamse administraties geëvalueerd en vervolgens werd er aan de Vlaamse Regering een voorstel van aanpak overgemaakt. De Vlaamse Regering keurde de daaruit voortkomende visienota die de aanbevelingen concreetiseert goed op 15 oktober 2010.

Deze visienota zette de bakens uit voor een versnelling en een kwaliteitsverbetering van de procedures bij maatschappelijk belangrijke investeringsprojecten. De voornaamste werkpunten waren de volgende⁴⁰:

- een nauwere samenwerking tussen de bevoegde overheid en de initiatiefnemer;
- een nieuwe procesaanpak, bestaande uit drie beslissingsmomenten gedurende de procedure: de startbeslissing, het voorkeursbesluit en het projectbesluit;
- meer rechtszekerheid en transparantie: de burger krijgt op twee cruciale momenten inspraak en kan het voorkeursbesluit en het projectbesluit aanvechten;
- de creatie van een duurzaam maatschappelijk draagvlak voor complexe projecten.

2. Titel III van de VCRO

28. De bestaande regeling aangaande "bijzonderheden betreffende sommige grootschalige stedenbouwkundige projecten" opgenomen in titel III van de VCRO, werd nooit toegepast en heeft jammer genoeg aldus zijn doel gemist.⁴¹

Thans voorzag deze regeling in de mogelijkheid om af te wijken van de bestaande gemeenrechtelijke procedures, zodat een geïntegreerde plannings- en uitvoeringsprocedure kon worden gevolgd die afwijkt van de gemeenrechtelijke procedure. De VCRO verduidelijkt aan welke cumulatief te vervullen vereisten een project moet voldoen om van gewestelijk strategisch belang te kunnen worden verklaard om zo gebruik te kunnen maken van deze regeling.⁴²

3. Het decreet betreffende complexe projecten

29. De legistische leemte die als problematisch werd ervaren, werd in 2014 opgevuld met het Decreet betreffende complexe projecten⁴³ (hierna: decreet complexe projecten), hetwelk hierna uitvoerig zal worden besproken wat betreft het aspect "rechtsbescherming tegen de overheid".

³⁹ Resolutie, *Parl.St.* VI.Parl. 2009-10, 395/2.

⁴⁰ Memorie van toelichting, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 5-6; Zie persmededeling van de Vlaamse Regering vrijdag 15 oktober 2010.

⁴¹ S. VERBIST en C. BIMBENET, "De besluitvorming inzake complexe projecten en de invloed daarvan op de omgeving", *TMR* 2016, afl. 6, 628.

⁴² Artikel 3.1.1, 3.1.2 en 3.1.3 VCRO; J. VANPRAET, "Decretale validatie bij infrastructuurprojecten: een pleidooi voor de herziening van de rechtsbescherming", *TBP* 2012, afl. 12, 124.

⁴³ Decreet betreffende complexe projecten van 25 april 2014, *BS* 27 augustus 2014 (hierna: decreet complexe projecten); J.C. BEYERS en I. VAN GIEL, "Het decreet complexe projecten in de praktijk", *TBO* 2016, afl. 3, 221.

30. Het decreet complexe projecten werd tezamen met het Decreet betreffende de omgevingsvergunning⁴⁴ (hierna: decreet omgevingsvergunning) op 25 april 2014 aangenomen. In tegenstelling tot het decreet omgevingsvergunning, dat officieel in werking zou zijn getreden op 23 februari 2017⁴⁵, is het decreet complexe projecten reeds sinds 1 maart 2015 in werking getreden.⁴⁶

Het decreet omgevingsvergunning integreert als zodanig enkel de vergunningsprocedures, het decreet complexe projecten gaat nog een stap verder.

Titel III van de VCRO, zoals hierboven omschreven, werd ingevolge artikel 57 van het decreet complexe projecten opgeheven om latere verwarring te voorkomen.⁴⁷

III. Tussenbesluit

31. De crisis- en herstelwet is in de loop van 2010 in het leven geroepen om (1) om een einde te maken aan de te trage besluitvorming inzake de realisatie van grote infrastructuurprojecten en (2) om de economie terug te doen heropleven. In de loop van 2013 werd de looptijd van de crisis- en herstelwet voor onbepaalde duur verlengd.

Het decreet complexe projecten zag op zijn beurt in de loop van 2014 het levenslicht nadat onomwonden bleek dat (1) de realisatie van belangrijke investerings- en infrastructuurprojecten te lang bleef aanslepen en (2) titel III van de VCRO geen soelaas bood.

Vaststaat dat beide regelgevingen werden ontwikkeld met het oog op het versnellen van de realisatie van complexe projecten.

⁴⁴ Decreet betreffende de omgevingsvergunning van 25 april 2014, *BS* 23 oktober 2014 (hierna: decreet omgevingsvergunning).

⁴⁵ Voorstel van decreet houdende de nadere regels tot implementatie van de omgevingsvergunning, *Parl.St.* VI.Parl. 2016-17, nr. 1059/1; Decreet houdende de nadere regels tot implementatie van de omgevingsvergunning, *BS* 9 februari 2017; Besluit van de Vlaamse Regering tot uitvoering van het decreet betreffende de omgevingsvergunning, *BS* 23 februari 2016.

⁴⁶ Artikel 67 decreet complexe projecten; ook het Besluit van de Vlaamse Regering tot uitvoering van het decreet betreffende complexe projecten 12 december 2014, *BS* 21 januari 2015 (hierna: uitvoeringsbesluit decreet complexe projecten) is overeenkomstig artikel 49 in werking getreden op 1 maart 2015; S. BROUWERS, "Editoriaal: Decreet complexe projecten uit de startblokken", *MER* 2015, afl. 2, 97.

⁴⁷ Memorie van toelichting, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 70.

DEEL II. ONTWIKKELDE INSTRUMENTEN EN PROCEDURE

32. In dit deel zal ik de crisis- en herstelwet en het decreet complexe projecten analyseren en bestuderen. De werkwijze is de volgende: eerst geef ik algemene informatie over de wet en het decreet en vervolgens geef ik op gestructureerde wijze de inhoudelijke aspecten ervan weer.

I. Crisis- en herstelwet

1. Algemene structuur van de crisis- en herstelwet

33. De kern van de crisis- en herstelwet, zoals die werd aangenomen op 18 maart 2010, is dat met snelle en zorgvuldige procedures doelgericht wordt gewerkt aan werkgelegenheid en duurzaamheid.⁴⁸ Er werden nieuwe instrumenten geïntroduceerd en voordelen verleend ten einde de economie te doen heropleven en te laten groeien. De crisis- en herstelwet omvatte twee categorieën van maatregelen: tijdelijke maatregelen voor afgebakende lijsten met projecten en structurele wijzigingen van enkele bijzondere wetten.

De tijdelijke maatregelen zouden uiterlijk tot 1 januari 2014 gelden. Thans werd de crisis- en herstelwet voor onbepaalde duur verlengd met de Wet van 28 maart 2013 tot wijziging van de Crisis- en herstelwet en diverse andere wetten in verband met het permanent maken van de Crisis- en herstelwet en het aanbrengen van enkele verbeteringen op het terrein van het omgevingsrecht.⁴⁹ Tevens werd de oorspronkelijke crisis- en herstelwet geactualiseerd en aangevuld met enkele gerichte verbeteringen die op korte termijn te realiseren waren. Deze zogenaamde *quick wins* werden gegroepeerd in drie inhoudelijke thema's: (i) minder lasten, (ii) snelle, flexibele en zorgvuldige besluitvorming en (iii) het wegnemen van problemen in de praktijk.⁵⁰

1.1. Instrumentarium

34. De crisis- en herstelwet⁵¹ voorziet in een tweedelig instrumentarium: enerzijds zijn er de vernieuwende instrumenten en anderzijds de procedurele voordelen.

De vernieuwende instrumenten, die zijn teruggebracht onder hoofdstuk 2 van de crisis- en herstelwet, zijn ontwikkeld om ruimtelijke projecten sneller tot uitvoering te brengen.⁵² De procedurele voordelen werden teruggebracht onder hoofdstuk 1 van de crisis- en herstelwet en zijn gericht op de versnelling van de besluitvorming en de toegang tot de rechter.⁵³

⁴⁸ Memorie van toelichting, *Kamerstukken II* 2009/10, nr. 32127/3, 3.

⁴⁹ Memorie van toelichting, *Kamerstukken II* 2011/12, nr. 33135/3, 1.

⁵⁰ Memorie van toelichting, *Kamerstukken II* 2011/12, nr. 33135/3, 1.

⁵¹ De crisis- en herstelwet wordt in deze masterthesis besproken zoals zij vandaag gelding heeft (vanaf 01-01-2017 tot heden); Wet van 18 maart 2010 houdende regels met betrekking tot versnelde ontwikkeling en verwezenlijking van ruimtelijke en infrastructurele projecten, *Stb.* 30 maart 2010.

⁵² E.C.M. SCHIPPERS, A.J. VAN DER VEN en M.C. VAN DER WERF, "De crisis- en herstelwet (deel II): een blijvertje!", *Gemeentestem* 2013, nr. 65, 1.

⁵³ E.C.M. SCHIPPERS, A.J. VAN DER VEN en M.C. VAN DER WERF, "De Crisis- en herstelwet (deel I): een blijvertje!", *Gemeentestem* 2013, nr. 55, 3.

2. Vernieuwende instrumenten

35. De crisis- en herstelwet biedt in hoofdstuk 2 vier vernieuwende instrumenten, namelijk: (2.1.) de aanduiding als ontwikkelingsgebied, (2.2.) de innovatieve experimenten, (2.3.) de versnelde uitvoering van bouwprojecten door middel van het projectuitvoeringsbesluit en (2.4.) de versnelde uitvoering van lokale en (boven)regionale projecten met nationale betekenis aan de hand van een structuurvisie.

2.1. Ontwikkelingsgebieden

36. Een bestaand stedelijk gebied, een bestaand bedrijventerrein of een gebied ter uitbreiding van de haven van Rotterdam kan bij algemene maatregel van bestuur aangeduid worden als ontwikkelingsgebied wanneer dat bijzonder aangewezen is met het oog op het versterken van de duurzame ruimtelijke en economische ontwikkeling. Zulke aanduiding als ontwikkelingsgebied kan maximaal voor een duurtijd van tien jaar gelden en hiertegen staat er geen beroep open.⁵⁴

2.1.1. Bestemmingsplan of inpassingsplan

37. Voor de gronden die zijn gelegen binnen de grenzen van een ontwikkelingsgebied wordt er een bestemmingsplan⁵⁵ opgemaakt.⁵⁶

Zulk plan is gericht op de optimalisatie van de milieugebruiksruimte met het oog op het versterken van een duurzame ruimtelijke en economische ontwikkeling van dat gebied in samenhang met het tot stand brengen van een goede milieukwaliteit.⁵⁷

De milieugebruiksruimte wordt gedefinieerd als: *"de binnen een ontwikkelingsgebied aanwezige marge tussen de bestaande milieukwaliteit en de voor dat gebied geldende milieukwaliteitsnormen"*⁵⁸. Vervolgens kan deze marge gebruikt worden voor milieubelastende activiteiten, zo blijkt uit artikel 2.1 lid 1, a. van de crisis- en herstelwet. De milieukwaliteitsnorm is vervolgens *"de bij wettelijk voorschrift vastgestelde norm ten aanzien van de kwaliteit van een onderdeel van het milieu"*⁵⁹.

38. Tenzij bij maatregel van bestuur anders is bepaald, bevat zulk bestemmingsplan of inpassingsplan:⁶⁰

- de voorgenomen maatregelen, projecten en werken ten behoeve van de optimalisering van de milieugebruiksruimte binnen het ontwikkelingsgebied;
- de noodzakelijke maatregelen, projecten en werken ter compensatie van het beslag van de milieugebruiksruimte door de in het bestemmingsplan voorziene ruimtelijke ontwikkelingen;

⁵⁴ Artikel 2.2 crisis- en herstelwet en artikel 5.2 crisis- en herstelwet.

⁵⁵ Op niveau van de gemeente, of een inpassingsplan op niveau van de provincie.

⁵⁶ Artikelen 2.3 lid 1 en 2.3a lid 1, a. crisis- en herstelwet.

⁵⁷ Artikel 2.3 lid 1 crisis- en herstelwet.

⁵⁸ Artikel 2.1 lid 1, a. crisis- en herstelwet.

⁵⁹ Artikel 2.1 lid 1, b. crisis- en herstelwet.

⁶⁰ Artikelen 2.3 lid 1 en 2.3 lid 1, b. en c. crisis- en herstelwet.

- zo nodig een fasering en koppeling bij de tenuitvoerlegging van de in de onderdelen a en b bedoelde maatregelen, projecten en werken;
- een raming van de kosten van de uitvoering van het bestemmingsplan, een beschrijving van de wijze waarop daarin zal worden voorzien, alsmede een beschrijving van de wijze waarop het bereiken van de met het bestemmingsplan beoogde resultaten zal worden nagestreefd en
- een overzicht van de tijdstippen waarop de burgemeester en wethouders aan de gemeenteraad of de gedeputeerde staten aan de provinciale staten een rapportage uitbrengen over de voortgang en de uitvoering van de in de onderdelen a en b bedoelde maatregelen, projecten en werken, die op verzoek tevens worden verstrekt aan de Minister van Infrastructuur en Milieu.

39. Het bestemmingsplan kan aldus bestemmingen wijzigen, regels stellen of maatregelen en werken toestaan in afwijking van bij algemene maatregel aangegeven bepalingen⁶¹. De aanwijzing als ontwikkelingsgebied maakt het aldus mogelijk om tijdelijk van milieunormen af te wijken om een bouwproject te verwezenlijken.⁶²

40. Na verloop van tijd en maximaal na 10 jaar⁶³ moet aan de geldende milieunormen zijn voldaan.⁶⁴ Indien er na deze periode niet wordt voldaan aan de milieukwaliteitsnorm geven de burgemeester en wethouders⁶⁵ aan op welke wijze alsnog aan die norm moet worden voldaan. Bij algemene maatregelen van bestuur kunnen regels worden gesteld over de maximale afwijking van milieukwaliteitsnormen.⁶⁶

2.2. Innovatieve experimenten

41. Zoals reeds eerder vermeld, is de crisis- en herstelwet gericht op het bestrijden van de economische crisis en het bevorderen van de economische structuur. Innovatieve ontwikkelingen kunnen hiertoe vaak een grote bijdrage leveren. Nieuwe ontwikkelingen stoten daarbij echter wel eens op wettelijke grenzen.⁶⁷ Om hieraan te ontkomen, werd het mogelijk gemaakt om bij algemene maatregel van bestuur bij wege van een experiment af te wijken van de wetten genoemd onder artikel 2.4 lid 1 van de crisis- en herstelwet, die op hun beurt vaak als onnodig belemmerende regels worden ervaren.⁶⁸

⁶¹ Opgesomd van a. tot en met i. in artikel 2.3 lid 7 crisis- en herstelwet.

⁶² T. BARKHUYSEN, M. FOKKEMA, C.N.J. KORTMAN, M. LURKS en F. DE ZEEUW, "De eerste ervaringen met de Crisis- en herstelwet", Tijdschrift voor Bouwrecht 2011, afl. 2, 103.

⁶³ Aanduiding als ontwikkelingsgebied geldt voor maximaal 10 jaar; ook wordt een bestemmingsplan overeenkomstig artikel 3.1 lid 2 van de Wet van 20 oktober 2006, houdende nieuwe regels omtrent de ruimtelijke ordening, *Stb.* 22 maart 2007 (hierna: wet ruimtelijke ordening) binnen een periode van 10 jaar geactualiseerd; Memorie van toelichting Kamerstukken II 2011-12, nr. 33135, 23.

⁶⁴ Artikel 2.3 lid 7 crisis- en herstelwet; S. HILLEGERS, T.E.P.A. LAM en A.G.A. NIJMEIJER, "Het wetsvoorstel voor het permanent maken van de crisis- en herstelwet nader beschouwd", Tijdschrift voor Bouwrecht 2012, nr. 4, 324.

⁶⁵ Of de gedeputeerde staten overeenkomstig artikel 2.3a crisis- en herstelwet.

⁶⁶ Artikel 2.3 lid 7 in fine crisis- en herstelwet.

⁶⁷ Memorie van toelichting, Kamerstukken II 2009/10, nr. 32127/3, 13-14.

⁶⁸ Voor een opsomming van deze wetten, zie artikel 2.4 lid 1 crisis- en herstelwet.

2.2.1. Afwijking van wet(ten)

42. De aanwijzing van een experiment geschiedt bij algemene maatregel van bestuur op voordracht van de Minister van Infrastructuur en Milieu en is uitsluitend mogelijk indien dat experiment bijdraagt aan innovatieve ontwikkelingen en het voldoende aannemelijk is dat de uitvoering ervan bijdraagt aan het bestrijden van de economische crisis en de duurzaamheid.⁶⁹

Zulke algemene maatregel van bestuur bepaalt specifiek:⁷⁰

- welke afwijking of afwijkingen van de betrokken wet of wetten is of zijn toegestaan;
- de ten hoogste toegestane tijdsduur van die afwijking of afwijkingen⁷¹ en
- de wijze waarop wordt vastgesteld of een afwijking aan haar doel beantwoordt, en of de tijdsduur daarvan aanpassing behoeft.

2.3. Versnelde uitvoering van bouwprojecten

43. Als gevolg van de economische crisis vielen er met name in de bouwnijverheid harde klappen.⁷² Om de uitvoering van woningbouwprojecten in juridisch opzicht te versnellen, werden er een aantal generieke maatregelen getroffen. Er werd gezocht naar mogelijkheden om de bouwnijverheid als economisch vitale sector nog een extra stimulans te geven.⁷³

44. Deze extra stimulans is uiteindelijk gevonden in een verregaande stroomlijning en vereenvoudiging van de besluitvormingsprocedures ter realisatie van woningbouwprojecten die onder artikel 2.9 lid 1 van de crisis- en herstelwet vallen. De belangrijkste uitgangspunten voor het besluitvormingsmodel zijn de volgende:⁷⁴

- besluitvorming op basis van belangenafweging door één orgaan, uitmondend in één projectbesluit;
- zorgvuldige voorbereiding met ruime mogelijkheden voor inspraak;
- inachtneming van de bestaande wettelijke toetsingskaders en inhoudelijke normen;
- beroep in één instantie.

Het gaat om de volgende woningbouwprojecten:⁷⁵

- de realisatie van minimaal 12 en maximaal 2000 nieuwe woningen in geval van twee ontsluitingswegen met een gelijkmatige verkeersverdeling;

⁶⁹ Artikel 2.4 lid 2 crisis- en herstelwet.

⁷⁰ Artikel 2.4 lid 3 crisis- en herstelwet.

⁷¹ ABRvS, 3 februari 2016, nr. 201506246/1/R6. In dit arrest werd een bestemmingsplan vernietigd. In het destijds geldende Besluit van 13 juli 2010 houdende regels ter uitvoering van de Crisis- en herstelwet, eerste tranche, *Stb.* 16 juli 2010 (hierna: uitvoeringsbesluit crisis- en herstelwet) werd immers niet hoe lang gebruik gemaakt mag worden van de mogelijkheid om af te wijken van de normale wettelijke regels. Dat is in strijd met de Crisis- en herstelwet. Daarom zijn die bepalingen uit het uitvoeringsbesluit 'onverbindend' en zijn deze niet langer van toepassing.

⁷² Memorie van toelichting, *Kamerstukken II* 2009/10, nr. 32127/3, 2.

⁷³ Memorie van toelichting, *Kamerstukken II* 2009/10, nr. 32127/3, 16; B.J. SCHUELER, B.J. VAN ETTEKOVEN, en J. HOEKSTRA, Rechtsbescherming in het omgevingsrecht, Vereniging voor bouwrecht, 2009, 184.

⁷⁴ B.J. SCHUELER, B.J. VAN ETTEKOVEN, en J. HOEKSTRA, Rechtsbescherming in het omgevingsrecht, Vereniging voor bouwrecht 2009, 183; Memorie van toelichting, *Kamerstukken II* 2009/10, nr. 32127/3, 16.

⁷⁵ Artikel 2.9 lid 1 crisis- en herstelwet.

- de realisatie van minimaal 12 en maximaal 1500 nieuwe woningen in geval van een ontsluitingsweg;
- de realisatie van andere projecten van maatschappelijke betekenis, die bij algemene maatregel van bestuur werden aangewezen.

2.3.1. Projectuitvoeringsbesluit

45. De gemeenteraad kan ambtshalve of op verzoek ten aanzien van een project, zoals hierboven vernoemd, een projectuitvoeringsbesluit vaststellen.⁷⁶

Behoudens enkele limitatief opgesomde uitzonderingen zijn de wettelijke voorschriften krachtens dewelke een vergunning, een ontheffing, een vrijstelling of enig ander besluit is vereist, niet van toepassing wanneer een projectbesluit is vastgesteld ter ontwikkeling en verwezenlijking van een project zoals bedoeld in artikel 2.9 lid 1 van de crisis- en herstelwet.⁷⁷

Het projectuitvoeringsbesluit vervangt met andere woorden de thans vereiste wettelijke voorschriften voor wat betreft deze specifieke categorie van projecten.⁷⁸

46. Opmerkelijk is dat indien het projectuitvoeringsbesluit niet in overeenstemming is met een bestemmingsplan of een beheersverordering, het projectuitvoeringsbesluit geldt als een omgevingsvergunning waarbij met toepassing van artikel 2.12 lid 1, a, 3° van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (hierna: Wabo) van het bestemmingsplan, het inpassingsplan of de beheersverordering wordt afgeweken.⁷⁹

2.4. Versnelde uitvoering van lokale en (boven)regionale projecten met nationale betekenis

47. De in het rapport van de Commissie Elverding voorgestelde richtinggevende verkenningfase⁸⁰ is verwerkt in de artikelen 2.19 tot en met 2.23 van de crisis- en herstelwet. Deze artikelen zijn van toepassing op de bij algemene maatregel van bestuur aangewezen lokale en (boven)regionale projecten met nationale betekenis.

2.4.1. Structuurvisie

48. De gemeenteraad stelt voor de lokale projecten met nationale betekenis een structuurvisie op, terwijl de gedeputeerde staten dat doen voor de bovenregionale projecten met nationale betekenis.⁸¹ De structuurvisie omvat minstens:⁸²

⁷⁶ Artikel 2.10 lid 1 crisis- en herstelwet; thans kan de gemeenteraad deze bevoegdheid ook delegeren aan de burgemeester en wethouders.

⁷⁷ Artikel 2.10 lid 2 crisis- en herstelwet.

⁷⁸ Artikel 2.10 lid 3 crisis- en herstelwet.

⁷⁹ Artikel 2.12 crisis- en herstelwet; E.C.M. SCHIPPERS, A.J. VAN DER VEN en M.C. VAN DER WERF, "De crisis- en herstelwet (deel II): een blijvertje!", *Gemeentestem* 2013, nr. 65, 4-5.

⁸⁰ Advies "Sneller en beter" van de Commissie Elverding, *Kamerstukken II 2007/08*, nr. 29385/18, 32-38.

⁸¹ Artikel 2.19 lid 1 crisis- en herstelwet.

⁸² Artikel 2.19 lid 2 crisis- en herstelwet.

- een concretisering van de hoofdlijnen van de voorgenomen ontwikkeling van het betrokken gebied;
- een beschrijving van de voorgestelde wijze van verwezenlijking van de voorgenomen ontwikkeling, bestaande uit in ieder geval de volgende onderdelen: overzicht van benodigde besluiten en daarmee overeenstemmend verwacht tijdspad, financiële onderbouwing, analyse van de risico's met betrekking tot de tegemoetkoming in geval van schade, de grondverwerving en de vermelding dat voor de verwezenlijking van het project noodzakelijke besluiten toepassing zal worden gegeven aan de gemeentelijke coördinatie-regeling, zoals vervat in paragraaf 3.6.1 van Wet van 20 oktober 2006 houdende nieuwe regels omtrent de ruimtelijke ordening.
- een samenvatting van de uitkomsten van het overeenkomstig artikel 2.20 lid 1 gevoerde bestuurlijk overleg tussen de betrokken gemeenten, provincies en het Rijk.

49. Hieruit blijkt dat er heel wat informatie moet worden verzameld vooraleer men kan overgaan tot het opmaken van een structuurvisie, waarmee overigens alle betrokken overheden uitdrukkelijk moeten hebben ingestemd.⁸³

3. Procedurele voordelen

50. De crisis- en herstelwet biedt voorts vijf procedurele voordelen, die kunnen worden opgesplitst in twee categorieën.⁸⁴

De eerste categorie betreft de procedurele voordelen die worden gegroepeerd onder afdeling 2 van hoofdstuk 1, namelijk: (3.2.) de versoepeling van de omgang met adviezen, (3.3.) de beperking beroepsrecht van lagere overheden, (3.4.) de versnelde behandeling van het beroep en (3.5.) de verlichte onderzoekslast na hernieuwde besluitvorming.

In de tweede categorie vinden we (3.6.) de versoepeling betreffende de milieueffectrapportage terug onder afdeling 3 van hoofdstuk 1.

3.1. Toepassingsgebied

51. Het toepassingsgebied van de procedurele voordelen voorzien in deze wet, wordt bepaald in de artikelen 1.1.en 1.2. van de crisis- en herstelwet.⁸⁵ Deze bepalingen luiden als volgt:

⁸³ E.C.M. SCHIPPERS, A.J. VAN DER VEN en M.C. VAN DER WERF, "De crisis- en herstelwet (deel II): een blijvertje!", *Gemeentestem* 2013, nr. 65, 6; T. BARKHUYSEN, M. FOKKEMA, C.N.J. KORTMAN, M. LURKS en F. DE ZEEUW, "De eerste ervaringen met de Crisis- en herstelwet", *Tijdschrift voor Bouwrecht* 2011, afl. 2, 105.

⁸⁴ E.C.M. SCHIPPERS, A.J. VAN DER VEN en M.C. VAN DER WERF, "De Crisis- en herstelwet (deel I): een blijvertje!", *Gemeentestem* 2013, nr. 55, 3.

⁸⁵ Deze artikelen vinden we terug onder afdeling 1 van hoofdstuk 1.

"Artikel 1.1.

1. Afdeling 2 is van toepassing op:

- a. alle besluiten die krachtens enig wettelijk voorschrift zijn vereist voor de ontwikkeling of verwezenlijking van de in bijlage I bij deze wet bedoelde categorieën ruimtelijke en infrastructurele projecten dan wel voor de in bijlage II bij deze wet bedoelde ruimtelijke en infrastructurele projecten;
- b. bestemmingsplannen als bedoeld in artikel 2.3, eerste lid, alsmede de voor de uitvoering van de projecten waarop die bestemmingsplannen betrekking hebben vereiste besluiten en de voor de uitvoering van maatregelen of werken als bedoeld in artikel 2.3, tweede lid, onderdelen b en c, vereiste besluiten, en
- c. projectuitvoeringsbesluiten als bedoeld in artikel 2.10, eerste lid.

2. Afdeling 3 is van toepassing op de in bijlage II bij deze wet bedoelde ruimtelijke en infrastructurele projecten en op krachtens artikel 2.18 aangewezen projecten.

Artikel 1.2.

Bij algemene maatregel van bestuur op de voordracht van Onze Minister van Infrastructuur en Milieu, in overeenstemming met Onze Minister of Onze Ministers wie het mede aangaat, kunnen categorieën van ruimtelijke en infrastructurele projecten worden toegevoegd aan bijlage I bij deze wet en kunnen ruimtelijke en infrastructurele projecten worden toegevoegd aan bijlage II bij deze wet."

52. Om een duidelijker beeld te verschaffen over de in bijlage I bedoelde categorieën van projecten en de in bijlage II bij naam genoemde projecten worden zij als bijlagen toegevoegd aan deze masterthesis.⁸⁶ Overeenkomstig artikel 5.2 van de crisis- en herstelwet blijkt dat er geen beroep openstaat tegen de toevoeging van projecten aan de bijlagen.

3.2. Versoepeling betreffende adviezen

53. Artikel 1.3 van de crisis- en herstelwet stelt dat artikel 3:9 van de Wet van 4 juni 1992 houdende algemene regels van bestuursrecht⁸⁷ (hierna: Awb) van overeenkomstige toepassing is op de onderzoeken die aan een besluit⁸⁸ ten grondslag zijn gelegd.

Artikel 3:9 van de Awb luidt als volgt: "*Indien een besluit berust op een onderzoek naar feiten en gedragingen dat door een adviseur is verricht, dient het bestuursorgaan zich ervan te vergewissen dat dit onderzoek op zorgvuldige wijze heeft plaatsgevonden*". Er moet aldus zekerheid worden verschaft over de zorgvuldigheid van de aan het besluit voorafgaande onderzoeken.

⁸⁶ Zie bijlage I en II.

⁸⁷ Wet van 4 juni 1992 houdende algemene regels van bestuursrecht, *Stb.* 1992 (hierna: Awb).

⁸⁸ Zoals bedoeld in artikel 1.1 lid 1 crisis- en herstelwet.

3.3. Beperking beroepsrecht

54. In artikel 1.4 van de crisis- en herstelwet is bepaald dat decentrale publiekrechtelijke rechtspersonen en hun bestuursorganen geen beroep kunnen instellen tegen een besluit van een tot de centrale overheid behorend bestuursorgaan, indien dat besluit niet specifiek gericht is tot die decentrale rechtspersonen of hun bestuursorganen.⁸⁹

3.4. Versnelde behandeling van het beroep

55. In artikel 1.6 lid 1 van de crisis- en herstelwet wordt verwezen naar de afdeling over de versnelde behandeling die is opgenomen in de Awb. Hierin is bepaald dat de bestuursrechter de zaak versneld "kan" behandelen.

De versnelde behandeling van het beroep blijkt uit vijf afzonderlijk te beschouwen aspecten, die zijn samengebracht in artikel 1.6 en artikel 1.6a van de crisis- en herstelwet:⁹⁰

- de bestuursrechter behandelt het beroep met toepassing van afdeling 8.2.3 van de Awb.⁹¹ Deze afdeling handelt over de versnelde zaakbehandeling in die zin dat de bestuursrechter een aantal termijnen kan verkorten of bepaalde aspecten buiten toepassing kan laten om een versnelde zaakbehandeling te bekomen;
- het beroep is onontvankelijk indien het beroepschrift niet de gronden van het beroep bevat zoals is verplicht is gesteld in artikel 6:5 lid 1, d. van de Awb;⁹²
- in geval wanneer er advies van de Stichting advisering bestuursrechtspraak gevraagd wordt door de bestuursrechter, brengt de Stichting advies uit binnen twee maanden na het verzoek;⁹³
- de bestuursrechter doet binnen een termijn van zes maanden na afloop van de beroepstermijn uitspraak over de zaak;⁹⁴
- na afloop van de beroepstermijn kunnen geen nieuwe beroepsgronden meer worden aangevoerd. Dat betekent aldus dat het beroepschrift alle beroepsgronden dient te bevatten.⁹⁵

3.5. Verlichte onderzoekslast

56. Overeenkomstig artikel 1.10 van de crisis- en herstelwet kan na de vernietiging van een besluit of in geval van toepassing van de bestuurlijke lus zoals voorzien in artikel 8:80a Awb, een nieuw besluit worden genomen op basis van dezelfde onderzoeksgegevens die aan het eerste – reeds

⁸⁹ Artikel 1.4 crisis- en herstelwet; E.C.M. SCHIPPERS, A.J. VAN DER VEN en M.C. VAN DER WERF, "De Crisis- en herstelwet (deel I): een blijvertje!", *Gemeentestem* 2013, nr. 55, 8.

⁹⁰ Deze bepalingen zijn van overeenkomstige toepassing in hoger beroep, zo blijkt uit artikel 1.9a crisis- en herstelwet.

⁹¹ Artikel 1.6 lid 1 crisis- en herstelwet; Memorie van toelichting, *Kamerstukken II* 2009/10, nr. 32127/3, 46; E.C.M. SCHIPPERS, A.J. VAN DER VEN en M.C. VAN DER WERF, "De Crisis- en herstelwet (deel I): een blijvertje!", *Gemeentestem* 2013, nr. 55, 18; er staat immers niet 'kan' behandelen: de wetgever heeft kennelijk bedoeld de versnelde behandeling verplicht te stellen.

⁹² Artikel 1.6 lid 2 crisis- en herstelwet.

⁹³ Artikel 1.6 lid 3 crisis- en herstelwet.

⁹⁴ Artikel 1.6 lid 4 crisis- en herstelwet; tenzij toepassing van artikel 1.7 en artikel 1.8 crisis- en herstelwet.

⁹⁵ Artikel 1.6a crisis- en herstelwet.

vernietigde – besluit ten grondslag lagen, tenzij dat eerste besluit niet vernietigd is omwille van die gegevens.⁹⁶

3.6. Versoepeling betreffende milieueffectrapportage

57. Artikel 1.11 van de crisis- en herstelwet houdt in dat, wanneer er een milieueffectrapport moet worden opgesteld in het kader van de voorbereiding van een besluit ter verwezenlijking van een project dat is opgenomen in Bijlage II van de crisis- en herstelwet of aangewezen is overeenkomstig artikel 2.18 van diezelfde wet, de initiatiefnemer voor zulk project niet verplicht wordt de mogelijke alternatieven voor dat project te onderzoeken. Evenmin wordt de initiatiefnemer verplicht om bij de Commissie bevoegd voor de milieueffectrapportage (hierna: MER-commissie) advies te vragen over het opgestelde milieueffectrapport.⁹⁷

Indien door de initiatiefnemer echter toch onderzoek werd verricht naar de alternatieven, moet het milieueffectrapport een schets bevatten van de voornaamste alternatieven die onderzocht zijn en de mogelijke gevolgen voor het milieu daarvan.⁹⁸

⁹⁶ Artikel 1.10 crisis- en herstelwet; E.C.M. SCHIPPERS, A.J. VAN DER VEN en M.C. VAN DER WERF, "De Crisis- en herstelwet (deel I): een blijvertje!", *Gemeentestem* 2013, nr. 55, 11.

⁹⁷ Artikel 1.11 lid 1 crisis- en herstelwet; B. MARSEILLE, B. DE WAARD, K. DE GRAAF, P. VAN LING, H. TOLSMA en E. VERHEUL, "De crisis- en herstelwet: veel ambitie, nauwelijks effect", *NJB* 2015, afl. 2, 3.

⁹⁸ Artikel 1.11 lid 2 crisis- en herstelwet.

II. Decreet complexe projecten

1. Algemene structuur van het decreet complexe projecten

1.1. Proceduredecreet

58. In de memorie van toelichting bij het ontwerp van het decreet complexe projecten (hierna: memorie van toelichting) wordt gesteld dat het decreet complexe projecten een proceduredecreet uitmaakt, waarbij niet wordt geraakt aan de doelstellingen en de inhoudelijke verplichtingen uit de diverse sectorale regelgevingen.⁹⁹ Er wordt vervolgens gesteld dat het decreet complexe projecten enkel afwijkt van de sectoraal vastgelegde procedures. Het is immers de bedoeling van het decreet om specifiek voor complexe projecten een facultatieve procedure *sui generis* te introduceren.¹⁰⁰

Thans stelt de afdeling Wetgeving van de Raad van State uitdrukkelijk in haar advies van 20 december 2013 dat zij zich moeilijk kan aansluiten bij de zienswijze dat het decreet complexe projecten niets meer bevat dan een parallelle procedure en voor het overige geen inhoudelijke wijzigingen vertoont ten opzichte van de bestaande sectorale procedureregelingen.¹⁰¹

De afdeling Wetgeving stelt tevens dat het niet steeds duidelijk zal zijn wanneer een sectorale bepaling een doelstelling formuleert of een inhoudelijke verplichting oplegt en de overheid bijgevolg deze bepaling dus moet toepassen.¹⁰²

1.2. Toepassingsgebied

59. Het decreet complexe projecten legt een procedure vast voor projecten van groot maatschappelijk en ruimtelijk strategisch belang die om een geïntegreerd vergunningen- en ruimtelijk planproces vragen.¹⁰³

Het decreet somt zes criteria op waaruit zulk groot maatschappelijk en ruimtelijk strategisch belang blijkt.¹⁰⁴ Voorts moet het complex project kenmerken in zich hebben die verantwoordelijk dat de geïntegreerde procedure van dit decreet wordt gevolgd.¹⁰⁵

⁹⁹ Thans wordt in artikel 4 van het decreet complexe projecten bepaald dat titel IV, hoofdstukken II, III en VI, afdeling III van het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid, *BS* 3 juni 1995 (hierna: DABM) en artikel 36ter, §3 t.e.m. 6 van het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu, *BS* 10 januari 1998 (hierna: Natuurbehoudsdecreet) buiten werking worden gesteld; G. VERHELST, "Complexe regelgeving voor complexe projecten? Het decreet van 25 april 2014 onder de loep", *MER* 2016, afl. 1, 6; memorie van toelichting, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 8; J.C. BEYERS en I. VAN GIEL, "Het decreet complexe projecten in de praktijk", *TBO* 2016, afl. 3, 222.

¹⁰⁰ Memorie van toelichting, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 9.

¹⁰¹ Zie *infra*.

¹⁰² Dit leidt tot rechtsonzekerheid; advies Raad van State, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 296-297.

¹⁰³ Artikel 2, 5° Decreet complexe projecten.

¹⁰⁴ Artikel 7 § 1 lid 1 decreet complexe projecten.

¹⁰⁵ Artikel 2, 5° decreet complexe projecten; er werd gekozen voor de term 'vraagt' omdat deze term het best aanduidt dat het gaat om een geïntegreerde procedure die niet verplichtend is en evenmin de enige procedure is ten aanzien van complexe projecten; Memorie van toelichting, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 12.

Zowel overheden als private actoren kunnen zich wenden tot de bevoegde overheid om de procedure zoals voorzien in het decreet complexe projecten toe te passen. De toegang tot het decreet complexe projecten is met andere woorden facultatief van aard.¹⁰⁶

1.3. Bevoegde overheid

60. De bevoegde overheid wordt in artikel 2, 4° van het decreet complexe projecten aangeduid als: "de overheid die als enige bevoegd is voor het nemen van het voorkeursbesluit of projectbesluit over een complex project". Er zijn drie potentieel bevoegde overheden: namelijk de Vlaamse Regering, de provincieraad en de gemeenteraad.¹⁰⁷

2. Procedure

61. Het decreet complexe projecten biedt aldus een facultatieve procedure voor complexe projecten. Deze procedure omvat vier fasen met slechts drie beslissingsmomenten: (2.1.) de verkenningsfase met de startbeslissing, (2.2.) de onderzoeksfase met het voorkeursbesluit, (2.3.) de uitwerkingsfase met het projectbesluit en tot slot (2.4.) de uitvoeringsfase.¹⁰⁸

2.1. De verkenningsfase

62. De verkenningsfase maakt een erg belangrijke fase van de procedure uit. In deze eerste fase wordt het initiatief tot complex project voorbereid en vervolgens aan de Vlaamse Regering, de provincieraad of de gemeenteraad voorgelegd, zo blijkt uit de definitie in artikel 2, 18° van het decreet complexe projecten.

Tijdens dit informeel overleg stelt men het maatschappelijk probleem of de opportuniteit scherp, verkent men potentiële oplossingen of verbeteringen en zet men de grote lijnen van de procesaanpak uit.¹⁰⁹

In dat opzicht is de procesnota het belangrijkste document in de verkenningsfase. De procesnota geeft immers aan welke procesaanpak zal worden gevolgd om invulling te geven aan de principes die centraal staan bij de besluitvormingsprocedure^{110, 111}.

¹⁰⁶ Zo blijkt uit artikel 3 decreet complexe projecten.

¹⁰⁷ Artikel 6 decreet complexe projecten; T. QUINTENS, S. RONSE en D. SMETS, "Decreet complexe projecten", *TROS* 2015, afl. 78, 157; L. GOEDERTIER, "Een nieuwe aanpak van complexe (investerings)projecten: het decreet betreffende complexe projecten van 25 april 2014", *TOO* 2014, afl. 3, 327.

¹⁰⁸ S. BOULART en N. VERMEIRE, "Decreet betreffende complexe projecten", *RABG* 2014, afl. 20, 1446.

¹⁰⁹ T. QUINTENS, S. RONSE en D. SMETS, "Decreet complexe projecten", *TROS* 2015, afl. 78, 157; J.C. BEYERS en I. VAN GIEL, "Het decreet complexe projecten in de praktijk", *TBO* 2016, afl. 3, 226.

¹¹⁰ Artikel 5 § 1 lid 1 decreet complexe projecten: het participatiebeginsel, open communicatie en transparantie, maatwerk, geïntegreerde en oplossingsgerichte samenwerking, gelijktijdige en geïntegreerde aanpak van onderzoeken en inspraak, procesregie die door de actoren wordt gedragen.

¹¹¹ Artikel 5 § 2 decreet complexe projecten.

2.1.1. Startbeslissing

63. Een van de bevoegde overheden neemt vervolgens een startbeslissing¹¹² wanneer zij op het einde van deze informele fase van oordeel is dat kan worden overgaan naar de volgende fase in de procedure.¹¹³ De startbeslissing omvat *de facto* louter het engagement van de bevoegde overheid om het proces aan te vatten overeenkomstig de bepalingen van het decreet.¹¹⁴ Met de startbeslissing wordt aldus bevestigd dat het project een planproces en meerdere vergunningen, machtigingen en toestemmingen vereist.¹¹⁵

64. De startbeslissing wordt binnen een termijn van veertien dagen bekendgemaakt op de website van de betrokken overheid en op de website www.complexeprojecten.be.¹¹⁶ Ook de procesnota wordt op eenzelfde manier bekendgemaakt.¹¹⁷

2.2. De onderzoeksfase

65. Eenmaal de startbeslissing is genomen, belanden we in de tweede fase van de procedure, namelijk de onderzoeksfase.¹¹⁸ Deze fase wordt gedefinieerd als *"de fase waarin een initiatief tot complex project in het licht van het te nemen voorkeursbesluit op zijn effecten wordt onderzocht"*¹¹⁹.

66. Tijdens deze fase worden de verschillende alternatieven, die mogelijk een oplossing of een verbetering kunnen betekenen in het licht van de startbeslissing, tegen mekaar afgewogen in een alternatievenonderzoeksnota.¹²⁰

Zulke alternatievenonderzoeksnota¹²¹ bevat een omschrijving van:¹²²

- de doelstellingen en de geografische werkingssfeer van het geplande project;
- de op strategisch niveau redelijkerwijs te onderzoeken alternatieven en
- de wijze waarop de effecten van de redelijke alternatieven zullen worden onderzocht en beoordeeld in het licht van het te nemen voorkeursbesluit.

67. Vervolgens wordt het publiek geraadpleegd over de opgestelde alternatievenonderzoeksnota.¹²³ De dienst bevoegd voor milieueffectrapportage (hierna: dienst MER)

¹¹² Artikel 2, 13° decreet complexe projecten.

¹¹³ Artikel 7 § 1 lid 1 decreet complexe projecten.

¹¹⁴ J.C. BEYERS en I. VAN GIEL, "Het decreet complexe projecten in de praktijk", *TBO* 2016, afl. 3,

¹¹⁵ Memorie van toelichting, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 13.

¹¹⁶ Artikel 2 § 1 uitvoeringsbesluit decreet complexe projecten.

¹¹⁷ Artikel 2 § 2 uitvoeringsbesluit decreet complexe projecten.

¹¹⁸ Artikel 2, 13° decreet complexe projecten.

¹¹⁹ Artikel 2, 8° decreet complexe projecten.

¹²⁰ J.C. BEYERS en I. VAN GIEL, "Het decreet complexe projecten in de praktijk", *TBO* 2016, afl. 3, 229.

¹²¹ Artikel 2, 1° decreet complexe projecten: de nota ter beschrijving van de doelstellingen en de geografische werkingssfeer van het complexe project, van de op strategisch niveau redelijkerwijs te onderzoeken alternatieven en van de wijze waarop de effecten van de redelijke alternatieven zullen worden onderzocht en beoordeeld.

¹²² Artikel 8 § 1 decreet complexe projecten.

¹²³ Artikel 8 § 2 lid 2 decreet complexe projecten; artikelen 5-7 uitvoeringsbesluit decreet complexe projecten. De alternatievenonderzoeksnota wordt op de voorgeschreven wijze bekendgemaakt zodat het publiek haar inhoudelijke opmerkingen over de alternatievenonderzoeksnota kan bezorgen aan de betrokken gemeenten of aan de procesverantwoordelijke. Het publiek heeft hiervoor een termijn van dertig dagen die begint te lopen de dag na de bekendmaking.

en bepaalde andere adviesinstanties¹²⁴ worden geraadpleegd.¹²⁵ Verder kunnen ook andere landen van de Europese Unie, verdragspartijen bij het Verdrag van Espoo of andere gewesten worden geraadpleegd.¹²⁶

68. De dienst MER bepaalt vooreerst de reikwijdte en het detailleringsniveau van de informatie die in het milieueffectrapport (hierna: MER) moet worden opgenomen. Hierbij houdt de dienst MER rekening met zowel de opmerkingen van het publiek als met de adviezen.¹²⁷ Het gevolg van deze beslissing van de dienst MER is dat de alternatievenonderzoeksnota dient te worden geactualiseerd om te voldoen aan normen die werden vooropgesteld door de dienst.

69. Op grond van alle verkregen informatie¹²⁸ wordt er een geïntegreerd effectenonderzoek uitgevoerd. Dit onderzoek bevat minstens het ruimtelijke en het milieugerelateerde effectenonderzoek op strategisch niveau.¹²⁹ De resultaten van het geïntegreerd effectenonderzoek worden vastgelegd in effectenonderzoeksrapporten.¹³⁰

Eén effectenonderzoeksrapport omvat het ontwerp van MER, dat logischerwijze de resultaten van het milieugerelateerde effectenonderzoek vastlegt.¹³¹

70. De dienst MER beoordeelt vervolgens de kwaliteit van het MER en beslist over de goedkeuring of de afkeuring ervan nog voor het ontwerp van voorkeursbesluit in openbaar onderzoek gaat. In geval van afkeuring van het MER, kan er een gemotiveerd verzoek tot heroverweging worden ingediend.¹³²

71. Op basis van de conclusies van de effectenonderzoeksrapporten worden vervolgens een synthesenota en een voorontwerp van voorkeursbesluit opgemaakt.¹³³

De synthesenota en het voorontwerp van voorkeursbesluit worden bezorgd aan de adviesinstanties, aangeduid in artikel 8 § 2 lid 1 van het decreet complexe projecten. Vervolgens wordt er een adviesvergadering georganiseerd.¹³⁴

¹²⁴ Zoals aangeduid in artikel 9 uitvoeringsbesluit decreet complexe projecten.

¹²⁵ Artikel 8 § 2 lid 1 decreet complexe projecten; T. QUINTENS, S. RONSE en D. SMETS, "Decreet complexe projecten", *TROS* 2015, afl. 78, 158.

¹²⁶ Artikel 8 § 2 lid 3 decreet complexe projecten.

¹²⁷ Artikel 8 § 3 lid 1 decreet complexe projecten.

¹²⁸ Artikel 9 lid 1 decreet complexe projecten: geactualiseerde alternatievenonderzoeksnota, adviezen, opmerkingen van het publiek en beslissing van de dienst MER.

¹²⁹ Artikel 9 lid 1 en 2 decreet complexe projecten.

¹³⁰ Artikel 11 § 1 lid 1 decreet complexe projecten.

¹³¹ Artikel 9 in fine decreet complexe projecten.

¹³² Artikel 12 decreet complexe projecten.

¹³³ Artikel 11 § 1 lid 2 decreet complexe projecten.

¹³⁴ Artikel 11 § 2 lid 1 decreet complexe projecten; artikelen 12-14 uitvoeringsbesluit decreet complexe projecten.

2.2.1. Ontwerp van voorkeursbesluit

72. Na de adviesvergadering stelt de bevoegde overheid het ontwerp van voorkeursbesluit vast.¹³⁵ Het ontwerp van voorkeursbesluit bevat:¹³⁶

- een motivering waarom het initiatief in aanmerking komt als complex project;
- het op strategisch niveau gekozen alternatief;
- de motivering van de keuze voor het alternatief¹³⁷;
- een motivering voor de aanwijzing van de bevoegde overheid;
- een verklaring die samenvat op welke wijze rekening is gehouden met de gevoerde onderzoeken;
- de relatie met de relevante beleidsplannen;
- in voorkomend geval de wijze waarop zal worden afgeweken van ruimtelijke structuurplannen¹³⁸, ruimtelijke uitvoeringsplannen en plannen van aanleg;
- de monitoringsmaatregelen en in voorkomend geval flankerende maatregelen;
- in voorkomend geval de rechtsgevolgen die voortvloeien uit het voorkeursbesluit en
- in voorkomend geval de instrumenten en de hiervoor vereiste inrichtingsnota uit het Decreet Landinrichting die ingezet zullen worden voor het complexe project.

73. Vervolgens wordt er een openbaar onderzoek georganiseerd waarbij het publiek standpunten, opmerkingen en bezwaren tegen het geplande project kunnen doen gelden. Hiertoe worden de volgende documenten gedurende een periode van zestig dagen ter inzage worden gelegd op het gemeentehuis van de betrokken gemeenten:¹³⁹

- het ontwerp van voorkeursbesluit;
- de synthesesnota;
- de effectenonderzoeksrapporten, waaronder het goedgekeurde MER;
- de beslissing van de dienst MER over de reikwijdte en het detailleringsniveau van het MER en
- de beslissing over de goedkeuring van het MER.

Ook andere landen van de Europese Unie, of verdragspartijen bij het Verdrag van Espoo of andere gewesten kunnen in het kader van het openbaar onderzoek advies verlenen overeenkomstig artikel 15 § 2 lid 1 van het decreet complexe projecten.

¹³⁵ Artikel 14 lid 1 decreet complexe projecten.

¹³⁶ Artikel 14 lid 2 decreet complexe projecten.

¹³⁷ J.C. BEYERS en I. VAN GIEL, "Het decreet complexe projecten in de praktijk", *TBO* 2016, afl. 3, 229.

¹³⁸ Ruimtelijke structuurplannen zullen worden vervangen door ruimtelijke beleidsplannen, zo blijkt uit het aan de Commissie voor Leefmilieu, Natuur, Ruimtelijke Ordening, Energie en Dierenwelzijn op 4 mei 2017 verstuurd ontwerp van decreet houdende wijziging van diverse bepalingen inzake ruimtelijke ordening, milieu en omgeving, *Parl.St.* VI.Parl. 2016-17, nr. 1149/1, 49.

¹³⁹ Artikel 15 § 1 decreet complexe projecten; artikelen 22-34 uitvoeringsbesluit decreet complexe projecten.

2.2.2. Definitief voorkeursbesluit

74. De bevoegde overheid stelt vervolgens het voorkeursbesluit definitief vast.¹⁴⁰

Ten opzichte van het ontwerp van voorkeursbesluit zijn er enkel wijzigingen toegestaan die gebaseerd zijn op of voortvloeien uit de inspraakreacties ten gevolge van het georganiseerd openbaar onderzoek.¹⁴¹

Het definitief voorkeursbesluit wordt bekendgemaakt in het Belgisch Staatsblad en treedt in werking tien dagen na de bekendmaking ervan.¹⁴² Het definitief voorkeursbesluit bevat dezelfde inhoud als het ontwerp.¹⁴³

2.3. De uitwerkingsfase

75. Gedurende de uitwerkingsfase wordt het voorkeursbesluit verder geconcretiseerd tot het niveau van een effectief realiseerbaar project.¹⁴⁴ Deze derde fase wordt gedefinieerd als *"de fase waarin het door het voorkeursbesluit gekozen alternatief van een complex project in het licht van het te nemen projectbesluit wordt onderzocht"*¹⁴⁵.

76. De uitwerkingsfase start met het opstellen van een projectonderzoeksnota. De projectonderzoeksnota bevat een beschrijving van:¹⁴⁶

- het project en de flankerende maatregelen die zijn opgenomen in het voorkeursbesluit;
- de op uitvoeringsniveau redelijkerwijs te onderzoeken alternatieven en
- de wijze waarop de effecten van het project, de flankerende maatregelen en de redelijke alternatieven zullen worden onderzocht en beoordeeld in het licht van het te nemen projectbesluit.

77. Vervolgens worden de dienst MER en andere bepaalde adviesinstanties¹⁴⁷ geraadpleegd over de opgestelde projectonderzoeksnota.¹⁴⁸ Ook andere landen van de Europese Unie, verdragspartijen bij het Verdrag van Espoo of andere gewesten kunnen om advies worden verzocht.¹⁴⁹

78. De dienst MER bepaalt vooreerst opnieuw de reikwijdte en het detailleringsniveau van de informatie die in het MER moet worden opgenomen. Hierbij houdt de dienst MER rekening met zowel de opmerkingen van het publiek als met de adviezen.¹⁵⁰ Het gevolg van deze beslissing van de dienst

¹⁴⁰ Artikel 16 lid 1 decreet complexe projecten.

¹⁴¹ Artikel 16 in fine decreet complexe projecten.

¹⁴² Artikel 17 § 3 decreet complexe projecten.

¹⁴³ Artikel 16 § 2 lid 1 decreet complexe projecten.

¹⁴⁴ J.C. BEYERS en I. VAN GIEL, "Het decreet complexe projecten in de praktijk", *TBO* 2016, afl. 3, 233.

¹⁴⁵ Artikel 2, 16° decreet complexe projecten.

¹⁴⁶ Artikel 18 § 1 decreet complexe projecten.

¹⁴⁷ Aangeduid in artikel 16 uitvoeringsbesluit decreet complexe projecten.

¹⁴⁸ Artikel 18 § 2 lid 1 decreet complexe projecten.

¹⁴⁹ Artikel 18 § 2 lid 2 decreet complexe projecten.

¹⁵⁰ Artikel 18 § 3 decreet complexe projecten.

MER is dat de projectonderzoeksnota dient te worden geactualiseerd om te voldoen aan normen die werden vooropgesteld door de dienst.

79. Op grond van alle verkregen informatie¹⁵¹ wordt er een geïntegreerd effectenonderzoek uitgevoerd. Dit onderzoek bevat minstens het ruimtelijke en het milieugerelateerde effectenonderzoek op uitvoeringsniveau. De resultaten van het geïntegreerd effectenonderzoek worden vastgelegd in effectenonderzoeksrapporten.

Eén effectenonderzoeksrapport omvat het ontwerp van MER, dat logischerwijze de resultaten van het milieugerelateerde effectenonderzoek vastlegt.¹⁵²

80. Vervolgens wordt er op basis van de conclusies van de effectenonderzoeksrapporten een synthesenota en een voorontwerp van projectbesluit opgemaakt.¹⁵³

De synthesenota en het voorontwerp van projectbesluit worden bezorgd aan de adviesinstanties aangeduid in artikel 18 § 2 lid 1 van het decreet complexe projecten. Vervolgens wordt er een adviesvergadering georganiseerd.¹⁵⁴

2.3.1. Ontwerp van projectbesluit

81. Na de adviesvergadering stelt de bevoegde overheid het ontwerp van projectbesluit vast.¹⁵⁵ Het ontwerp van projectbesluit bevat:¹⁵⁶

- het op uitvoeringsniveau gekozen alternatief;
- een motivering voor de keuze van dat alternatief;
- een motivering van de aanwijzing van de bevoegde overheid;
- een verklaring die samenvat op welke wijze milieuoverwegingen in het projectbesluit worden geïntegreerd en op welke wijze rekening is gehouden met de gevoerde onderzoeken, waaronder het ontwerp van MER, en met de opmerkingen, adviezen en overwegingen die in het kader van die onderzoeken zijn uitgebracht;
- de relatie met de relevante beleidsplannen;
- in voorkomend geval, de wijze waarop zal worden afgeweken van: het richtinggevende en bindende gedeelte van de ruimtelijke structuurplannen¹⁵⁷, de voorschriften van plannen van aanleg en ruimtelijke uitvoeringsplannen;
- de opgave als welke beslissingen vermeld in artikel 40 en 41 het projectbesluit geldt en
- in voorkomend geval, een herkenbaar onderdeel dat geldt als ruimtelijk uitvoeringsplan

¹⁵¹ Artikel 19 lid 1 decreet complexe projecten: geactualiseerde projectonderzoeksnota, adviezen en beslissing van de dienst MER.

¹⁵² Artikel 21 § 1 lid 1 decreet complexe projecten.

¹⁵³ Artikel 21 § 1 lid 2 decreet complexe projecten.

¹⁵⁴ Artikel 21 § 2 lid 1 decreet complexe projecten; artikelen 19-21 uitvoeringsbesluit decreet complexe projecten.

¹⁵⁵ Artikel 23 lid 1 decreet complexe projecten.

¹⁵⁶ Artikel 23 lid 2 decreet complexe projecten.

¹⁵⁷ Ruimtelijke structuurplannen zullen worden vervangen door ruimtelijke beleidsplannen, zo blijkt uit het aan de Commissie voor Leefmilieu, Natuur, Ruimtelijke Ordening, Energie en Dierenwelzijn op 4 mei 2017 verstuurd ontwerp van decreet houdende wijziging van diverse bepalingen inzake ruimtelijke ordening, milieu en omgeving, *Parl.St.* VI.Parl. 2016-17, nr. 1149/1, 49.

- in voorkomend geval, de acties, maatregelen, voorwaarden, lasten of instrumenten bij het alternatief dat gekozen is op uitvoeringsniveau;
- de monitoringsmaatregelen en, in voorkomend geval, de flankerende maatregelen op het detailleringsniveau van het ontwerp van projectbesluit;
- in voorkomend geval, de rechtsgevolgen, vermeld in de artikelen 30, 31, 32, 33 en 34;
- in voorkomend geval, de instrumenten en de hiervoor vereiste inrichtingsnota als vermeld in het decreet Landinrichting die zullen worden ingezet voor het complexe projecten en
- in voorkomend geval, de verschillende fasen van de uitvoering van het projectbesluit en de aanvangsdatum van elke fase.

82. Vervolgens wordt er een openbaar onderzoek georganiseerd waarbij het publiek standpunten, opmerkingen en bezwaren tegen het geplande project kunnen doen gelden. Hiertoe worden de volgende documenten gedurende een periode van zestig dagen ter inzage gelegd op het gemeentehuis van de betrokken gemeenten:¹⁵⁸

- het ontwerp van projectbesluit;
- de synthesesnota;
- de effectenonderzoeksrapporten waarop de synthesesnota gebaseerd is, waaronder het ontwerp van MER en
- de beslissing van de dienst MER over de reikwijdte en het detailleringsniveau van het MER.

Ook andere landen van de Europese Unie, of verdragspartijen bij het Verdrag van Espoo of andere gewesten kunnen in het kader van het openbaar onderzoek advies verlenen overeenkomstig artikel 24 § 2 lid 1 decreet complexe projecten.

Vermeldenswaardig is evenwel het feit dat de inspraakreacties die vragen om terug te komen op het voorkeursbesluit onontvankelijk zijn.¹⁵⁹

83. Vlak voor de definitieve vaststelling van het projectbesluit definitief, beoordeelt de dienst MER de kwaliteit van het MER nog en beslist vervolgens over de goedkeuring of de afkeuring ervan. In geval van afkeuring van het MER, kan er een gemotiveerd verzoek tot heroverweging worden ingediend.¹⁶⁰

2.3.2. Definitief projectbesluit

84. De bevoegde overheid stelt vervolgens het projectbesluit definitief vast.¹⁶¹

¹⁵⁸ Artikel 24 § 1 decreet complexe projecten; artikelen 22-34 uitvoeringsbesluit decreet complexe projecten.

¹⁵⁹ Artikel 24 § 1 lid 4 decreet complexe projecten.

¹⁶⁰ Artikel 25 decreet complexe projecten.

¹⁶¹ Artikel 26 lid 1 decreet complexe projecten.

Ten opzichte van het voorlopig projectbesluit zijn er enkel wijzigingen toegestaan die gebaseerd zijn op of voortvloeien uit het goedgekeurde MER of de inspraakreacties ten gevolge van het georganiseerde openbaar onderzoek.¹⁶²

Het definitief projectbesluit wordt bekendgemaakt in het Belgisch Staatsblad en treedt in werking tien dagen na de bekendmaking ervan.¹⁶³ Het definitief projectbesluit bevat dezelfde inhoud als het ontwerp.¹⁶⁴

2.4. De uitvoeringsfase

85. Tot slot belanden we in de uitvoeringsfase. Deze fase wordt omschreven als: "*de fase waarin uitvoering wordt gegeven aan het projectbesluit over het complex project*"¹⁶⁵.

Het doel van deze vierde en laatste fase is tweeledig. Er wordt getracht:¹⁶⁶

- de werken zo efficiënt mogelijk te laten verlopen en
- de nodige afspraken inzake beheer, monitoring en evaluatie zo concreet mogelijk te implementeren.

86. Via de monitoring van het project, kunnen de eigenlijke effecten in de praktijk reeds in een vroeg stadium in kaart worden gebracht. Op die manier kunnen er vervolgens ook reeds in een vroeg stadium passende herstellende maatregelen worden genomen.¹⁶⁷

III. Tussenbesluit

87. De Vlaamse decreetgever heeft ervoor gekozen om een geheel nieuwe, doch facultatieve procedure uit te werken met het oog op de realisatie van complexe projecten, terwijl de Nederlandse wetgever ervoor geopteerd heeft om procedurele voordelen en vernieuwende instrumenten in te schrijven.

Opnieuw dient opgemerkt te worden dat zowel bij de crisis- en herstelwet als bij het decreet complexe projecten de versnelling van de realisatie van complexe projecten centraal staat.

¹⁶² Artikel 26 in fine decreet complexe projecten.

¹⁶³ Artikel 27 § 3 decreet complexe projecten.

¹⁶⁴ Artikel 26 lid 3 decreet complexe projecten.

¹⁶⁵ Artikel 2, 15° decreet complexe projecten.

¹⁶⁶ Memorie van toelichting, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 20.

¹⁶⁷ Artikel 42 decreet complexe projecten.

DEEL III. BLIKVANGERS BETREFFENDE DE RECHTSBESCHERMING

88. In dit deel worden de blikvangers met betrekking tot het aspect "rechtsbescherming tegen de overheid" besproken. Welke bepalingen springen in het oog en doen vragen rijzen?

I. Crisis- en herstelwet

1. Vernieuwende instrumenten

89. De vier vernieuwende instrumenten werden in DEEL II uitgebreid besproken en zullen verder in deze masterthesis niet meer expliciet aan bod komen.

Het is immers zo dat de onder afdeling 2 van hoofdstuk 1 vermelde procedurele voordelen, die eveneens uitgebreid besproken werden in DEEL II, zowel van toepassing zijn op de bestemmingsplannen¹⁶⁸ zoals bedoeld in artikel 2.3 lid 1 van de crisis- en herstelwet als op de projectuitvoeringsbesluiten¹⁶⁹ als bedoeld in artikel 2.10 lid 1 van de crisis- en herstelwet. Het is aldus zo dat de beroepen tegen zulke bestemmingsplannen en projectuitvoeringsbesluiten deze procedurele voordelen¹⁷⁰ genieten.

Tegen de voormelde structuurvisies¹⁷¹ kan, net zoals tegen andere structuurvisies, geen beroep bij de bestuursrechter worden ingesteld.¹⁷²

Betreffende de innovatieve experimenten en de daaraan verbonden toegelaten afwijkingen op de wetgeving, wordt er verwezen naar DEEL II¹⁷³.

2. Procedurele voordelen

90. De reeds in DEEL II besproken procedurele voordelen hebben aldus een uitgebreid toepassingsgebied, zo blijkt uit de lezing van de artikelen 1.1 en 1.2 van de crisis- en herstelwet.¹⁷⁴ Hieronder zal opgemerkt worden dat elk van deze vijf procedurele voordelen in eerste instantie de wenkbrauwen doen fronsen.

2.1. Versoepeling betreffende adviezen

91. Inzake de versoepeling betreffende de adviezen kan er zeer kort worden gesteld dat in artikel 1.3 van de crisis- en herstelwet wordt bepaald dat het bestuursorgaan zich er louter van dient te vergewissen dat het onderzoek, dat werd verricht door een adviseur of adviesinstantie en aan het

¹⁶⁸ *Supra* randnummers 37-40; zie M.J. TUNNISSEN, Een juridisch bestuurlijke inleiding in de ruimtelijke ordening: het bestemmingsplan, Alphen aan den Rijn, Kluwer, 2011, 233-235. voor een eerste inzicht in het beroep tegen een bestemmingsplan bij de ABRvS.

¹⁶⁹ *Supra* randnummers 45-46.

¹⁷⁰ Of nadelen.

¹⁷¹ *Supra* randnummers 48-49.

¹⁷² Artikel 8:5 lid 1 Awb; E.C.M. SCHIPPERS, A.J. VAN DER VEN en M.C. VAN DER WERF, "De crisis-en herstelwet (deel II): een blijvertje!", *Gemeentestem* 2013, nr. 65, 6.

¹⁷³ *Supra* randnummers 41-42; ABRvS, 3 februari 2016, nr. 201506246/1/R6.

¹⁷⁴ *Supra* randnummers 51-52.

besluit ten grondslag ligt, op zorgvuldige wijze heeft plaatsgevonden. Het uiteindelijke advies moet dus niet volledig op juistheid worden onderzocht.¹⁷⁵

2.2. Beperking beroepsrecht voor decentrale overheden

92. In de crisis- en herstelwet wordt in artikel 1.4 het volgende gesteld: *"In afwijking van artikel 8:1 van de Algemene wet bestuursrecht kan een niet tot de centrale overheid behorend bestuursorgaan geen beroep instellen tegen een besluit van een tot de centrale overheid behorend bestuursorgaan, indien dat besluit niet is gericht tot die rechtspersoon of tot een orgaan van die rechtspersoon, onderscheidenlijk tot dat bestuursorgaan of tot de rechtspersoon waartoe dat bestuursorgaan behoort"*.

Het is bijgevolg zo dat een decentrale overheid geen beroep kan instellen tegen een besluit van een centrale overheid indien dat besluit niet gericht is tot die decentrale overheid.¹⁷⁶

2.3. Versnelde behandeling van het beroep

93. Artikel 1.6 lid 1 van de crisis- en herstelwet bepaalt dat de bestuursrechter het beroep behandelt met toepassing van afdeling 8.2.3 van de Awb. Deze afdeling handelt over de versnelde zaakbehandeling.

Concreet betekent dit dat de bestuursrechter de termijnen kan verkorten voor:

- het betalen van het griffierecht;¹⁷⁷
- het indienen van een verweerschrift;¹⁷⁸
- het door de partijen naar voren brengen van hun zienswijze met betrekking tot het verslag van de deskundige¹⁷⁹ en
- het indienen van nadere stukken voor de zitting.¹⁸⁰

Verder kan de bestuursrechter geheel of gedeeltelijk de volgende aspecten van het vooronderzoek buiten toepassing laten:

- de partijen, andere dan de indiener van het beroepschrift en het bestuursorgaan, in de gelegenheid te stellen om ten minste eenmaal een schriftelijke uiteenzetting over de zaak te geven¹⁸¹ en
- de partijen in de gelegenheid te stellen om hun wensen omtrent het deskundigen-onderzoek schriftelijk aan hem kenbaar te maken.¹⁸²

¹⁷⁵ *Supra* randnummer 53.

¹⁷⁶ *Supra* randnummer 54.

¹⁷⁷ Artikel 8:52 lid 2, a. Awb.

¹⁷⁸ Artikel 8:52 lid 2, b. Awb.

¹⁷⁹ Artikel 8:52 lid 2, e. Awb.

¹⁸⁰ Artikel 8:52 lid 2, f. Awb.

¹⁸¹ Artikel 8:52 lid 2, c. Awb.

¹⁸² Artikel 8:52 lid 2, d. Awb.

94. Voor wat betreft de niet-ontvankelijkheid van de *pro forma* beroepschriften, de adviestermijn voor de Stichting advisering bestuursrechtspraak, de uitspraaktermijn voor de bestuursrechter en het feit dat er na afloop van de beroepstermijn geen beroepsgronden meer kunnen worden aangevoerd, wordt verwezen naar de bespreking onder DEEL II.¹⁸³

2.4. Verlichte onderzoekslast

95. Artikel 1.10 van de crisis- en herstelwet luidt als volgt:

"1. Indien een bestuursorgaan na vernietiging van een besluit door de bestuursrechter een nieuw besluit moet nemen, kan het dat besluit baseren op de feiten waarop het vernietigde besluit berustte, behoudens voor zover de onjuistheid of het onvoldoende vast staan van deze feiten een grond voor de vernietiging was.

2. Het eerste lid is van overeenkomstige toepassing indien een nieuw besluit wordt genomen ter uitvoering van een tussenuitspraak als bedoeld in artikel 8:80a van de Algemene wet bestuursrecht."

Artikel 8:80a Awb verwijst naar de tussenuitspraak wanneer toepassing wordt gemaakt van de bestuurlijke lus, zoals opgenomen onder afdeling 8.2.2a van de Awb.

Aldus kan een nieuw besluit gebaseerd worden op feitelijke gegevens die aan de grondslag lagen van een eerder genomen besluit dat ondertussen vernietigd werd.¹⁸⁴

2.5. Versoepeling betreffende milieueffectrapportage

96. Artikel 1.11 van de crisis- en herstelwet bepaalt het volgende:

"1. Indien op grond van artikel 7.2 van de Wet milieubeheer een milieueffectrapport wordt opgesteld ten behoeve van een besluit is:

a. artikel 7.23 van die wet voor zover dat regels stelt over alternatieven voor de voorgenomen activiteit, niet van toepassing;

b. artikel 7.32, vijfde lid, van die wet niet van toepassing.

2. Indien door degene die de betreffende activiteit wil ondernemen, ten behoeve van de voorbereiding van het besluit waarvoor op grond van artikel 7.2 van de Wet milieubeheer een milieueffectrapport wordt opgemaakt, onderzoek is verricht naar de gevolgen voor het milieu die alternatieven van de voorgenomen activiteit kunnen hebben, bevat dat milieueffectrapport een schets van de voornaamste alternatieven die zijn onderzocht en van de mogelijke gevolgen voor het milieu daarvan, met een motivering van de keuze voor de in beschouwing genomen alternatieven."

Zodoende vervalt de verplichting om alternatieven te beschrijven en te onderzoeken in het milieueffectrapport. Enkel wanneer de alternatieven op vrijwillige basis werden onderzocht, moet

¹⁸³ *Supra* randnummer 55.

¹⁸⁴ *Supra* randnummer 56.

hiervan een schets worden opgenomen in het milieueffectrapport. Het advies van de MER-commissie is voorts ook niet vereist.¹⁸⁵

¹⁸⁵ *Supra* randnummer 57.

II. Decreet complexe projecten

1. Procedure

97. De in het decreet complexe projecten ontwikkelde procedure werd in DEEL II uitvoerig besproken. In dit deel zal vervolgens blijken dat er ook in deze procedure elementen terug te vinden zijn die vragen doen rijzen.

1.1. Startbeslissing

98. Wanneer de bevoegde overheid van mening is dat het voorgestelde project een project van groot maatschappelijk en ruimtelijk strategisch belang uitmaakt overeenkomstig de vereisten gesteld in artikel 7 § 1 decreet complexe projecten, neemt zij een startbeslissing.

Wanneer de bevoegde overheid daarentegen van mening is dat het voorgestelde project geen project van groot maatschappelijk en ruimtelijk strategisch belang uitmaakt, wordt het project niet toegelaten tot voornoemde procedure en neemt de bevoegde overheid logischerwijze dan ook geen startbeslissing.

1.2. Afwijken van plannen

99. Uit artikel 13 van het decreet complexe projecten blijkt dat een ontwerp van voorkeursbesluit zowel kan afwijken van het richtinggevend en het bindend gedeelte van ruimtelijke structuurplannen als van de voorschriften van plannen van aanleg en van ruimtelijke uitvoeringsplannen.¹⁸⁶

In zoverre het ontwerp van voorkeursbesluit afwijkt van een plan dat op een hoger niveau werd vastgesteld, is in de hieronder omschreven gevallen een schriftelijke instemming van het hogere beleidsniveau vereist:¹⁸⁷

- Als de gemeenteraad in zijn ontwerp van voorkeursbesluit afwijkt van het bindende gedeelte van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen of van het provinciaal ruimtelijk structuurplan, is hiervoor noodzakelijk een schriftelijke instemming van de Vlaamse Regering, respectievelijk de deputatie. Wanneer daarentegen de provincieraad in zijn ontwerp van voorkeursbesluit afwijkt van het bindende gedeelte van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen, is er een schriftelijke instemming nodig van de Vlaamse Regering.
- Als de gemeenteraad in zijn ontwerp van voorkeursbesluit afwijkt van een gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan of van een provinciaal ruimtelijk uitvoeringsplan, is hiervoor een schriftelijke instemming nodig van de Vlaamse Regering, respectievelijk de deputatie. Wanneer daarentegen de provincieraad in zijn ontwerp van voorkeursbesluit afwijkt van een gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan, is er een schriftelijke instemming vereist van de Vlaamse Regering.

¹⁸⁶ *Supra* randnummer 72.

¹⁸⁷ Artikel 13 decreet complexe projecten.

Hieruit blijkt aldus dat er geen schriftelijke instemming is vereist wanneer er wordt afgeweken van het richtinggevend gedeelte van het ruimtelijk structuurplan. Ook dient er geen schriftelijke instemming te worden bekomen in geval van een afwijking van een plan van aanleg.¹⁸⁸

100. Uit artikel 22 van het decreet complexe projecten blijkt dat ook een ontwerp van projectbesluit zowel kan afwijken van het richtinggevend en het bindend gedeelte van ruimtelijke structuurplannen als van de voorschriften van plannen van aanleg en van ruimtelijke uitvoeringsplannen.¹⁸⁹

In zoverre het ontwerp van projectbesluit afwijkt van een plan dat op een hoger niveau werd vastgesteld, is een schriftelijke instemming van het hogere beleidsniveau vereist in dezelfde gevallen als bepaald bij het ontwerp van voorkeursbesluit.¹⁹⁰

Opnieuw blijkt dat er geen schriftelijke instemming is vereist wanneer er wordt afgeweken van het richtinggevend gedeelte van het ruimtelijk structuurplan. Ook dient er geen schriftelijke instemming te worden bekomen in geval van een afwijking van een plan van aanleg.¹⁹¹

101. Hierdoor kan de vraag gesteld worden of het decreet complexe projecten voorbijgaat aan de specifieke regelgeving waarin wordt bepaald op welke manier zulke plannen tot stand komen en bijgevolg ook op welke manier deze plannen kunnen worden gewijzigd.

1.3. Bevoegde overheid

102. Overeenkomstig artikel 6 § 1 van het decreet complexe projecten komt het nemen van de startbeslissing, het vaststellen van het voorkeursbesluit en het vaststellen van het projectbesluit toe aan de gemeenteraad, de provincieraad of de Vlaamse Regering. Wie van deze drie politieke overheden finaal de uniek bevoegde overheid als in de zin van artikel 2, 4° van het decreet complexe projecten wordt, zal van geval tot geval verschillen.

Ten aanzien van de startbeslissing werd er geen specifieke regeling vastgelegd omtrent welke politieke overheid finaal bevoegd is om de startbeslissing te nemen.¹⁹²

Ten aanzien van het voorkeursbesluit en het projectbesluit werd zulke regeling wel voorzien: uit artikel 6 § 2 van het decreet complexe projecten blijkt dat er dient te worden teruggegrepen naar de bevoegdheidsregeling zoals voorzien in artikel 15 van het decreet omgevingsvergunning.¹⁹³ Het is evenwel gecompliceerder wanneer meerdere bestuursniveaus bevoegd zijn, namelijk in het geval

¹⁸⁸ *A contrario* artikel 13 decreet complexe projecten; G. VERHELST, "Complexe regelgeving voor complexe projecten? Het decreet van 25 april 2014 onder de loep", *MER* 2016, afl. 1, 19.

¹⁸⁹ *Supra* randnummer 81.

¹⁹⁰ Artikel 22 decreet complexe projecten; *supra* randnummer 99.

¹⁹¹ *A contrario* artikel 22 decreet complexe projecten; G. VERHELST, "Complexe regelgeving voor complexe projecten? Het decreet van 25 april 2014 onder de loep", *MER* 2016, afl. 1, 35-36.

¹⁹² *A contrario* artikel 6 § 2 - § 5 decreet complexe projecten.

¹⁹³ Artikel 15 decreet omgevingsvergunning verwijst naar het Besluit van de Vlaamse Regering van 13 februari 2015 tot aanwijzing van de Vlaamse en provinciale projecten ter uitvoering van het decreet betreffende de omgevingsvergunning, *BS* 4 maart 2015.

wanneer het complexe project uit verschillende deelprojecten bestaat. In zulk geval zal in onderling overleg tussen de meerdere bevoegde bestuursniveaus de uniek bevoegde overheid voor het vaststellen van het voorkeursbesluit en het projectbesluit worden aangeduid.¹⁹⁴

1.4. Uitzondering inzake milieueffectrapportage en passende beoordeling

103. Opvallend is dat er in artikel 4 van het decreet complexe projecten uitdrukkelijk wordt gesteld dat titel IV, hoofdstukken II, III en VI, afdeling III van het DABM en artikel 36ter § 3 tot en met § 6 van het Natuurbehoudsdecreet niet van toepassing zijn op de in het decreet ontworpen procedure voor complexe projecten. Deze bepalingen handelen respectievelijk over de milieueffectrapportage met betrekking tot plannen en projecten en over het uitvoeren van een passende beoordeling¹⁹⁵.

Het milieueffectenrapport wordt omschreven als:¹⁹⁶ *"een milieurapport waarin de te verwachten gevolgen voor mens en milieu van een voorgenomen complex project en van de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven in hun onderlinge samenhang op een systematische en wetenschappelijk verantwoorde wijze worden geanalyseerd en geëvalueerd, en waarin aangegeven wordt op welke wijze de aanzienlijke milieueffecten vermeden, beperkt, verholpen of gecompenseerd kunnen worden"*.

De passende beoordeling brengt de betekenisvolle effecten voor de speciale beschermingszones in kaart. Onder speciale beschermingszones worden verstaan de in artikel 2, 12° van het decreet complexe projecten opgesomde gebieden¹⁹⁷.

104. De decreetgever heeft vervolgens de desbetreffende bepalingen rechtstreeks uit de Europese richtlijnen geïmplementeerd in het decreet complexe projecten.

1.5. Uitsluiting beschermingen

105. Naast het feit dat een projectbesluit kan gelden als de in de artikel 40 van het decreet complexe projecten opgesomde beslissingen¹⁹⁸, kan datzelfde projectbesluit ook bepaalde beschermingen opheffen of wijzigen.

In artikel 41 lid 1 van het decreet complexe projecten staat vervolgens immers te lezen dat:

"Het definitief vastgesteld projectbesluit omvat in voorkomend geval: ...

6° de beslissing tot ontheffing de beslissing tot ontheffing van het verbod tot het verlenen van een omgevingsvergunning voor ontbossing of voor het verkavelen van gronden voor geheel of

¹⁹⁴ Artikel 6 § 3 lid 1 en § 5 lid 1 decreet complexe projecten.

¹⁹⁵ De habitattoets is tweeledig: de initiatiefnemer is verantwoordelijk voor het opstellen van een passende beoordeling voor wat betreft de betekenisvolle effecten voor de speciale beschermingszones. Op zijn beurt draagt de bevoegde overheid er steeds zorg voor dat door het opleggen van voorwaarden er geen betekenisvolle aantasting van de natuurlijke kenmerken van een speciale beschermingszone kan ontstaan.

¹⁹⁶ Artikel 2, 7° decreet complexe projecten.

¹⁹⁷ Vogelrichtlijngebied en habitatrichtlijngebied.

¹⁹⁸ Het definitief projectbesluit kan onder meer gelden als omgevingsvergunning.

gedeeltelijk beboste terreinen, vermeld in artikel 90bis, § 1, laatste lid, van het Bosdecreet van 13 juni 1990;

7° de beslissing tot het geheel of gedeeltelijk opheffen of wijzigen van de bescherming als bosreservaat, met toepassing van het Bosdecreet van 13 juni 1990;

8° de beslissing tot het geheel of gedeeltelijk opheffen of wijzigen van de bescherming als natuurreservaat, met toepassing van het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu;

9° de beslissing tot het geheel of gedeeltelijk opheffen van een volgens artikel 21 van het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu vastgesteld afbakeningsplan voor een Grote Eenheid Natuur of Grote Eenheid Natuur in Ontwikkeling;

10° de beslissing tot de gehele of gedeeltelijke wijziging of opheffing van erkennings-, rangschikkings- en beschermingsbesluiten genomen bij toepassing van de wet van 7 augustus 1931 op het behoud van monumenten en landschappen, het decreet van 3 maart 1976 tot bescherming van monumenten en stads- en dorpsgezichten, het decreet van 30 juni 1993 houdende bescherming van het archeologisch patrimonium, het decreet van 16 april 1996 betreffende de landschapszorg en het Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013”.

Verder wordt – gelukkig – bepaald dat wanneer de gemeenteraad of de provincieraad een projectbesluit vaststelt dat een opheffing of een wijziging van zulke bescherming inhoudt, dat projectbesluit slechts uitwerking heeft nadat de Vlaamse Regering het projectbesluit in die zin heeft bekrachtigd, onverminderd artikel 27 § 3 decreet complexe projecten.¹⁹⁹

1.6. Geen administratief beroep

106. Overeenkomstig artikel 45 lid 1 van het decreet complexe projecten en op grond van de gecoördineerde Wetten op de Raad van State²⁰⁰ (hierna: RvS-wet) kan er een schorsingsberoep dan wel een vernietigingsberoep worden ingesteld bij de Raad van State.

Er is in het gehele decreet geen enkele mogelijkheid voorzien om administratief beroep in te dienen alvorens over te gaan tot het juridische beroep bij de Raad van State.

1.7. Definitief voorkeursbesluit en projectbesluit vatbaar voor beroep

107. De Raad van State is bovendien enkel bevoegd voor beroepen tegen definitief vastgestelde voorkeursbesluiten en projectbesluiten.²⁰¹

Opvallend is ook het feit dat het beroep tegen een definitief vastgesteld projectbesluit geen betrekking meer kan hebben op de inhoud en de rechtsgevolgen van het voorkeursbesluit.²⁰² Dat betekent aldus dat er een *point of no return* wordt gecreëerd vanaf het moment dat geen beroep

¹⁹⁹ Artikel 41 lid 2 decreet complexe projecten; *supra* randnummer 84.

²⁰⁰ Gecoördineerde Wetten op de Raad van State van 12 januari 1973, BS 21 maart 1973 (hierna: RvS-wet).

²⁰¹ Artikel 45 lid 1 decreet complexe projecten.

²⁰² Artikel 45 lid 2 decreet complexe projecten.

meer kan worden ingesteld tegen het definitief vastgestelde voorkeursbesluit. Er kan bijgevolg op geen enkele wijze worden teruggekomen op hetgeen er in het voorkeursbesluit is besloten.

III. Tussenbesluit

108. Opgemerkt dient te worden dat zowel in de crisis- en herstelwet als in het decreet complexe projecten bepaalde elementen inzake de rechtsbescherming tegen de overheid in het oog springen. Bepaalde keuzes van zowel de Nederlandse wetgever als de Vlaamse decreetgever kunnen enigszins verrassend worden genoemd en doen bijgevolg logischerwijze vragen rijzen.

DEEL IV. ELEMENTEN TER VERANTWOORDING VAN DE BELEIDSKEUZES INZAKE RECHTSBESCHERMING

109. De blikvangers met betrekking tot de rechtsbescherming tegen de overheid werden hierboven in DEEL III reeds kort in kaart gebracht.

In dit vierde deel zal achterhaald worden op welke motieven de Nederlandse wetgever respectievelijk de Vlaamse decreetgever steunde om bepaalde afwijkende keuzes in verband met de rechtsbescherming te maken bij de introductie van de crisis- en herstelwet²⁰³ en het decreet complexe projecten.

Hiertoe zal de memorie van toelichting van de crisis- en herstelwet en van het decreet complexe projecten zorgvuldig worden onderzocht en geanalyseerd.

I. Crisis- en herstelwet

1. Versoepeling betreffende adviezen

110. De Nederlandse wetgever erkent het feit dat een bestuursorgaan bij de voorbereiding van een besluit vaak niet kan volstaan met een louter intern onderzoek doordat de kennis en kunde van dat bestuursorgaan als ontoereikend moet worden beschouwd om een behoorlijk besluit te kunnen nemen. In vele gevallen is er dan ook nood aan het advies van een instantie die wel deskundig is op het desbetreffende terrein. Soms is zulke advisering wettelijk voorgeschreven, maar vaak ook niet.²⁰⁴

111. Overeenkomstig artikel 3:9 van de Awb²⁰⁵ moet het bestuursorgaan dat een besluit (mede) baseert op een wettelijk voorgeschreven advies nagaan of het onderzoek op voldoende zorgvuldige wijze tot stand is gekomen. Deze verplichting houdt in dat het bestuursorgaan een marginale toetsing moet verrichten naar de inhoudelijke juistheid van het advies alvorens hierop te mogen vertrouwen. Het volstaat hierbij dat er een globaal onderzoek wordt gedaan naar de totstandkoming en de inhoud van het advies.

Thans dient het bestuursorgaan echter steeds, op basis van de in artikel 3:2 van de Awb opgenomen algemene verplichting, zorgvuldig onderzoek te verrichten naar de relevante feiten, zelfs in die gevallen waarbij geen wettelijke verplichting bestaat om zulk onderzoek te (laten) verrichten. Om vervolgens aan deze algemene verplichting te voldoen, wordt eveneens vaak beroep gedaan op externe instanties. In deze gevallen, namelijk in de gevallen wanneer zulk advies niet wettelijk is verplicht, geldt artikel 3:9 van de Awb echter niet en moet het bestuursorgaan de desbetreffende adviezen en rapporten wel volledig op hun juistheid onderzoeken.²⁰⁶

²⁰³ S.L. BOERSEN en M. CLAESSENS, "Het bestuursprocesrecht in vogelvlucht door het omgevingsrechtelijke landschap", *BR* 2012, afl. 106, 10.

²⁰⁴ Memorie van toelichting, *Kamerstukken II* 2009-10, nr. 32127/3, 43.

²⁰⁵ Onder afdeling 3.3 "Advisering" van de Awb.

²⁰⁶ Memorie van toelichting, *Kamerstukken II* 2009-10, nr. 32127/3, 44.

112. De wetgever is er zich van bewust dat ook deze adviezen en rapporten vaak zeer uitgebreid en technisch van aard zijn zodat het bestuursorgaan, ook in de gevallen waarbij het advies niet wettelijk is voorgeschreven, de deskundigheid mist om de adviezen en rapporten volledig op hun juistheid te kunnen toetsen.

Daarom stelt de wetgever voor om: "artikel 3:9 Awb ook van toepassing te verklaren op niet specifiek wettelijk voorgeschreven onderzoeken en de daaropvolgende adviezen die aan een besluit ten grondslag worden gelegd"²⁰⁷. (eigen onderlijning)

113. De afdeling Advisering van de Raad van State stelt hierover thans onomwonden: "Uit de geschiedenis van de totstandkoming van afdeling 3.3 Awb blijkt dat de wetgever destijds van mening was dat de in deze afdeling opgenomen regels niet van toepassing dienen te zijn op advisering die op een min of meer informele basis geschiedt. Een reden hiervoor is dat het vertrouwen op de zorgvuldigheid waarmee een adviesprocedure is gevolgd eerder gerechtvaardigd is naarmate het vragen van een advies verplicht is en een adviesorgaan als gevolg daarvan meer ervaring heeft met het vergelijken en dus afstandelijker waarderen van aanvragen. De voorgestelde medegelding van artikel 3:9 Awb voor niet wettelijk verplichte adviezen is niet zinvol, omdat de vergewisplicht, afhankelijk van de status van de adviseur en de gevolgde procedure, een steeds wisselende inhoud zal hebben. De Raad wijst er verder op dat artikel 3:9 Awb uitsluitend betrekking heeft op de zorgvuldigheid waarmee het advies tot stand gekomen is. Het bestuursorgaan is daarnaast op grond van artikel 3:49 en artikel 3:2 Awb verplicht om te beoordelen of het advies inhoudelijk overtuigt. De opmerking in de toelichting, dat toepassing van artikel 3:9 Awb ertoe leidt dat het bestuursorgaan als regel kan volstaan met een globaal onderzoek naar de totstandkoming en inhoud van het advies of rapport, stemt niet overeen met de jurisprudentie op dit punt. Het voorstel leidt daarmee niet tot versnelling of vereenvoudiging van de besluitvorming"²⁰⁸. (eigen onderlijning)

De afdeling Advisering staat aldus zeer duidelijk negatief tegenover hetgeen de wetgever voornemens was en uiteindelijk ook heeft doorgevoerd.

2. Beperking beroepsrecht voor decentrale overheden

114. De beperking van het beroepsrecht van een decentraal bestuursorgaan en een decentraal publiekrechtelijk rechtspersoon werd ingegeven met de gedachte dat overheden hun geschillen in goed bestuurlijk overleg horen op te lossen en niet in een rechtszaal.²⁰⁹

115. In de memorie van toelichting wordt evenwel benadrukt dat de decentrale bestuursorganen en publiekrechtelijke rechtspersonen wel hun toegang tot de bestuursrechter behouden indien zij de geadresseerde zijn van een besluit van een tot de centrale overheid behorend bestuursorgaan.

²⁰⁷ Memorie van toelichting, *Kamerstukken II* 2009-10, nr. 32127/3, 44.

²⁰⁸ Advies Raad van State, *Kamerstukken II* 2009-10, nr. 32127/4, 7.

²⁰⁹ Memorie van toelichting, *Kamerstukken II* 2009-10, nr. 32127/3, 44-45.

Ook hun recht om zich bij geschillen over burgerlijke rechten tot de civiele rechter te wenden, blijft onverlet.²¹⁰

116. De afdeling Advisering van de Raad van State is ook wat betreft de beperking van het beroepsrecht negatief.

In de eerste plaats wordt gesteld dat de overheden in het Nederlands bestel evenwaardig zijn aan elkaar en dat elke overheid voor haar belangen moet kunnen opkomen. Dat kan inderdaad door bestuurlijk overleg, maar wanneer dat niet tot het gewenste resultaat leidt, ook door het instellen van beroep.²¹¹

In de tweede plaats wijst de afdeling Advisering erop dat veelal particuliere belanghebbenden zullen opkomen tegen besluiten betreffende de (categorieën van) projecten zoals opgenomen in de bijlagen van de crisis- en herstelwet. Zij stelt dan ook dat het uitsluiten van de beroepsmogelijkheid van decentrale bestuursorganen geen versnellend effect zal hebben.²¹²

In de derde plaats maakt de afdeling Advisering ook nog gewag van het feit dat door deze beperking van het beroepsrecht voor decentrale overheden verschillende rechtsgangen zullen ontstaan ten aanzien van eenzelfde besluit, wat op zijn beurt ingaat tegen de doelstelling van de crisis- en herstelwet.²¹³

3. Versnelde behandeling van het beroep

117. De versnelde zaakbehandeling is verplicht gesteld in artikel 1.6 lid 1 van de crisis- en herstelwet.²¹⁴ In de memorie van toelichting wordt hierover zeer summier het volgende gesteld: "*Er is voor gekozen dit laatste – het verplicht stellen van de versnelde behandeling – ook in dit wetsvoorstel te doen. De urgentie van projecten rechtvaardigt dit*"²¹⁵.

118. Verder werd ook de directe niet-ontvankelijkheid van het beroep in geval van het ontbreken van de beroepsgrond(en) ingeschreven in artikel 1.6 lid 2 van de crisis- en herstelwet.

Normaliter is het echter zo dat wanneer de beroepsgrond(en) in een beroepschrift ontbreken, de indiener de gelegenheid krijgt om zijn verzuim te herstellen en vervolgens alsnog beroepsgronden te formuleren. Pas indien de beroepsindiener niet over was gegaan tot zulk herstel, werd het beroep niet-ontvankelijk verklaard. Dit heeft geleid tot de praktijk van de *pro forma* beroepschriften.

²¹⁰ Memorie van toelichting, *Kamerstukken II* 2009-10, nr. 32127/3, 45.

²¹¹ Advies Raad van State, *Kamerstukken II* 2009-10, nr. 32127/4, 7.

²¹² Advies Raad van State, *Kamerstukken II* 2009-10, nr. 32127/4, 8.

²¹³ Advies Raad van State, *Kamerstukken II* 2009-10, nr. 32127/4, 8.

²¹⁴ *Supra* randnummer 93.

²¹⁵ Memorie van toelichting, *Kamerstukken II* 2009-10, nr. 32127/3, 46.

Het is evenwel zo dat de bestuursrechter niet met de inhoudelijke behandeling van het beroep kan starten zolang het beroepschrift niet gemotiveerd is. Het indienen van *pro forma* beroepschriften zorgt vervolgens voor een niet te verwaarlozen vertraging, zo blijkt uit de memorie van toelichting.²¹⁶

In de memorie van toelichting wordt uitdrukkelijk gesteld dat: "*... in het licht van de maatschappelijke urgentie van de onder de voorgestelde Crisis- en herstelwet vallende projecten van appellanten mag worden gevergd, dat zij hun beroepschrift binnen de beroepstermijn afdoende motiveren. Daarom is bepaald dat artikel 6:6 van de Awb in zoverre niet van toepassing is, dat pro forma beroepschriften niet zijn toegestaan. Voor deze bepaling bestaat een precedent: ook in een beroepsprocedure tegen de weigering van een verblijfvergunning asiel kunnen pro forma beroepschriften direct niet-ontvankelijk worden verklaard (artikel 85, derde lid, van de Vreemdelingenwet 2000)*"²¹⁷. (eigen onderlijning)

119. Zoals reeds gesteld, wordt in artikel 1.6 lid 3 van de crisis- en herstelwet voorgeschreven dat de Stichting advisering bestuursrechtspraak advies verleent binnen een termijn van twee maanden nadat om advies werd verzocht. De wetgever meent dat van de Stichting mag worden verlangd dat zij de zaken die verband houden met de crisis- en herstelwet sneller adviseert en aldus met de nodige voorrang behandelt.²¹⁸

120. Artikel 1.6 lid 4 crisis- en herstelwet bepaalt dat de bestuursrechter binnen een termijn van zes maanden na afloop van de beroepstermijn een uitspraak doet over de zaak.

De Nederlandse wetgever motiveert deze keuze als volgt: "*De meeste (hoger) beroepen bij de rechtbanken en de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State worden thans al ruimschoots binnen een jaar afgehandeld. Mede gelet op de in dit wetsvoorstel opgenomen snelheidsbevorderende maatregelen moet het mogelijk zijn dit met enkele maanden te bekorten. Dit zal in de praktijk betekenen dat beroepen tegen "Crisiswet-besluiten" met een zekere voorrang worden behandeld. Wij menen dat de maatschappelijke urgentie van die projecten dit rechtvaardigt*"²¹⁹. (eigen onderlijning)

121. Ook na de afloop van de beroepstermijn kunnen geen beroepsgronden meer worden aangevoerd, zo blijkt uit artikel 1.6a van de crisis- en herstelwet.

Dit artikel werd aan de crisis- en herstelwet toegevoegd in navolging van het advies van de afdeling Advisering van de Raad van State. Zo werd er door de afdeling Advisering het volgende gesteld:²²⁰ "*Is het beroep ontvankelijk, dan kunnen ook na de beroepstermijn nieuwe gronden worden aangevoerd. Indien het de bedoeling is om dit onmogelijk te maken, dient het artikel te worden aangevuld met de regel dat na afloop van de beroepstermijn geen nieuwe beroepsgronden kunnen*

²¹⁶ Memorie van toelichting, *Kamerstukken II* 2009-10, nr. 32127/3, 46-47.

²¹⁷ Memorie van toelichting, *Kamerstukken II* 2009-10, nr. 32127/3, 47.

²¹⁸ Memorie van toelichting, *Kamerstukken II* 2009-10, nr. 32127/3, 47.

²¹⁹ Memorie van toelichting, *Kamerstukken II* 2009-10, nr. 32127/3, 47.

²²⁰ In het kader van de *pro forma* beroepschriften.

worden aangevoerd, tenzij de bestuursrechter van oordeel is dat de indiener van de late indiening redelijkerwijs geen verwijt kan worden gemaakt. De consequenties van deze wijziging moeten goed worden overwogen"²²¹.

4. Verlichte onderzoekslast

122. Overeenkomstig de memorie van toelichting wordt, met de in artikel 1.10 van de crisis- en herstelwet ingeschreven verlichte onderzoekslast, de regel dat een besluit na een eerdere vernietiging in beginsel *ex nunc* moet worden genomen, doorbroken. Bij het nemen van het nieuwe besluit mag aldus op die feiten worden gesteund zoals zij bestonden bij het nemen van het reeds vernietigde besluit. Dat maakt dat bij het nemen van het nieuwe besluit het gehele onderzoek niet moet worden overgedaan.

Ook geldt deze regel in het geval wanneer een nieuw besluit wordt genomen na toepassing van de bestuurlijke lus, want dan speelt in beginsel hetzelfde probleem.²²²

De enige uitzondering op deze regel doet zich voor wanneer een gebrekkige feitenvaststelling een vernietigingsgrond voor het besluit was. In zulk geval kan er uiteraard niet gesteund worden deze feiten.

123. De afdeling Advisering van de Raad van State twijfelt of deze bepaling wel tijdswinst zal opleveren aangezien het artikel enkel lijkt te bepalen dat het bestuur kan volstaan met het verwijzen naar de feitelijke situatie zoals zij bestond ten tijde van het nemen van het reeds vernietigde besluit.²²³ Ook stelt de afdeling Advisering zich vragen bij de temporele werking van deze bepaling en stelt dan ook dat in overweging moet worden genomen een termijn te verbinden aan het gebruik van deze feitelijke gegevens. Het kan immers zijn dat zo een nieuw besluit gebaseerd wordt op (mogelijks) verouderde gegevens.²²⁴

Helaas heeft de wetgever geen temporele werking verbonden aan het gebruik van feitelijke gegevens.

5. Versoepeling betreffende milieueffectrapportage

124. In de memorie van toelichting wordt er bijzonder weinig gesteld over de versoepeling betreffende de milieueffectrapportage. Er staat enkel te lezen dat de gekende regeling "*... buiten toepassing (wordt) verklaard voor de projecten genoemd in bijlage II bij de voorgestelde crisis- en herstelwet. Het buiten toepassing verklaren [...] heeft mede tot gevolg dat andere artikelen van de*

²²¹ Advies Raad van State, *Kamerstukken II* 2009-10, nr. 32127/4, 8-9.

²²² Memorie van toelichting, *Kamerstukken II* 2009-10, nr. 32127/3, 51.

²²³ Advies Raad van State, *Kamerstukken II* 2009-10, nr. 32127/4, 9.

²²⁴ Advies Raad van State, *Kamerstukken II* 2009-10, nr. 32127/4, 9.

Wm (wet Milieubeheer) waarin naar die alternatieven wordt verwezen, voor de bedoelde projecten buiten toepassing blijven^{225,226} (eigen onderlijning)

²²⁵ Memorie van toelichting, *Kamerstukken II* 2009-10, nr. 32127/3, 52.

²²⁶ A.W. KLAASSEN, *Ruimtelijke Ordening & Bouw*, Amsterdam, Berghauser Pont Publishing, 2010, 189-190.

II. Decreet complexe projecten

1. Startbeslissing

125. In artikel 2, 5° van het decreet complexe projecten wordt een complex project gedefinieerd als: "een project van groot maatschappelijk en ruimtelijk strategisch belang dat vraagt om een geïntegreerd vergunningen- en ruimtelijk planproces". (eigen onderlijning) Het groot maatschappelijk en ruimtelijk strategisch belang van een project blijkt uit een of meerdere van de volgende vaststellingen:²²⁷

"1° de probleemstelling of het programma van het project is meervoudig en omvat diverse af te wegen belangen;

2° het project is onontbeerlijk voor een noodzakelijke verbetering van de woonkwaliteit, de milieukwaliteit, de economische ontwikkeling en/of de mobiliteit;

3° bij de afweging van de betrokken belangen is de maatschappelijke meerwaarde prominent;

4° het project is ruimtelijk structurerend voor het gebied in kwestie of wordt voorzien in een complexe omgeving;

5° het project heeft een grote rechtstreekse of onrechtstreekse socio-economische, ruimtelijke, leefmilieugerelateerde of verkeerskundige impact;

6° het project houdt ongebruikelijke investeringen en inspanningen in op vlak van ontwikkeling en beheer."

Voorts komt het aan de bevoegde overheid toe te oordelen of het initiatief als complex project kan worden beschouwd en vervolgens in aanmerking komt voor de toepassing van de procedure zoals voorzien in het decreet complexe projecten. In dergelijk geval zal zij een startbeslissing nemen, als bedoeld in artikel 7 § 1 lid 1 van het decreet complexe projecten.²²⁸

Met de startbeslissing wordt aldus door de politieke overheid, met name de Vlaamse Regering, de provincieraad of de gemeenteraad, bevestigd dat het initiatief als project van groot maatschappelijk en ruimtelijk-strategisch belang wordt beschouwd en dat daarvoor een planproces en meerdere vergunningen, machtigingen en toestemmingen nodig zijn.²²⁹ De geïntegreerde procedure zoals voorzien in het decreet complexe projecten zal aldus worden gevolgd.²³⁰

Hieruit volgt daarentegen dat de initiatiefnemer genoodzaakt is terug te vallen op de – gekende – afzonderlijke plannings- en vergunningsprocedures in geval geen zulke startbeslissing wordt genomen. De startbeslissing is dan ook het zogenaamde toegangsticket tot de geïntegreerde procedure zoals voorzien in het decreet.

²²⁷ Artikel 7 § 1 lid 2 decreet complexe projecten.

²²⁸ *Supra* randnummer 98; T. QUINTENS, S. RONSE en D. SMETS, Decreet complexe projecten, *TROS* 2015, afl. 78, 156.

²²⁹ Memorie van toelichting, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 13.

²³⁰ *Supra* randnummer 61.

126. In de memorie van toelichting wordt gesteld dat de startbeslissing louter "*het engagement van de verschillende betrokken overheden impliceert om het proces aan te vatten overeenkomstig de bepalingen van het decreet en nog geen rechtsgevolgen voor derden creëert*"²³¹. (eigen onderlijning)

Om deze redenen wordt de startbeslissing niet beschouwd als een aanvechtbare administratieve rechtshandeling.

127. De afdeling Wetgeving van de Raad van State stelt vervolgens dat hoewel artikel 7 § 1 lid 2 van het decreet complexe projecten criteria aanreikt op grond waarvan kan worden beoordeeld of een initiatief al dan niet als complex project moet worden beschouwd²³², dit geen objectieve criteria zijn. Zelfs wanneer een initiatief intrinsiek de kenmerken van een complex project vertoont, blijft de toepassing van de procedure zoals voorzien in het decreet volledig afhankelijk van de beslissing van de bevoegde overheid. De politieke overheid heeft wat dit betreft aldus een volkomen discretionaire bevoegdheid.²³³

Het is bijgevolg mogelijk dat complexe projecten die intrinsiek dezelfde kenmerken vertonen, in het ene geval wel leiden tot het nemen van een startbeslissing en in het andere geval niet.²³⁴

Zulks is "*enkel problematisch wanneer moet worden aangenomen dat het toepassen van de (ontworpen) procedure wel degelijk voor de initiatiefnemer en voor derden rechtsgevolgen heeft die verschillend zijn dan die welke voortvloeien uit de onderliggende sectoraal geregelde procedures. De te nemen startbeslissing heeft in dat opzicht dan ook kennelijk gevolgen voor de rechtstoestand van de initiatiefnemer en van derden*"²³⁵, zo stelt de afdeling Wetgeving uitdrukkelijk in haar advies. (eigen onderlijning)

Verder stelt de afdeling Wetgeving ook het volgende: "*Benevens ... rijst bijgevolg de vraag of het ontwerp niet dient te voorzien in objectieve criteria en/of voorwaarden met betrekking tot de toegang van de procedure en of de startbeslissing onder meer in dat opzicht niet veeleer moet worden beschouwd als een aanvechtbare administratieve rechtshandeling*"²³⁶. (eigen onderlijning)

128. Het advies van de afdeling Wetgeving wat betreft het beschouwen van de startbeslissing als een aanvechtbare administratieve rechtshandeling werd niet gevolgd.²³⁷

Er werd nogmaals gesteld dat het louter en alleen aan de overheid toekomt te beslissen of ze al dan niet toepassing wil maken van de procedure zoals voorzien in het decreet complexe projecten.²³⁸

²³¹ Memorie van toelichting, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 13.

²³² *Supra* randnummer 125.

²³³ Advies Raad van State, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 295.

²³⁴ Advies Raad van State, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 295.

²³⁵ Advies Raad van State, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 295.

²³⁶ Advies Raad van State, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 295.

²³⁷ L. GOEDERTIER, "Een nieuwe aanpak van complexe (investerings)projecten: het decreet betreffende complexe projecten van 25 april 2014", *TOO* 2014, afl. 3, 327-328.

²³⁸ Memorie van toelichting, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 117.

De decreetgever maakt in dat opzicht een vergelijking met de opmaak van een ruimtelijk uitvoeringsplan: er werd aan de rechtsonderhorigen ook geen middel toegekend om een beslissing omtrent de opmaak van een ruimtelijk uitvoeringsplan af te dwingen. Bijgevolg moet de beslissing om de procedure met betrekking tot de opmaak van een ruimtelijk uitvoeringsplan op te starten of de beslissing om (nog) niet over te gaan tot zulke opstart worden beschouwd als zijnde geen aanvechtbare administratieve rechtshandeling.²³⁹

129. Verder wierp de afdeling Wetgeving nog op dat het decreet complexe projecten "een verschil in behandeling doet ontstaan tussen initiatiefnemers van projecten al naargelang zij al dan niet, op grond van een startbeslissing van een bevoegde overheid, worden "toegelaten" tot de procedure, aangezien zowel de feitelijke gevolgen als de rechtsgevolgen van die procedure verschillen van die van de onderliggende sectorale procedures, en de rechtstoestand van de initiatiefnemers bijgevolg verschillend is naargelang de ene of de andere procedure wordt gevolgd. Dezelfde vaststelling geldt wat betreft de betrokken derden, aangezien de in het (ontwerp) decreet bepaalde rechtsgevolgen voor derden eveneens verschillen van die welke voortvloeien uit de sectorale procedures"²⁴⁰.

Bijgevolg rijst de vraag of het verschil in behandeling dat uit bovenstaande voortvloeit, dient te worden beschouwd als een schending van het grondwettelijk verankerd gelijkheidsbeginsel.²⁴¹ Deze vraag zal ongetwijfeld vroeg of laat worden voorgelegd aan het Grondwettelijk Hof.

2. Afwijken van plannen

130. In de artikelen 13 en 22 van het decreet complexe projecten wordt bepaald op welke manier er moet worden gehandeld wanneer het voorkeursbesluit en het projectbesluit afwijken van een ruimtelijk uitvoeringsplan of van de bindende bepalingen van een ruimtelijk structuurplan van een hoger bestuursniveau. Er moet namelijk schriftelijke instemming worden bekomen van voornoemd hoger bestuursniveau.

Vervolgens blijkt dat zulke schriftelijke instemming ten laatste voorhanden moet zijn op het moment van het vaststellen van het ontwerp van voorkeursbesluit of projectbesluit.²⁴² Ook moet het ontwerp van voorkeursbesluit of projectbesluit en vervolgens ook het definitieve voorkeursbesluit of projectbesluit aangeven op welke wijze zal worden afgeweken van het richtinggevende en bindende gedeelte van ruimtelijke structuurplannen en de voorschriften van plannen van aanleg en ruimtelijke uitvoeringsplannen.²⁴³

²³⁹ Memorie van toelichting, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 118; wel bestaat hier de mogelijkheid van aanvraag tot planologisch attest wanneer voldaan is aan de in de VCRO vermelde voorwaarden.

²⁴⁰ Advies Raad van State, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 295-296.

²⁴¹ G. VERHELST, "Complexe regelgeving voor complexe projecten? Het decreet van 25 april 2014 onder de loep", *MER* 2016, afl. 1, 7.

²⁴² Artikelen 13 § 1 lid 2-3 in fine en § 2 lid 2-3 in fine decreet complexe projecten; artikel 22 § 1 lid 2-3 in fine en § 2 lid 2-3 in fine decreet complexe projecten.

²⁴³ Artikel 14 lid 2, 7° decreet complexe projecten; artikel 23 lid 3, 6° decreet complexe projecten.

De decreetgever stelt nadrukkelijk dat eenieder tijdens het openbaar onderzoek een zicht verkrijgt op de afwijkingen van de plannen en de gebeurlijke instemming van de hogere overheid wat betreft dit punt.²⁴⁴

131. Verder kan een projectbesluit ook zelf een ruimtelijk uitvoeringsplan omvatten: het projectbesluit kan immers een herkenbaar onderdeel bevatten dat vervolgens geldt als ruimtelijk uitvoeringsplan.²⁴⁵ Al naargelang de overheid die het projectbesluit vaststelt, wordt het herkenbaar onderdeel beschouwd als een definitief vastgesteld gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan, een goedgekeurd provinciaal ruimtelijk uitvoeringsplan of een goedgekeurd gemeentelijk ruimtelijk uitvoeringsplan.²⁴⁶

Het herkenbaar onderdeel van het projectbesluit dat geldt als ruimtelijk uitvoeringsplan vervangt voor het grondgebied waarop het betrekking heeft, de voorschriften van de plannen van aanleg en de ruimtelijke uitvoeringsplannen, tenzij het projectbesluit uitdrukkelijk anders bepaalt.²⁴⁷ De overeenkomstige procedureregels uit de VCRO worden aldus volledig terzijde geschoven. In artikel 37 § 2 van het decreet complexe projecten staat immers het volgende te lezen: *"Na de inwerkingtreding van het projectbesluit kunnen de overeenkomstig de Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening bevoegde planningsniveaus het onderdeel dat geldt als ruimtelijk uitvoeringsplan, geheel of gedeeltelijk vervangen binnen hun eigen planningsbevoegdheden. In voorkomend geval wordt daarbij het beginsel dat lagere ruimtelijke uitvoeringsplannen niet mogen afwijken van hogere ruimtelijke uitvoeringsplannen, vermeld in artikel 2.2.9, § 2, tweede lid en artikel 2.2.13 § 3 van de voormelde codex, buiten toepassing gelaten".* (eigen onderlijning)

Deze regeling wordt door de decreetgever verduidelijkt aan de hand van een voorbeeld: *"als de Vlaamse Regering een projectbesluit heeft genomen met betrekking tot een (ruimere) stationsomgeving en daar een (gewestelijk) RUP heeft aan gekoppeld, kan de stad dat RUP-gedeelte nadien (gedeeltelijk) herzien met betrekking tot bijvoorbeeld de woon- en kantorensite die bij het station hoort via een gemeentelijk RUP, maar niet wat betreft de primaire weg die toegang geeft tot die stationssite"*²⁴⁸.

132. Verder wordt er nog in artikel 44 lid 1 van het decreet complexe projecten bepaald dat de vervaltermijnen van het projectbesluit niet gelden voor het herkenbaar onderdeel dat geldt als ruimtelijk uitvoeringsplan (en het eventueel eraan gekoppelde rooilijnplan of grondruilplan).

In de memorie van toelichting vinden we hiervoor enkele redenen terug:²⁴⁹

- het herkenbare onderdeel zal soms een groter gebied betreffen dan het gebied dat wordt bestreken door het vergunningengedeelte van het projectbesluit. In het geval wanneer het

²⁴⁴ Memorie van toelichting, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 40 en 50.

²⁴⁵ Artikel 37 § 1 lid 1 decreet complexe projecten.

²⁴⁶ Artikel 37 § 1 lid 1 decreet complexe projecten.

²⁴⁷ Artikel 37 § 1 lid 2 decreet complexe projecten.

²⁴⁸ Memorie van toelichting, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 62.

²⁴⁹ Memorie van toelichting, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 66-67.

projectbesluit wordt betwist en zou worden vernietigd op andere deelaspecten dan het herkenbaar onderdeel, kan het niet zijn dat hierdoor het gehele projectbesluit, met inbegrip van het herkenbaar onderdeel zou komen te vervallen;

- bovendien blijft het herkenbaar onderdeel dat geldt als ruimtelijk uitvoeringsplan de rechtsbasis voor projectbesluiten die de uitvoering van het project in verschillende fasen voorzien. Het kan immers niet de bedoeling zijn dat het herkenbaar onderdeel vervalt wanneer de tweede fase, om welke reden dan ook, niet tijdig wordt uitgevoerd;
- Zelfs wanneer besloten wordt het projectbesluit (nog) niet effectief te realiseren, is het in beleidsmatig opzicht aangewezen om de besloten bestemmingswijziging te behouden in functie van het later verderzetten van het project of een variant ervan;
- Verder is het mogelijk dat op basis van het herkenbaar onderdeel dat geldt als ruimtelijk uitvoeringsplan al procedures zijn opgestart of zelfs zijn afgerond inzake onteigeningen, planbaten en planlasten, Het is onduidelijk hoe dit beslecht zou moeten worden;
- In de VCRO is er ook geen vervalregeling voor ruimtelijke uitvoeringsplannen voorzien.

133. De afdeling Wetgeving van de Raad van State gaat in op de vraag of de mogelijkheid dat een lagere overheid beslissingen neemt in de plaats van de normaliter bevoegde overheid of beslissingen neemt die afwijken van beslissingen of plannen van hogere overheden niet op gespannen voet staat met de normenhiërarchie of met het legaliteitsbeginsel.²⁵⁰ Deze vraag wordt vervolgens ontkennend beantwoord, zo blijkt.²⁵¹

3. Bevoegde overheid

134. Als het complex project uit twee of meer deelprojecten bestaat, waarvoor overeenkomstig artikel 15 van het decreet omgevingsvergunning twee of meer overheden bevoegd zijn, wijzen de betrokken overheden in onderling overleg de uniek bevoegde overheid aan met het oog op het vaststellen van het voorkeursbesluit en het projectbesluit.²⁵²

Uit de memorie van toelichting blijkt dat de verschillende bestuursniveaus tijdens het proces hun bezorgdheden zullen inbrengen en constructief zullen meewerken en participeren.²⁵³ Er wordt bovendien erkend dat hiervoor afspraken nodig zijn. Bij wijze van voorbeeld wordt voorts gesteld dat: *"er dus zeker niet van het principe wordt uitgegaan dat, eens het finaal te realiseren project overeenkomstig de regeling inzake de omgevingsvergunning een deelproject omvat dat als een zogenaamd "Vlaams project" wordt aangeduid, dit dan automatisch door het Vlaamse niveau moet worden getrokken. Anderzijds is duidelijk dat projecten met betrekking tot grote infrastructuren, de aanleg van havens enzovoort door de Vlaamse Regering zullen worden beslist"*²⁵⁴.

²⁵⁰ Advies Raad van State, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 301.

²⁵¹ *Infra* randnummer 135.

²⁵² Artikel 6 § 3 lid 1 en § 5 lid 1 decreet complexe projecten; artikel 2, 4° decreet complexe projecten.

²⁵³ Zogenaamde geïntegreerde procesaanpak; memorie van toelichting, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 21.

²⁵⁴ Memorie van toelichting, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 22.

135. De afdeling Wetgeving van de Raad van State gaat vervolgens uitgebreid in op de vraag of de mogelijkheid dat een hogere overheid beslissingen neemt in de plaats van de normaliter – lagere – bevoegde overheid of beslissingen neemt die afwijken van beslissingen of plannen van lagere overheden niet op gespannen voet staat met het beginsel van de lokale autonomie. Ook de omgekeerde vraag wordt gesteld: staat de mogelijkheid dat een lagere overheid beslissingen neemt in de plaats van de normaliter – hogere – bevoegde overheid of beslissingen neemt die afwijken van beslissingen of plannen van hogere overheden op gespannen voet met de normenhiërarchie en/of met het legaliteitsbeginsel?

Betreffende het beginsel van de lokale autonomie stelde de afdeling Wetgeving dat er volgens de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof slechts sprake is van een met de grondwettelijke beginselen strijdige inbreuk op de lokale autonomie indien deze inbreuk kennelijk onevenredig is.²⁵⁵ Dat zou, volgens het Hof, bijvoorbeeld het geval zijn indien *"de inbreuk ertoe zou leiden dat aan de provincies of de gemeenten het geheel of de essentie van hun bevoegdheden wordt onttrokken, of indien de beperking van de bevoegdheid niet zou kunnen worden verantwoord door het feit dat zij beter zou worden uitgeoefend op een ander bevoegdheidsniveau"*^{256, 257} In dat opzicht komt de afdeling Wetgeving tot het besluit dat de regeling opgenomen in artikel 6 § 3 lid 1 en § 5 lid 1 van het decreet complexe projecten tot gevolg heeft dat noch de bevoegdheden van de lokale besturen in hun geheel en op algemene wijze, noch bepaalde bevoegdheden in zijn geheel worden ontnomen aan één welbepaald lokaal bestuur. De afdeling Wetgeving van de Raad van State stelt dan vervolgens dat het beginsel van de lokale autonomie niet geschonden is.²⁵⁸

Ook betreffende de normenhiërarchie en/of het legaliteitsbeginsel wordt door de afdeling Wetgeving uitdrukkelijk gesteld dat: *"Voor zover het ontwerp het mogelijk maakt dat een lagere overheid kan beslissen over aangelegenheden waarvoor normaliter de hogere overheid bevoegd is of kan afwijken van plannen die zijn vastgesteld door een hogere overheid, lijkt er geen probleem te rijzen. Het is immers de decreetgever zelf die uitdrukkelijk voorziet in die mogelijkheid, zodat zulks niet kan worden beschouwd als een geval waarin een (lagere) overheid zich eigenmachtig een dergelijke bevoegdheid toe-eigent. Bovendien bestond een dergelijke afwijkingsmogelijkheid al in de vroegere regeling inzake ruimtelijk ordening"*²⁵⁹.

²⁵⁵ Advies Raad van State, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 303.

²⁵⁶ Zie, voor wat de provincies betreft, GwH 25 mei 2005, nr. 95/2005, B.26, en voor wat de gemeenten betreft, GwH 15 januari 2009, nr.7/2009, B.6.3.; GwH 29 juli 2010, nr. 89/2010, B.18.4.; GwH 16 juni 2011, nr. 109/2011, B.8.3.; GwH 22 maart 2012, nr. 47/2012, B.5.1. *in fine* en B.5.5., *in fine*.

²⁵⁷ Advies Raad van State, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 303.

²⁵⁸ Advies Raad van State, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 303.

²⁵⁹ Advies Raad van State, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 303; G. DEBERSAQUES en P.-J. DEFOORT, Ruimtelijke uitvoeringsplannen, in B. HUBEAU, W. VANDEVYVERE en G. DEBERSAQUES (eds.), Handboek ruimtelijke ordening en stedenbouw, Brugge, die Keure, 2010, 280.

4. Uitzondering milieueffectrapportage en passende beoordeling

136. De decreetgever heeft ervoor gekozen om de Europese regelgeving betreffende de milieueffectrapportage rechtstreeks te implementeren in het decreet complexe projecten. Hierdoor worden de enkele hoofdstukken van het DABM buiten toepassing gelaten.²⁶⁰

De decreetgever garandeert dat het MER geen andere positie inneemt of een andere betekenis heeft dan bij het spoor waarbij eerst een ruimtelijk uitvoeringsplan wordt opgemaakt en daarna een vergunningentraject wordt afgelegd. Er werd geopteerd om de plan- en projectmilieurapportage zo optimaal mogelijk te integreren in deze nieuwe procesmatige aanpak²⁶¹ en dit binnen het Europees rechtskader.²⁶² Er werd met andere woorden een zogenaamde "plan-project-MER-procedure" ingevoerd in het decreet complexe projecten die zowel aan de vereisten van de Richtlijn 2001/42/EU van het Europees Parlement en de Raad van 27 juni 2001 betreffende de beoordeling van de gevolgen voor het milieu van bepaalde plannen en programma's²⁶³ (hierna: plan-MER-richtlijn) als aan de vereisten van de Richtlijn 2011/92/EU van het Europees Parlement en de Raad van 13 december 2011 betreffende de milieueffectbeoordeling van bepaalde openbare en particuliere projecten²⁶⁴ (hierna: project-MER-richtlijn) voldoet.

In dit verband baseert de decreetgever zich op de toelichting bij artikel 11 lid 2 van de plan-MER-richtlijn. Hierin staat immers te lezen dat de plan-MER-richtlijn en de project-MER-richtlijn elkaar in sommige lidstaten kunnen overlappen in het geval wanneer het plan betrekking heeft op de vergunning voor een project. In dergelijke gevallen kan het wenselijk zijn om een gecoördineerde procedure in te voeren die aspecten van beide richtlijnen bestrijkt. De basisvoorschriften van de beide richtlijnen zijn in principe hetzelfde, zo blijkt.²⁶⁵

137. De afdeling Wetgeving van de Raad van State staat hier op haar beurt bedenkelijk tegenover en stelt zich de vraag of de ontworpen regeling kan worden beschouwd als een correcte omzetting van de plan-MER-richtlijn en de project-MER-richtlijn. Daarnaast rijst ook de vraag of door het invoeren van een alternatieve MER²⁶⁶ gelijkaardige projecten niet aan een verschillende vorm van rapportage zullen worden onderworpen, naargelang in eerste instantie al dan niet voor de procedure zoals voorzien in het decreet complexe projecten is gekozen of naargelang daarna al dan niet door de bevoegde overheid is besloten het project aan te duiden als complex project en vervolgens een startbeslissing te nemen.

De afdeling Wetgeving stelt in dat verband het volgende: "*De vage omschrijving van de inhoud van het MER laat niet toe om thans reeds met zekerheid te stellen of er al dan niet sprake is van een*

²⁶⁰ Memorie van toelichting, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 9; artikel 4 decreet complexe projecten.

²⁶¹ Een snellere en rechtszekere procedure.

²⁶² Memorie van toelichting, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 10.

²⁶³ Richtlijn 2001/42/EU van het Europees Parlement en de Raad van 27 juni 2001 betreffende de beoordeling van de gevolgen voor het milieu van bepaalde plannen en programma's.

²⁶⁴ Richtlijn 2011/92/EU van het Europees Parlement en de Raad van 13 december 2011 betreffende de milieueffectbeoordeling van bepaalde openbare en particuliere projecten.

²⁶⁵ Memorie van toelichting bij Richtlijn 2001/42, nr. 9.14 en 9.15; Memorie van toelichting, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 10.

²⁶⁶ Er wordt immers niet gewerkt met de bepalingen uit het DABM.

aanzienlijke achteruitgang van het beschermingsniveau, zodat nog niet kan worden uitgemaakt of het standstill-beginsel dat in artikel 23 van de Grondwet ligt besloten geschonden is. De verantwoording van de alternatieve procedure voor complexe projecten (o.m. het streven naar een grote efficiëntie) lijkt in elk geval niet beschouwd te kunnen worden als een dwingende reden van algemeen belang die een aanzienlijke achteruitgang van het recht op bescherming van een gezond leefmilieu zou kunnen billijken. Uiteraard zal de Vlaamse Regering bij de uitvoering van het decreet en de bevoegde overheden bij de toepassing ervan, erover moeten waken dat zij het bestaande beschermingsniveau in acht nemen”²⁶⁷.

De afdeling Wetgeving verwijst onder meer naar een arrest van het Grondwettelijk Hof waarin werd geoordeeld dat een regeling waarbij projecten met aanzienlijke milieueffecten aan verschillende beoordelingsprocedures worden onderworpen naargelang zij al dan niet zijn opgenomen in de lijst die de Regering heeft vastgesteld, zonder dat daartoe een reden wordt aangevoerd, problematisch is.²⁶⁸ Het komt vervolgens aan de Vlaamse Regering en aan de bevoegde overheden toe op bij de toepassing van de alternatieve procedure het gelijkheidsbeginsel te respecteren.²⁶⁹

138. Verder voorziet het decreet ook in de rechtstreekse omzetting van de Europese regelgeving betreffende de passende beoordeling inzake plannen en projecten^{270,271} Hierdoor worden de overeenkomstige bepalingen uit het Natuurbehoudsdecreet buiten toepassing gelaten.

De decreetgever geeft enkele redenen op waarom het decreet voorziet in een eigen omzetting van de desbetreffende Europese regelgeving en het buiten toepassing laten van artikel 36ter § 3 tot en met § 6 van het Natuurbehoudsdecreet:²⁷²

- meerdere bepalingen uit artikel 36ter § 3 zijn niet toepasbaar aangezien ze verwijzen naar de regeling inzake milieueffectbeoordeling zoals opgenomen in de bepalingen in het DABM die niet van toepassing zijn op de voorziene procedure. De regeling zoals opgenomen in het decreet complexe projecten hanteert de termen plan-MER en project-MER niet, terwijl artikel 36ter § 3 van het Natuurbehoudsdecreet deze termen wel gebruikt;
- Artikel 36ter § 6 koppelt de verplichtingen inzake de passende beoordeling en inzake het verlenen van goedkeuring aan de begrippen ‘vergunningaanvraag’, ‘vergunningplichtige activiteit’ en ‘plan of programma’, terwijl het decreet complexe projecten werkt met geheel andere concepten zoals daar onder meer zijn het voorkeursbesluit en het projectbesluit.

²⁶⁷ Memorie van toelichting, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 298-299.

²⁶⁸ Memorie van toelichting, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 298; GwH 19 januari 2005, nr. 11/2005, B.5.5.

²⁶⁹ Memorie van toelichting, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 598.

²⁷⁰ Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna.

²⁷¹ Memorie van toelichting, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 28.

²⁷² Memorie van toelichting, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 28-29.

5. Uitsluiting beschermingen

139. Uit de lezing van artikel 41 blijkt dat het projectbesluit tal van beschermingen kan opheffen. Het gaat hier met name over de zogenaamde "Vlaamse beschermingen" met een verordenend karakter.

In de memorie van toelichting wordt uitdrukkelijk gesteld dat het toekennen van de mogelijkheid aan lokale besturen om dergelijke beslissingen met een verordenend karakter zonder meer op te heffen of te wijzigen, geen evidentie is.²⁷³

Daarom werd er, in navolging van het advies van de Afdeling Wetgeving van de Raad van State, beslist dat projectbesluiten die definitief werden vastgesteld door de gemeenteraad of de provincieraad en bovendien beslissingen zoals vermeld in artikel 41 lid 1, 6°-10° van het decreet complexe projecten omvatten, slechts uitvoerbaar werden na de bekrachtiging ervan door de Vlaamse Regering.²⁷⁴

6. Geen administratief beroep

140. Artikel 45 lid 1 decreet complexe projecten luidt als volgt: "*overeenkomstig de gecoördineerde wetten op de Raad van State, is die rechtsinstantie bevoegd voor een beroep tot schorsing of nietigverklaring tegen het definitief vastgestelde voorkeursbesluit en projectbesluit*".

Volgens de decreetgever is het, in het licht van de oprichting van de Raad voor Vergunningsbetwistingen en de uitbreiding van diens bevoegdheid zoals voorzien in het decreet betreffende de omgevingsvergunning, "*zinnig om aldus duidelijkheid te bieden over het gegeven dat geschillen over voorkeursbesluiten en projectbesluiten, als bestuurshandelingen die de kenmerken van een verordenend besluit en van een individuele handeling combineren, steeds in al hun aspecten behoren tot de bevoegdheid van de Raad van State, afdeling bestuursrechtspraak*"²⁷⁵.

De afdeling Wetgeving van de Raad van State sluit zich aan bij deze opvatting.²⁷⁶ Zij bevestigt vervolgens ook de toepassingsvoorwaarden betreffende de impliciete bevoegdheden zoals vermeld in artikel 10 van de bijzondere wet van 8 augustus 1980.²⁷⁷

141. Indrukwekkend is echter het feit dat het decreet complexe projecten, in tegenstelling tot het decreet betreffende de omgevingsvergunning, niet in de mogelijkheid voorziet tot het instellen van een georganiseerd administratief beroep.²⁷⁸

²⁷³ Memorie van toelichting, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 63.

²⁷⁴ Memorie van toelichting, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 63.

²⁷⁵ Memorie van toelichting, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 68.

²⁷⁶ Advies Raad van State, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 293.

²⁷⁷ Advies Raad van State, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 294.

²⁷⁸ Overeenkomstig artikel 52 decreet omgevingsvergunning kan er georganiseerd administratief beroep worden ingesteld bij de deputatie dan wel bij de Vlaamse Regering wanneer in eerste administratieve aanleg een (stilzwijgende) beslissing is genomen door de gemeenteraad respectievelijk de deputatie.

In verband met deze beleidskeuze geeft de decreetgever de volgende redenen op:²⁷⁹

- gedurende het proces zullen vaak meerdere bestuursniveaus betrokken zijn: voorkeursbesluiten en projectbesluiten zullen in de regel aspecten bevatten die tot meerdere bevoegdheidsniveaus behoren. Uiteindelijk zal het voorkeursbesluit of het projectbesluit maar genomen worden door één overheid waarbij de andere overheden tevens achter het besluit zullen staan;
- in deze zienswijze van samenwerking is in het decreet geen administratieve beroepsprocedure voorzien. Het administratief beroep zou immers vaak behandeld worden door de overheid die reeds eerder in het proces betrokken is geweest;
- de procesmatige aanpak garandeert voldoende dat tijdens het proces de verschillende zorgen of bekommernissen aan bod komen. Een administratief beroep zou dat niet in grotere mate garanderen.

7. Definitief voorkeursbesluit en projectbesluit vatbaar voor beroep

142. Zoals reeds eerder in DEEL III van deze masterthesis is gesteld, is er enkel beroep bij de afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State mogelijk tegen het definitief vastgesteld voorkeursbesluit en het definitief vastgesteld projectbesluit. Daarenboven bepaalt artikel 45 lid 2 van het decreet complexe projecten vervolgens dat: *"Het beroep tegen een definitief vastgesteld projectbesluit kan geen betrekking meer hebben op de inhoud en de rechtsgevolgen van het voorkeursbesluit"*.

143. Betreffende de inhoud van het definitief voorkeursbesluit kan verwezen worden naar DEEL II.²⁸⁰

144. Wat betreft de mogelijke rechtsgevolgen van het definitief vastgestelde voorkeursbesluit moet op de volgende elementen worden gewezen:²⁸¹

- aan een voorkeursbesluit kunnen een bouwverbod en/of bouwbeperkingen worden verbonden²⁸²;
- een vergunning, een machtiging of een toestemming kan worden geweigerd als de aanvraag onverenigbaar is met het voorkeursbesluit²⁸³.
- het voorkeursbesluit²⁸⁴ kan instanties of personen machtigen om het gebied van het gekozen alternatief te betreden om alle nodige vaststellingen te verrichten en alle nodige onderzoeken uit te voeren²⁸⁵;

²⁷⁹ Memorie van toelichting, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 10-11.

²⁸⁰ *Supra* randnummers 72 en 74.

²⁸¹ S. VERBIST en C. BIMBENET, "De besluitvormingsprocedure inzake complexe projecten en de invloed daarvan op de omgeving", *TMR* 2016, afl. 6, 642.

²⁸² Artikel 28 decreet complexe projecten.

²⁸³ Artikel 29 decreet complexe projecten; terugkoppeling naar gebieden waarop een bouwverbod en/of bouwbeperkingen gelden.

²⁸⁴ En ook het projectbesluit.

²⁸⁵ Artikel 30 decreet complexe projecten.

- elke verwerving van onroerende goederen, vereist voor de verwezenlijking van het voorkeursbesluit²⁸⁶, kan door onteigening ten algemene nutte tot stand worden gebracht²⁸⁷;
- aan een voorkeursbesluit kan ook een recht van voorkoop worden gekoppeld²⁸⁸;
- na de inwerkingtreding van het voorkeursbesluit zijn bepaalde beschermingen van onroerende goederen niet meer mogelijk voor zover zij de realisatie van het voorkeursbesluit kennelijk in het gedrag brengen²⁸⁹.

145. De afdeling Wetgeving van de Raad van State neemt standpunt in met betrekking tot (i) het bouwverbod en/of de bouwbeperkingen en (ii) de machtiging tot het verrichten van vaststellingen en het uitvoeren van onderzoeken.

De volgende vraag wordt opgeworpen: *"Is de wijze waarop deze beperkingen van het recht op eigendom worden ingevoerd in overeenstemming met het recht op eigendom, gewaarborgd bij onder meer artikel 1 van het Eerste Protocol bij het Europees Verdrag over de Rechten van de Mens (hierna: Eerste Protocol) en artikel 16 van de Grondwet?"*²⁹⁰.

De voornoemde eigendomsbeperkende maatregelen houden geen ontneming van de eigendom in zoals bedoeld in de tweede zin van de eerste alinea van artikel 1 van het Eerste Protocol, maar wel een regulering van de eigendom zoals bedoeld in de tweede alinea van artikel 1 van het Eerste Protocol. Zulke regulering van de eigendom is enkel in overeenstemming met het recht op eigendom indien cumulatief is voldaan aan de volgende drie voorwaarden:²⁹¹

- de inmenging in het eigendomsrecht moet wettig zijn, hetgeen onder meer inhoudt dat de regeling voldoende precies is en dat de gevolgen voorzienbaar moeten zijn;
- vervolgens moet de inmenging een wettelijk doel nastreven dat in overeenstemming is met het algemeen belang;
- tot slot moet er een redelijk evenredigheidsverband bestaan tussen de gebruikte middelen en het doel dat de Staat hiermee beoogt te verwezenlijken. Er moet met andere woorden een billijk evenwicht bestaan tussen het algemeen belang en de beschermde individuele grondrechten.

De afdeling Wetgeving van de Raad van State stelt hierover het volgende: *"In de rechtspraak van het EHRM wordt onder meer aanvaard dat eigendomsbeperkingen die verband houden met het grondbeleid en met de toepassing van een sociaal beleid een rechtmatig doel van algemeen belang nastreven."*²⁹² *Aangenomen mag worden dat met de ontworpen regeling in beginsel een wettig doel*

²⁸⁶ En ook het projectbesluit.

²⁸⁷ Artikel 31 decreet complexe projecten.

²⁸⁸ Artikel 34 decreet complexe projecten.

²⁸⁹ Artikel 35 decreet complexe projecten.

²⁹⁰ Memorie van toelichting, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 299.

²⁹¹ Memorie van toelichting, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 299-300; Europees Hof voor de Rechten van de Mens 19 juni 2006, nr. 35014/98, *Hutten-Czapska/Polen* (hierna: EHRM); EHRM 3 november 2009, nr. 27912/02, *Suljagic/Bosnië-Herzegovina*.

²⁹² EHRM 2 juli 2002, nr. 48161/99, *Motais de Narbonne/Frankrijk* (maatregelen met het oog op de aanleg van een reserve van bouwgrond voor sociale woningen); EHRM 28 juli 1999, nr. 22774/93, *Immobiliare Saffi/Italië* (maatregelen met het oog op oplossing woningtekort).

wordt nagestreefd, dat in overeenstemming is met het algemeen belang. Dit neemt evenwel niet weg dat er zal moeten worden op toegezien dat de projecten waarop de ontworpen regeling wordt toegepast eveneens aan dat vereiste voldoen. Wat betreft de preciesheid en de voorzienbaarheid van de draagwijdte van de ontworpen eigendomsbeperkingen, lijkt de ontworpen regeling op het eerste zicht niet te voldoen, aangezien het ontwerp zich ertoe beperkt om enkel op algemene wijze te bepalen dat een bouwverbod of bouwbeperkingen kunnen worden opgelegd. Bovendien rijst de vraag of er wel voldoende (procedurele) garanties zijn dat een billijk evenwicht kan worden bereikt tussen het algemeen belang en de individuele grondrechten. Er moet in dat verband ook worden vastgesteld dat niet in een (financiële) compensatie wordt voorzien in geval van een bouwverbod of een bouwbeperking. In het licht van het recht op eigendom moet dit kunnen worden verantwoord, ook wanneer de eigendomsbeperkingen tijdelijk zijn”²⁹³.

De decreetgever verwijst op zijn beurt naar eenzelfde mogelijkheden die de VCRO biedt in het kader van ruimtelijke uitvoeringsplannen. De artikelen 2.2.3. § 1; 2.6.1., § 1 en 4.3.2. van de VCRO dienden immers als bron van inspiratie voor de voornoemde regulering van de eigendom.²⁹⁴ Verder wordt ook nog door de decreetgever gesteld dat: *"het ontwerp eveneens voldoende (procedurele) garanties bevat, evenwaardig aan de garanties die de VCRO biedt in het kader van de procedure voor ruimtelijke uitvoeringsplannen, om een billijk evenwicht te bereiken tussen het algemeen belang en de individuele grondrechten. (openbaar onderzoek, aanduiding op het grafisch plan van de percelen die bezwaard zijn met bouwbeperkingen, ...)*²⁹⁵ *Gelet op de tijdelijkheid van de bouwbeperkingen die voortvloeien uit het voorkeursbesluit, is er geen financiële compensatie vereist*"²⁹⁶.

146. Dient echter nog te worden vermeld dat de rechtsgevolgen, vermeld in de artikelen 28 tot en met 30²⁹⁷, van rechtswege komen te vervallen:²⁹⁸

- drie jaar na de inwerkingtreding van het voorkeursbesluit. Deze termijn kan maximaal voor een bijkomende periode van drie jaar gemotiveerd verlengd worden door de bevoegde overheid.²⁹⁹
- bij de inwerkingtreding van een projectbesluit voor het gebied waarop projectbesluit betrekking heeft;
Deze vervalmogelijkheid is ingeschreven vanuit het oogpunt dat het projectbesluit expliciet aangeeft hoe wordt omgegaan met de rechtsgevolgen van het voorkeursbesluit en, waar nodig, eigen rechtsgevolgen in de plaats stelt;
- bij verval van een voorkeursbesluit van rechtswege als binnen zes jaar na inwerkingtreding van dat voorkeursbesluit geen eerste projectbesluit is vastgesteld.

²⁹³ Memorie van toelichting, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 300.

²⁹⁴ Memorie van toelichting, *Parl.St.* VI Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 123-124.

²⁹⁵ Memorie van toelichting, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 56.

²⁹⁶ Memorie van toelichting, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 123-124.

²⁹⁷ Bouwverbod en/of bouwbeperkingen, weigering van vergunning, machtiging of toestemming als de aanvraag onverenigbaar is met het voorkeursbesluit en machtiging om alle nodige vaststellingen te verrichten en alle nodige onderzoeken uit te voeren op het gebied van het gekozen alternatief.

²⁹⁸ Artikel 36 lid 1 decreet complexe projecten.

²⁹⁹ Artikel 36 lid 4 decreet complexe projecten.

De rechtsgevolgen, vermeld in de artikelen 31 en 34 daarentegen³⁰⁰, vervallen van rechtswege bij verval van het voorkeursbesluit als binnen zes jaar na de inwerkingtreding van dat voorkeursbesluit geen eerste projectbesluit is genomen.³⁰¹

147. In de memorie van toelichting wordt voorts gesteld dat het voorkeursbesluit definitief wordt, wanneer de beroepstermijnen tegen dat besluit verlopen zijn. De decreetgever is van mening dat dit een noodzakelijk bestuursrechtelijk aspect is in het geheel van de ruimere ontworpen regeling betreffende het voorkeursbesluit en het projectbesluit(en) en hun onderlinge verhouding.³⁰²

148. De afdeling Wetgeving van de Raad van State gaat er in dit verband van uit dat: "*aan laatstgenoemde bepaling – artikel 45 lid 2 decreet complexe projecten – geenszins de bedoeling voorligt om, wat betreft de wettigheid van het voorkeursbesluit, afbreuk te doen aan de gelding van artikel 159 Grondwet*"³⁰³.

De decreetgever is op zijn beurt opvallend terughoudend gebleven wat betreft dit punt van kritiek van de afdeling Wetgeving van de Raad van State. Hij heeft zich aldus niet uitgesproken over de toepasselijkheid van artikel 159 van de Grondwet.

III. Tussenbesluit

149. Bij de razendsnelle totstandkoming van de crisis- en herstelwet is de afdeling Advisering van de Nederlandse Raad van State vaak niet mild geweest in haar advies en dat blijkt onder meer uit de vaak negatieve advisering in verband met het al dan niet opleveren van tijds winst.

Voorts heeft ook de afdeling Wetgeving van de Belgische Raad van State in haar advies omtrent het decreet complexe projecten vele bedenkingen opgeworpen, die helaas door de Vlaamse decreetgever niet in overweging werden genomen.

³⁰⁰ Verwerving van de nodige onroerende gronden door middel van onteigening ten algemene nutte en bepaalde beschermingen van onroerende goederen zijn niet meer mogelijk.

³⁰¹ Artikel 36 lid 2 decreet complexe projecten.

³⁰² Memorie van toelichting, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 68.

³⁰³ Memorie van toelichting, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1, 193; G. VERHELST, "Complexe regelgeving voor complexe projecten? Het decreet van 25 april 2014 onder de loep", *MER* 2016, afl. 1, 45.

DEEL V. KRITISCHE ANALYSE

150. In dit vijfde deel zal worden overgegaan tot een kritische analyse betreffende het aspect rechtsbescherming tegen de overheid zoals voorzien in de crisis- en herstelwet en in het decreet complexe projecten. Deze stap is noodzakelijk om nadien te kunnen concluderen of de rechtsbescherming voor de burger voldoende wordt gegarandeerd.

I. Crisis- en herstelwet

151. Over de crisis- en herstelwet en meer bepaald over de artikelen inzake de versnelling van de besluitvorming en de toegang tot de rechter zijn al heel wat arresten geveld door onder meer de afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (hierna: de Afdeling). Onderstaande kritische analyse wordt aldus in grote mate gestuurd door de relevant bevonden rechtspraak van de Afdeling alsook door eigen inzichten.

1. Versoepeling betreffende adviezen

152. Betreffende de voorgeschreven vergewisplicht werd vooralsnog slechts een enkel arrest geveld. In het arrest van 1 februari 2017 stelde de Afdeling dat het feit dat enkele adviezen werden opgesteld op verzoek van de initiatiefnemers van het project op zichzelf onvoldoende was om aan te nemen dat deze onderzoeken niet aan het besluit ten grondslag mochten worden gelegd. Verzoekende partijen slaagden er niet in aan te tonen dat niet was voldaan aan de vergewisplicht.³⁰⁴

Er bestaat verder geen enkele aanwijzing dat bestuursorganen voornoemd artikel toepassen of dat projecten profiteren van de gelding ervan.³⁰⁵

2. Beperking beroepsrecht voor decentrale overheden

153. Reeds in een arrest van 7 december 2011 werd door de Afdeling uitspraak gedaan over de verenigbaarheid van de in artikel 1.4 van de crisis- en herstelwet³⁰⁶ voorgeschreven beperking van het beroepsrecht voor decentrale overheden met het hogere Europese recht.

In de eerste plaats werd er door de Afdeling geoordeeld dat voornoemd artikel geen schending inhoudt van artikel 13 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens³⁰⁷ (hierna: EVRM) aangezien de opgenomen rechten in het EVRM immers in het leven zijn geroepen met het oog op de bescherming van de burger tegen de overheid en niet ter bescherming van de overheid zelf.³⁰⁸ Uit vaste rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens blijkt immers dat decentrale

³⁰⁴ Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State, 1 februari 2017, nr. 201603535/1/R6 (hierna: ABRvS).

³⁰⁵ B. MARSEILLE, B. DE WAARD, K. DE GRAAF, P. VAN LING, H. TOLSMA en E. VERHEUL, "De crisis- en herstelwet: veel ambitie, nauwelijks effect", *NJB* 2015, afl. 2, 3.

³⁰⁶ Het toenmalige artikel 1.4 crisis- en herstelwet luidde als volgt: "In afwijking van artikel 8:1 Awb kan een niet tot de centrale overheid behorende rechtspersoon die krachtens publiekrecht is ingesteld of een niet tot de centrale overheid behorend bestuursorgaan geen beroep instellen tegen een besluit, indien dat besluit niet is gericht tot die rechtspersoon of tot een orgaan van die rechtspersoon, onderscheidenlijk tot dat bestuursorgaan of tot de rechtspersoon waartoe dat bestuursorgaan behoort".

³⁰⁷ Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens van 4 november 1950, Trb. 1951, nr. 154 (hierna: EVRM).

³⁰⁸ ABRvS, 29 april 2008, nr. 200707109/1; ABRvS, 19 november 2003, nr. 200300571/1.

overheden geen partij zijn als bedoeld in artikel 34 van het EVRM en aldus zulke rechten niet kunnen afdwingen^{309, 310}

In de tweede plaats werd er ook geoordeeld dat de artikelen 2, 4 en 11 van het Europees Handvest inzake Lokale Autonomie³¹¹ niet worden geschonden aangezien deze artikelen geen zodanig gepreciseerde normen zijn zodat deze naar hun inhoud van rechtstreekse toepassing zijn en eenieder kunnen verbinden.³¹² De artikelen 2, 4 en 11 omvatten respectievelijk de grondwettelijke en wettelijke erkenning van de lokale autonomie, de reikwijdte van de lokale autonomie en de wettelijke bescherming van de lokale autonomie die tot uiting komt door het toekennen van rechtsmiddelen.³¹³

In de derde plaats oordeelde de Afdeling dat de rechtsbescherming effectief gewaarborgd bleef aangezien de toegang tot de burgerlijke rechter nog steeds mogelijk was gebleven. Er doet zich aldus geen schending voor van artikel 9 lid 3 van het Verdrag betreffende toegang tot informatie, inspraak in besluitvorming en toegang tot de rechter inzake milieuaangelegenheden³¹⁴ (hierna: Verdrag van Aarhus).³¹⁵

In de vierde plaats werd verder geoordeeld dat artikel 1.4 van de crisis- en herstelwet geen schending uitmaakt van de artikelen 47 en 52 van het Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie³¹⁶ aangezien de openstaande rechtsgang bij de burgerlijke rechter, zoals hierboven geformuleerd, maakt dat een effectieve rechtsbescherming blijft gewaarborgd.³¹⁷

154. Zelfs het feit dat een decentrale overheid eigenaar is van de gronden die werden opgenomen in een besluit of die gelegen zijn in de nabijheid hiervan en vervolgens kan worden aangeduid als belanghebbende zoals bepaald in artikel 1:2 lid 1 van de Awb, houdt niet in dat het besluit dient te worden aangemerkt als zijnde gericht tot die decentrale overheid.³¹⁸

3. Versnelde behandeling van het beroep

155. De Afdeling heeft de niet-ontvankelijkheid van de *pro forma* beroepschriften en het feit dat er na afloop van de beroepstermijn geen nieuwe gronden meer kunnen worden aangevoerd reeds al in een arrest van 17 november 2010 getoetst:³¹⁹

³⁰⁹ EHRM 9 november 2010, nr. 1093/08, *Demirbas en anderen/Turkije*.

³¹⁰ ABRvS, 7 december 2011, nr. 201107071/1/H1; Bevestigd in ABRvS, 2 mei 2012, nr. 201105967/1/R1.

³¹¹ Europees Handvest inzake Lokale Autonomie van 15 oktober 1985, Trb. 1987, 63 (.

³¹² ABRvS, 29 juli 2011, nr. 201011757/14/R1; bevestigd in ABRvS, 2 mei 2012, nr. 201105967/1/R2; G.A. VAN DER VEEN, Stroomlijning van rechtsbescherming in het omgevingsrecht, *M en R* 2012, afl. 97, 2-4.

³¹³ ABRvS, 7 december 2011, nr. 201107071/1/H1.

³¹⁴ Verdrag betreffende toegang tot informatie, inspraak in besluitvorming en toegang tot de rechter inzake milieuaangelegenheden van 25 juni 1998, Trb. 1998, 289 (hierna: Verdrag van Aarhus).

³¹⁵ ABRvS, 7 december 2011, nr. 201107071/1/H1.

³¹⁶ Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie van 7 december 2000, Trb. 2001, 47.

³¹⁷ ABRvS, 7 december 2011, nr. 201107071/1/H1.

³¹⁸ ABRvS 8 februari 2012, nr. 201100875/1/R2.

³¹⁹ ABRvS, 17 november 2010, nr. 201004771/1/M2; bevestigd in ABRvS, 20 augustus 2014, nr. 201306769/1/R6.

In dit arrest wordt vooreerst gesteld dat in artikel 6 van het EVRM geen absoluut recht op toegang tot de rechter is neergelegd. Vervolgens beschikken de verdragsstaten over een zekere beoordelingsvrijheid om eventueel beperkingen op te leggen, mits daardoor het recht op toegang tot de rechter (i) niet in zijn kern wordt aangetast, (ii) de gestelde beperkingen een rechtmatig doel dienen en (iii) eveneens aan de evenredigheidseis is voldaan³²⁰.

Vervolgens wordt er door de Afdeling overgegaan tot de volgende redenering: *"De artikelen 1.6, tweede lid, en 1.6a van de Crisis- en herstelwet tasten het recht op toegang tot de rechter niet in de kern aan. Met deze bepalingen wordt bereikt dat in een vroeg stadium vast staat welke beroepsgronden in de beroepsprocedure ter beoordeling staan. Hiermee heeft de wetgever blijkens de geschiedenis van de totstandkoming van deze bepalingen beoogd vertragingen in de beroepsprocedures zo veel mogelijk te voorkomen en het voor de rechter mogelijk te maken om binnen zes maanden na afloop van de beroepstermijn uitspraak te doen. Dit is een rechtmatig doel"*.³²¹ (eigen onderlijning)

Vervolgens werd geoordeeld dat de procedureregels, die zijn vastgelegd in de artikelen 1.6 lid 2 en 1.6a van de crisis- en herstelwet, niet ongunstiger zijn dan die voor soortgelijke procedures aangezien ze gelden voor ieder beroep waarop afdeling 2 van hoofdstuk 1 van de crisis- en herstelwet van toepassing is. Gelet op de in het nationaal recht geldende beroepsmogelijkheid, verzet artikel 9 lid 3 van het Verdrag van Aarhus zich niet tegen een regulering van het beroep zoals voorzien in de voornoemde artikelen van de crisis- en herstelwet. Verder maken deze procedureregels het in praktijk niet onmogelijk om het beroepsrecht uit te oefenen, omdat een termijn van zes weken is gegeven om beroepsgronden aan te voeren.³²²

156. In een arrest van 5 augustus 2015 werd nog gesteld dat de artikelen 1.6 lid 2 en 1.6a van de crisis- en herstelwet het niet onmogelijk maken beroep in te stellen. Het volkenrechtelijk gewoonterecht wordt immers niet geschonden, aangezien de beroepsindieners niet geschaad zijn in hun rechtsbeschermingsmogelijkheden.³²³

157. Overeenkomstig artikel 11 van het uitvoeringsbesluit van de crisis- en herstelwet moet in het besluit en vervolgens in de mededeling van dat besluit vermeld worden dat afdeling 2 van hoofdstuk 1 van de crisis- en herstelwet betreffende de procedurele voordelen van toepassing is op dat besluit. Hetzelfde geldt voor de rechterlijke uitspraak, indien afdeling 2 van hoofdstuk 1 van de crisis- en herstelwet van toepassing is op het beroep. Op die manier weet de beroepsindiener aldus dat bepaalde andere procedureregels gelden, waaronder het feit dat een *pro forma* beroepschrift niet-

³²⁰ EHRM 28 mei 1985, nr. 8225/78, *Ashingdane/Verenigd Koninkrijk*.

³²¹ ABRvS, 17 november 2010, nr. 201004771/1/M2; bevestigd in ABRvS, 20 augustus 2014, nr. 201306769/1/R6.

³²² ABRvS, 17 november 2010, nr. 201004771/1/M2; bevestigd in ABRvS, 20 augustus 2014, nr. 201306769/1/R6 en in ABRvS, 12 november 2014, nr. 201402491/1/R6.

³²³ ABRvS, 5 augustus 2015, nr. 201409071/1/R6.

ontvankelijk wordt bevonden en dat een aanvulling van de gronden na afloop van de beroepstermijn niet meer mogelijk is.³²⁴

De Afdeling heeft in die zin uitdrukkelijk in haar arrest van 6 augustus 2014 het volgende gesteld: *"In de tussen- en einduitspraken van de rechtbank [...] gericht appellanten A en B is noch in de vermelding van de rechtsmiddelen, noch elders in de uitspraken, vermeld dat de Chw op het hoger beroep van toepassing is en dat in verband daarmee de beroepsgronden direct in het hoger beroepschrift moeten zijn opgenomen. Evenmin is daarin vermeld dat het hoger beroep niet-ontvankelijk wordt verklaard indien binnen de beroepstermijn geen gronden zijn ingediend en dat de beroepsgronden na afloop van de beroepstermijn niet meer kunnen worden aangevuld. Aldus heeft de rechtbank artikel 12 van het Besluit niet in acht genomen. Nu de Chw afwijkt van het stelsel neergelegd in de artikelen 6:5 en 6:6 van de Awb, kan bij een dergelijke schending van artikel 12 van het Besluit een belanghebbende in beginsel niet worden tegengeworpen dat hij de gronden van het hoger beroep niet binnen de beroepstermijn heeft aangevoerd. Dit is slechts anders indien aannemelijk is dat de belanghebbende anderszins wist of kon weten dat na afloop van de termijn voor het instellen van beroep geen gronden kunnen worden aangevoerd."*³²⁵ (eigen onderlijning) In dit geval was het niet aannemelijk dat appellanten A en B dit wisten of konden weten. Er werd vervolgens door de Afdeling beslist dat er geen grond bestond voor het oordeel dat de hogere beroepen van appellanten A en B niet-ontvankelijk waren. De appellanten hebben vervolgens hun *pro forma* beroepschriften alsnog kunnen aanvullen met inhoudelijke gronden.

Ook de enkele omstandigheid dat appellanten worden bijgestaan door professionele bijstandverleners maakt niet dat zij automatisch wisten of hadden moeten weten dat de bepalingen uit afdeling 2 van hoofdstuk 1 van de crisis- en herstelwet van toepassing waren. Onder zulke omstandigheid wordt de appellanten aldus de mogelijkheid om hun verzuimen tijdig te herstellen, zodat er geen aanleiding bestaat om de beroepen niet-ontvankelijk te verklaren.³²⁶

Van groot belang is dat, ondanks het bepaalde in artikel 1.6a crisis- en herstelwet, *"voornoemd artikel zich er niet tegen verzet dat een nadere uitwerking en onderbouwing van een tijdig ingediende beroepsgrond bij de behandeling van het beroep wordt betrokken. De Afdeling ziet in zoverre dan ook geen aanleiding het beroep niet-ontvankelijk te verklaren"*³²⁷. (eigen onderlijning) Het is aldus zo dat nog nadere argumenten, nadere gegevens of nadere stukken ter onderbouwing van een eerdere aangevoerde beroepsgrond kunnen worden ingediend, *"tenzij dat in strijd is met een goede procesorde. Dat is het geval, indien die argumenten, gegevens of stukken verwijtbaar zodanig laat worden ingediend, dat de andere partijen worden belemmerd om daarop adequaat te reageren of de goede voortgang van de procedure daardoor anderszins wordt belemmerd"*³²⁸.

³²⁴ Artikel 11 lid 2 uitvoeringsbesluit crisis- en herstelwet; artikel 12 lid 2 uitvoeringsbesluit crisis- en herstelwet; artikel 1.9a crisis- en herstelwet.

³²⁵ ABRvS, 6 augustus 2014, nr. 201400079/1/A1, 201400081/1/A1, 201400083/1/A1, 201400085/1/A1; ABRvS, 29 januari 2014, nr. 201303446/1/R1, ABRvS, 25 april 2012, nr. 201111008/1/A2.

³²⁶ ABRvS, 12 juni 2013, nr. 201110216/T1/R4; ABRvS 5 december 2012, nr. 201107432/3/R3.

³²⁷ ABRvS, 10 oktober 2012, nr. 201201329/1/R4; ABRvS, 15 februari 2012, nr. 201102546/1/T1/R4;

³²⁸ ABRvS, 5 november 2014, nr. 201403873/1/R6.

158. Betreffende de verplichting om binnen een termijn van zes maanden uitspraak te doen over de zaak, werd door de Afdeling in het arrest van 24 juni 2015 gesteld dat ook wanneer die termijn niet wordt gehaald, de Afdeling na de vooropgestelde termijn bevoegd blijft om uitspraak te doen over het ingestelde beroep.³²⁹

4. Verlichte onderzoekslast

159. Betreffende de verlichte onderzoekslast werd er tot nog toe slechts één uitspraak gedaan. De Afdeling stelde in haar uitspraak met betrekking tot de vraag tot het treffen van een voorlopige voorziening het volgende: *"Gelet op artikel 1.10, eerste lid, van de Chw mocht de raad naar het oordeel van de voorzitter bij de hernieuwde vaststelling van het bestemmingsplan "De Pirk-Noord" uitgaan van de juistheid van deze feiten en behoefde de raad geen rekening te houden met de uitkomsten van het nieuwe onderzoek naar de woningbehoefte"*³³⁰.

Thans moet worden gesteld dat het effect van artikel 1.10 van de crisis- en herstelwet zeer klein is. Het gebeurt slechts zeer sporadisch dat een bestuur voor de vraag komt te staan of het zich bij het nemen van het nieuwe besluit zal baseren op de feiten die ten grondslag liggen aan het eerdere, vernietigde besluit. Hierbij moet immers ook rekening gehouden worden met de toepassing van de bestuurlijke lus.³³¹

5. Versoepeling betreffende milieueffectrapportage

160. Uit de inventarisatie van de toepassing van artikel 1.11 van de crisis- en herstelwet blijkt dat bestuursorganen ongeveer in de helft van de gevallen toch een alternatievenonderzoek verrichten en de MER-Commissie raadplegen, ook al zijn ze hiertoe niet verplicht.³³²

De toepassing van artikel 1.11 van de crisis- en herstelwet heeft niet tot problemen geleid.³³³ In een arrest van 20 augustus 2014 oordeelde de Afdeling ook dat: *"wanneer er sprake is van een lang besluitvormingsproces, waarbij de uiteindelijke locatiekeuze volgt uit diverse onderzoeken en beleidsstukken, waaronder gemeentelijke en provinciale structuurvisies, is er voorafgaand aan het inpassingsplan een toereikend alternatievenonderzoek gedaan dat voldoet aan de eisen van artikel 7.23 van de Wet milieubeheer"*³³⁴.

³²⁹ ABRvS, 24 juni 2015, nr. 201402270/1/R6.

³³⁰ ABRvS (vrz.), 17 maart 2011, nr. 201012839/2/R2.

³³¹ B. MARSEILLE, B. DE WAARD, K. DE GRAAF, P. VAN LING, H. TOLSMA en E. VERHEUL, "De crisis- en herstelwet: veel ambitie, nauwelijks effect", *NJB* 2015, afl. 2, 4.

³³² A.T. MARSEILLE, B.W.N. DE WAARD, F.J. JANSEN, K.J. DE GRAAF en N.A. DE VOS, *Crisis- en herstelwet. Evaluatie procesrechtelijke bepalingen*, Groningen: Vakgroep Bestuursrecht en Bestuurskunde 2012; A.T. MARSEILLE, B.W.N. DE WAARD, K.J. DE GRAAF, P.C.E. VAN LING, H.D. TOLSMA en E.F. VERHEUL, *Crisis- en herstelwet. Evaluatie procesrechtelijke bepalingen*, Groningen: Vakgroep Bestuursrecht en Bestuurskunde 2014.

³³³ ABRvS, 6 februari 2013, nr. 201209844/1/R4; ABRvS, 6 juli 2011, nr. 201009980/1/M2.

³³⁴ ABRvS, 20 augustus 2014, nr. 201306769/1/R6.

II. Decreet complexe projecten

161. Bij de kritische analyse van de rechtsbescherming zoals zij is voorzien onder het decreet complexe projecten, moet rekening gehouden worden met het feit dat er nog maar slechts voor zeven projecten een startbeslissing is genomen en dat er voor geen enkel van deze zeven projecten al een voorkeursbesluit is genomen.³³⁵ Ook is er tot op heden nog geen arrest geveld aangaande het decreet complexe projecten.

Hierdoor wordt deze kritische analyse in grote mate gestuurd door de overwegingen van de afdeling Wetgeving van de Raad van State alsook door eigen inzichten en bekommernissen.

1. De startbeslissing

162. De decreetgever koos ervoor de politieke overheden een volkomen discretionaire bevoegdheid geven om te beslissen of een voorgesteld project onder de noemer van een complex project kan worden teruggebracht. De politieke overheden beslissen nagenoeg volledig vrij of ze al dan niet een startbeslissing nemen aangaande het voorgestelde project, aangezien de aangereikte criteria³³⁶ te algemeen geformuleerd zijn.

Hoewel het al dan niet nemen van een startbeslissing grote implicaties heeft voor het verdere verloop van de realisatie van het voorgesteld project, werd de startbeslissing, tegen het advies van de afdeling Wetgeving van de Raad van State in, toch niet beschouwd als een aanvechtbare administratieve rechtshandeling.

Thans moet er wel degelijk worden gesteld dat het nemen van een startbeslissing dan wel het ontbreken van een startbeslissing kennelijk gevolgen heeft voor de rechtstoestand van de initiatiefnemer en van derden en dat de startbeslissing (of het ontbreken van een startbeslissing) moet worden beschouwd als een aanvechtbare administratieve rechtshandeling. In de voorafgaande delen van deze masterthesis werd de procedure zoals voorzien in het decreet complexe projecten besproken en ook werden de afwijkende aspecten inzake de rechtsbescherming in kaart gebracht. Vervolgens bleek dat bepaalde aspecten in het decreet complexe projecten op een geheel andere wijze werden geregeld dan in de afzonderlijke sectorale regelgeving.³³⁷ Een logische gevolgtrekking hieruit zou zijn dat zulke startbeslissing (of het ontbreken van zulke startbeslissing) wel degelijk moet kunnen worden aangevochten door diegenen die hun rechtstoestand hierdoor gewijzigd zien.

163. Of er zich vervolgens een schending van het gelijkheidsbeginsel voordoet, zal moeten blijken uit een toetsing door het Grondwettelijk Hof die zich ongetwijfeld in de toekomst nog zal opdringen.³³⁸

³³⁵ Zoals blijkt op de website www.complexeprojecten.be op vrijdag 14 april 2017.

³³⁶ Artikel 7 § 1 lid 2 decreet complexe projecten.

³³⁷ Zoals onder andere de mogelijkheid om af te wijken van plannen en het gecreëerde *point of no return* wat betreft de inhoud en de rechtsgevolgen van een definitief geworden voorkeursbesluit.

³³⁸ Deze masterthesis behandelt verder deze vraag verder niet aangezien dit de afbakening van het onderzoek voorbijgaat. Wel kan kort het arrest van het Grondwettelijk Hof van 2 juli 20013 (GwH 2 juli 2003, nr. 94/2003) worden aangehaald. Dit arrest handelt over de bestaanbaarheid van het decreet van 14 december 2001 voor enkele bouwvergunningen waarvoor dwingende redenen van groot algemeen belang gelden (het zogenaamde

Blijkens het voorgaande kan immers wel voorzichtig gesteld worden dat de rechtsgevolgen van de complexe projecten procedure verschillen van die van de afzonderlijke sectorale procedures en ook dat de rechtstoestand van de initiatiefnemers dan wel de betrokken derden verschillend is naargelang de toegepaste procedure. Bovendien wordt bovenstaand onderscheid gemaakt op basis van te algemeen geformuleerde – en voor interpretatie vatbare – criteria.

2. Afwijken van plannen

164. Het feit dat in het decreet complexe projecten een lagere overheid de mogelijkheid wordt geboden af te wijken van de plannen van een hogere overheid, zij het thans na voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van die hogere overheid³³⁹, werd door de afdeling Wetgeving van de Raad van State niet strijdig geacht met de normenhiërarchie of het legaliteitsbeginsel.³⁴⁰

Vervolgens wordt het feit dat een lagere overheid daardoor in een door haar genomen projectbesluit een nieuw ruimtelijk uitvoeringsplan kan doen laten gelden³⁴¹, bewonderenswaardig niet in overweging genomen.

165. Toch zij het zeer opvallend en eveneens zeer bekritiseerbaar dat de procedureregels voor het opmaken en het wijzigen van een ruimtelijk uitvoeringsplan zoals vastgelegd in titel II van hoofdstuk 1 en 2 van de VCRO volledig buiten toepassing worden gelaten. Verder staat er tegen een beslissing houdende de opmaak of de wijziging van ruimtelijke uitvoeringsplannen meteen beroep open bij de Raad van State. Voornoemde elementen geven blijk van de fundamentele van onze rechtsstaat. Iedereen, inclusief de overheid, dient zich aan de wetteksten en de procedureregels voorzien in deze wetteksten te houden.

Nu werd er echter door de decreetgever beslist om de gehele procedure inzake opmaak en wijziging van zulk plan aan de kant te schuiven om de realisatie van een complex project, waarbij vaak plannen dienen te worden gewijzigd, mogelijk te maken zonder de hiervoor vastgelegde procedure te doorlopen.

3. Bevoegde overheid

166. Het feit dat meerdere bevoegde overheden in onderling overleg kunnen bepalen welke overheid de uniek bevoegde overheid wordt voor het nemen van het voorkeursbesluit en het

Deurganckdok-decreet) met het gelijkheids- en non-discriminatiebeginsel. Het Hof oordeelde dat het verschil in behandeling, dat ontstaat doordat belanghebbende derden ten aanzien van wie de plannen van aanleg moeten worden gevolgd en de belanghebbende derden ten aanzien van wie kan worden afgeweken van de desbetreffende voorschriften, is gesteund op een objectief criterium, namelijk de omstandigheid dat de aanvraag voor een vergunning al dan niet betrekking heeft op de in het decreet opgesomde werken, handelingen en inrichtingen die van dwingend groot algemeen en strategisch belang zijn verklaard (B.11.1); J. VANPRAET, "Decretale validatie bij infrastructuurprojecten: een pleidooi voor de herziening van de rechtsbescherming", *TBP* 2012, afl. 2, 116-117.

³³⁹ Voor wat betreft het bindend gedeelte van een ruimtelijk structuurplan en de voorschriften van een ruimtelijk uitvoeringsplan.

³⁴⁰ *Supra* randnummer 133 en 135.

³⁴¹ Het projectbesluit kan immers als herkenbaar onderdeel een ruimtelijk uitvoeringsplan bevatten.

projectbesluit, wordt door de afdeling van de Wetgeving van de Raad van State niet strijdig geacht met de normenhiërarchie, het legaliteitsbeginsel of het beginsel van de lokale autonomie.³⁴²

Wederom valt op dat het eerste beslissingsmoment, namelijk het moment waarop de startbeslissing wordt genomen, van minder belang wordt geacht. Er werden namelijk geen zulke regels vastgelegd met betrekking tot de aanduiding van de uniek bevoegde overheid voor het nemen van de startbeslissing. De hete aardappel – zijnde het door de initiatiefnemer verwachte engagement van de overheid – kan verscheidene keren worden doorgeschoven zonder dat er ook maar één overheid zich effectief bevoegd acht. We mogen hierbij niet uit het oog verliezen dat tegen het nemen of net het ontbreken van een startbeslissing geen beroep mogelijk is.

4. Uitzondering inzake milieueffectenrapportage

167. Zoals hierboven reeds werd gesteld, worden de hoofdstukken II, III en VI, afdeling III van titel IV van het DABM buiten toepassing gelaten. De relevante bepalingen uit de plan-MER-richtlijn en de project-MER-richtlijn werden rechtstreeks geïmplementeerd in het decreet complexe projecten. Vervolgens moet worden nagegaan of de twijfel van de afdeling Wetgeving van de Raad van State betreffende de mogelijk niet correcte omzetting van de richtlijnen en de mogelijke schending van het *standstill*-beginsel terecht is.

168. Tijdens de onderzoeksfase neemt de dienst MER een beslissing over de reikwijdte en het detailleringniveau van de informatie die moet worden opgenomen in het MER.³⁴³ De dienst MER integreert deze beslissing in de geactualiseerde alternatievenonderzoeksnota. De geactualiseerde alternatievenonderzoeksnota is samen met de procesnota de leidraad voor het verdere verloop van het geïntegreerde planningsproces dat leidt tot de opmaak van het voorontwerp van voorkeursbesluit.³⁴⁴ Vervolgens neemt de dienst MER binnen een termijn van 30 dagen na ontvangst van het MER een beslissing over de goedkeuring of de afkeuring van het MER dat is opgenomen in een van de effectenonderzoeksrapporten, die aan de basis liggen van het te nemen voorkeursbesluit.³⁴⁵ De dienst MER houdt bij zijn beslissing rekening met de uitgebrachte adviezen, de opmerkingen van het publiek en met het resultaat van de grensoverschrijdende raadpleging.³⁴⁶

Tijdens de uitwerkingsfase neemt de dienst MER opnieuw een beslissing over de reikwijdte en het detailleringniveau van de informatie die moet worden opgenomen in het MER.³⁴⁷ De dienst MER

³⁴² *Supra* randnummer 135.

³⁴³ *Supra* randnummer 68; artikel 8 § 3 decreet complexe projecten; artikel 35 § 1 uitvoeringsbesluit decreet complexe projecten.

³⁴⁴ Artikel 35 § 1 lid 4 uitvoeringsbesluit complexe projecten, dat werd ingevoerd bij artikel 16 van het Besluit van de Vlaamse Regering van 17 februari 2017 betreffende het geïntegreerde planningsproces voor ruimtelijke uitvoeringsplannen, planmilieueffectrapportage, ruimtelijke veiligheidsrapportage en andere effectbeoordelingen, *BS* 28 maart 2017. Dit besluit is op 1 mei 2017 in werking getreden.

³⁴⁵ *Supra* randnummer 70; artikel 12 decreet complexe projecten; artikel 36 uitvoeringsbesluit decreet complexe projecten.

³⁴⁶ Artikel 36 uitvoeringsbesluit decreet complexe projecten werd met deze zin aangevuld bij artikel 17 van het Besluit van de Vlaamse Regering van 17 februari 2017 betreffende het geïntegreerde planningsproces voor ruimtelijke uitvoeringsplannen, planmilieueffectrapportage, ruimtelijke veiligheidsrapportage en andere effectbeoordelingen, *BS* 28 maart 2017. Dit besluit is op 1 mei 2017 in werking getreden.

³⁴⁷ *Supra* randnummer 78; artikel 18 § 3 decreet complexe projecten; artikel 37 § 1 uitvoeringsbesluit decreet complexe projecten.

integreert deze beslissing in de geactualiseerde projectonderzoeksnota. De geactualiseerde projectonderzoeksnota is samen met de procesnota de leidraad voor het verdere verloop van het geïntegreerde planningsproces dat leidt tot de opmaak van het voorontwerp van projectbesluit.³⁴⁸ Vervolgens neemt de dienst MER binnen een termijn van 30 dagen na ontvangst van het MER een beslissing over de goedkeuring of de afkeuring van het MER dat is opgenomen in een van de effectenonderzoeksrapporten, die aan de basis liggen van het te nemen projectbesluit.³⁴⁹ De dienst MER houdt bij zijn beslissing rekening met de uitgebrachte adviezen, met de opmerkingen van het publiek en met het resultaat van de grensoverschrijdende raadpleging.³⁵⁰

169. Wanneer de bovenstaande bepalingen betreffende het MER in het kader van het voorkeursbesluit en het projectbesluit worden vergeleken met de buiten toepassing verklaarde bepalingen uit het DABM, moet het volgende uitdrukkelijk worden vastgesteld:

- wanneer de procedure zoals voorzien in het decreet complexe projecten wordt gevolgd, wordt er zowel tijdens de onderzoeksfase als tijdens de uitwerkingsfase steeds(!) een MER opgesteld. Er gelden aldus geen criteria waaraan dient te zijn voldaan vooraleer effectief een MER moet worden opgesteld zoals dat wel het geval is onder de regelgeving in titel IV hoofdstuk II en III van het DABM.
- overeenkomstig artikel 10 decreet complexe projecten wordt de inhoud van het MER, wat betreft de reikwijdte en het detailleringsniveau, toch gebaseerd op de inhoudsvereisten vermeld in de artikelen 4.2.8 §1, 5° en 4.3.7 van het DABM³⁵¹.
- de bepalingen, vermeld in artikel 4.6.4 van het DABM, zijn van overeenkomstige toepassing bij de opmaak van het MER in het kader van het decreet complexe projecten met dien verstande dat het gemotiveerd verzoek tot heroverweging (in geval van afkeuring van het MER) door de procesverantwoordelijke ingediend dient te worden bij de dienst MER.³⁵²

Na grondig onderzoek van de bepalingen inzake MER die werden geïntegreerd in het decreet complexe projecten en in het uitvoeringsbesluit decreet complexe projecten, kan er gesteld worden dat deze bepalingen dezelfde inhoud en finaliteit hebben als de bepalingen in het DABM die buiten toepassing werden verklaard in artikel 4 van het decreet complexe projecten. Er vindt aldus geen achteruitgang van het beschermingsniveau plaats.

³⁴⁸ Artikel 37 § 1 lid 4 uitvoeringsbesluit complexe projecten, dat werd ingevoerd bij artikel 18 van het Besluit van de Vlaamse Regering van 17 februari 2017 betreffende het geïntegreerde planningsproces voor ruimtelijke uitvoeringsplannen, planmilieueffectrapportage, ruimtelijke veiligheidsrapportage en andere effectbeoordelingen, *BS* 28 maart 2017. Dit besluit is op 1 mei 2017 in werking getreden.

³⁴⁹ *Supra* randnummer 83; artikel 25 decreet complexe projecten; artikel 38 uitvoeringsbesluit decreet complexe projecten.

³⁵⁰ Artikel 36 uitvoeringsbesluit decreet complexe projecten werd met deze zin aangevuld bij artikel 17 van het Besluit van de Vlaamse Regering van 17 februari 2017 betreffende het geïntegreerde planningsproces voor ruimtelijke uitvoeringsplannen, planmilieueffectrapportage, ruimtelijke veiligheidsrapportage en andere effectbeoordelingen, *BS* 28 maart 2017. Dit besluit is op 1 mei 2017 in werking getreden.

³⁵¹ Deze artikelen zijn thans terug te vinden in titel IV, hoofdstukken II en III van het DABM.

³⁵² Artikel 40 uitvoeringsbesluit decreet complexe projecten; Hoewel in artikel 4 decreet complexe titel IV hoofdstuk VI afdeling III buiten toepassing wordt verklaard, wordt er verwezen naar artikel 4.6.4 van het DABM, dat het enigste artikel van die welbepaalde afdeling uitmaakt.

5. Uitzondering inzake passende beoordeling

170. Zoals reeds eerder gesteld, werd artikel 36ter § 3 tot en met § 6 van het Natuurbehoudsdecreet buiten toepassing gelaten. De betreffende Europese regelgeving werd vervolgens rechtstreeks geïmplementeerd in het decreet complexe projecten.

171. Tijdens de onderzoeksfase wordt er naar aanleiding van de opmaak van een ontwerp van voorkeursbesluit overgegaan tot een geïntegreerd effectenonderzoek. In het kader van dit onderzoek is het zo dat wanneer wordt vastgesteld dat een complex project betekenisvolle effecten kan hebben op een speciale beschermingszone, er een passende beoordeling moet worden gemaakt van de gevolgen voor dat gebied, waarbij tevens moet rekening gehouden worden met de instandhoudingsdoelstellingen daarvan. Die passende beoordeling maakt vervolgens een herkenbaar onderdeel uit van het milieugerelateerde effectenonderzoek, dat als dusdanig op zijn beurt terecht komt in het ontwerp MER.³⁵³

Voorafgaand aan de definitieve vaststelling van het voorkeursbesluit is vervolgens vereist dat de bevoegde overheid zekerheid heeft gekregen dat het voorkeursbesluit niet zal leiden tot een betekenisvolle aantasting van de natuurlijke kenmerken van de speciale beschermingszone in kwestie.³⁵⁴ Thans kan de bevoegde overheid, in afwijking van het bovenstaande, het voorkeursbesluit toch definitief vaststellen ondanks de negatieve conclusies van de beoordeling van de gevolgen voor het gebied wanneer cumulatief is voldaan aan de volgende voorwaarden: ³⁵⁵

- wanneer er voor de natuurlijke kenmerken van de speciale beschermingszones geen minder schadelijke alternatieve oplossingen zijn en
- wanneer het project om dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, toch moet worden gerealiseerd.

In dat geval worden alle nodige compenserende maatregelen genomen om te waarborgen dat de algehele samenhang van het coherente Europese ecologische netwerk van speciale beschermingszones, Natura 2000 genaamd, bewaard blijft. Die maatregelen impliceren vervolgens de actieve ontwikkeling van een evenwaardige habitat of het natuurlijk milieu ervan met minstens een gelijkaardige oppervlakte.³⁵⁶

Tijdens de uitwerkingsfase wordt er ditmaal naar aanleiding van de opmaak van een ontwerp van projectbesluit overgegaan tot een geïntegreerd effectenonderzoek. Opnieuw zal er worden overgegaan tot een passende beoordeling wanneer wordt vastgesteld dat een complex project betekenisvolle effecten kan hebben op een speciale beschermingszone. Ook deze passende beoordeling zal deel uitmaken van het ontwerp MER.³⁵⁷ De bevoegde overheid kan wederom pas overgaan tot definitieve vaststelling van het projectbesluit wanneer met zekerheid vaststaat dat het

³⁵³ Artikel 9 lid 3 en 5 decreet complexe projecten.

³⁵⁴ Artikel 16 § 1 lid 2 decreet complexe projecten.

³⁵⁵ Artikel 16 § 1 lid 3 decreet complexe projecten. Thans gelden in het geval van een gebied met een prioritair type natuurlijke habitat of een prioritaire soort nog strengere vereisten.

³⁵⁶ Artikel 16 § 1 lid 3 decreet complexe projecten.

³⁵⁷ Artikel 19 lid 3 decreet complexe projecten.

projectbesluit niet zal leiden tot een betekenisvolle aantasting van de natuurlijke kenmerken van de speciale beschermingszone in kwestie. De afwijking zoals voorzien bij het definitief vaststellen van het voorkeursbesluit waarbij toch negatieve conclusies worden gegeven in de passende beoordeling is van overeenkomstige toepassing.³⁵⁸

172. Wanneer bovenstaande bepalingen betreffende de passende beoordeling in het kader van het vaststellen van het voorkeursbesluit en het projectbesluit worden vergeleken met het artikel 36ter § 3 tot en met § 6, moet worden vastgesteld dat deze bepalingen dezelfde inhoud hebben en aldus geen achteruitgang van het beschermingsniveau betekenen.

6. Geen administratief beroep

173. Overeenkomstig het decreet complexe projecten staat er enkel beroep tegen het voorkeursbesluit en het projectbesluit open bij de afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State. Er wordt in geen geval voorzien in een administratieve beroepsprocedure.

In de memorie van toelichting worden er enkele redenen opgesomd waarom er niet werd voorzien in een administratieve beroepsprocedure. Wanneer we deze redenen echter gaan analyseren en bestuderen blijkt dat deze redenering toch wat diepgang mist. Zo wordt er onder meer gesteld dat meerdere overheidsniveaus zich scharen achter het door de uniek bevoegde overheid genomen voorkeursbesluit of projectbesluit, zodat de administratieve overheid die het beroep zou behandelen reeds eerder in het proces betrokken zou zijn geweest. Ook stelt de decreetgever dat er genoeg inspraakmogelijkheden voorzien zijn, zodat de mogelijkheid voor het indienen van een administratief beroep geen meerwaarde zou betekenen.³⁵⁹

174. Enerzijds kan het echter gebeuren – en het is reeds gebeurd – dat de gemeenteraad overgaat tot het nemen van een startbeslissing en vervolgens stelt dat ook de gemeenteraad de bevoegde overheid uitmaakt aangezien het voorgenomen project een louter lokale problematiek omvat. Enkele voorbeelden van zulke situaties zijn terug te vinden op de website www.complexeprojecten.be waar de lopende projecten worden voorgesteld:

- Gemeente Rumst: het project vrachtverkeer – het weghalen van het vrachtverkeer uit de dorpskern door een nieuwe vrachtroute uit te bouwen;
- Gemeente Nijlen: de herinrichting stationsomgeving in Kessel naar een gemengde woon- en werklocatie;
- Stad Geel: de herinrichting van de stationsomgeving in Geel naar een hoogwaardige en stedelijke woon- en werkomgeving.

Indien vervolgens een voorkeursbesluit en nadien een projectbesluit wordt genomen en men hiertegen in beroep wil gaan, is men genoodzaakt meteen van het lokale niveau van de gemeente over te gaan naar het hoogste administratieve rechtscollege, zijnde de Raad van State. Er bestaat

³⁵⁸ Artikel 26 lid 2 decreet complexe projecten.

³⁵⁹ *Supra* randnummer 141.

geen mogelijkheid een ander actief bestuur zich te laten buigen over de zaak. In bovenstaande gevallen zou het misschien nuttig zijn om een beroep te kunnen aantekenen bij de deputatie van de provincie waarin het project gelegen is.

Anderzijds is het ook zo dat het administratief beroep, ingesteld in de schoot van het actief bestuur, vaak wordt onderzocht door een overheid die een nauwe band vertoont met de overheid wier beslissing wordt aangevochten. De mogelijkheid bestaat dan ook dat de beroepsinstantie een zekere terughoudendheid aan de dag zal leggen bij het overgaan tot het sanctioneren van de betrokken administratieve rechtshandelingen. Vaak is zulke beroepsinstantie aldus niet best geplaatst om zich in alle objectiviteit te buigen over het ingestelde beroep.³⁶⁰

Voorts is het ook zo dat een voorkeursbesluit en een projectbesluit geïntegreerde vergunnings- en ruimtelijke planningsbeslissingen omvatten en dat de decreetgever duidelijkheid heeft willen verschaffen over welke instantie het meest capabel is en de meeste ervaring heeft inzake het onderzoeken en het beoordelen van deze geïntegreerde beslissingen. De Raad van State buigt zich immers steevast over de beroepen inzake ruimtelijke planning en heeft zich ook jarenlang gebogen over de beroepen inzake vergunningen.

7. Definitief voorkeursbesluit

175. Zoals reeds eerder is gesteld, staat er enkel beroep open bij de afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State tegen definitief vastgestelde voorkeursbesluiten en projectbesluiten en voornamelijk niet tegen startbeslissingen. Evenwel kan een beroep tegen een definitief vastgesteld projectbesluit geen betrekking meer hebben op de inhoud en de rechtsgevolgen van het voorkeursbesluit.

176. De afdeling Wetgeving van de Raad van State maakte zich in de eerste plaats zorgen om de verenigbaarheid van het bouwverbod en/of bouwbeperkingen en de machtiging tot het betreden van de eigendom met het oog op het verrichten van vaststellingen en het uitvoeren van onderzoeken met de regulering van het eigendomsrecht voor zover dit noodzakelijk is voor het algemeen belang.

Betreffende de voorzienbaarheid van de inmenging in het eigendomsrecht moet gesteld worden dat de regeling op te algemene wijze is geconstrueerd zodat bijgevolg niet duidelijk is wat de inhoud hiervan is en welke mogelijk zeer verregaande impact deze regeling heeft op het eigendomsrecht van de betrokken partijen. Vervolgens lijkt ook het billijk evenwicht tussen het algemeen belang en de bescherming van het individuele eigendomsrecht niet voor handen te zijn wanneer in geen financiële compensatie wordt voorzien.

Dient er op gewezen te worden dat de rechtsgevolgen van het voorkeursbesluit van rechtswege vervallen bij de inwerkingtreding van het projectbesluit voor het gebied waarop het projectbesluit

³⁶⁰ S. LUST, Rechtsbescherming tegen de (administratieve) overheid. Een inleiding, Brugge, die Keure, 2014, 170.

betrekking heeft. Ook vervalt het voorkeursbesluit als binnen de zes jaar na inwerkingtreding ervan geen eerste projectbesluit definitief is vastgesteld.³⁶¹

Thans betekent dit niet dat de overheid zonder enige beperking gedurende zes jaar een eigendomsbeperking kan opleggen. Eigenaars genieten immers te allen tijde bescherming op grond van artikel 16 van de Grondwet, gelezen in samenhang met artikel 1 Eerste Protocol bij het EVRM en het beginsel van gelijkheid van de burgers voor openbare lasten.³⁶²

177. Betreffende het feit dat er op een zeker moment een *point of no return* wordt gecreëerd, stelt VERHELST enerzijds dat artikel 45 lid 2 van het decreet complexe projecten moeilijk anders kan worden gelezen dan als een beperking aan de toepassing van artikel 159 van de Grondwet ten opzichte van het voorkeursbesluit. Hij verwijst in dat verband naar een arrest van het Grondwettelijk Hof waarin wordt gesteld dat de wetgever³⁶³ een afweging mag maken tussen het wettigheids- en het rechtszekerheidsbeginsel.³⁶⁴ Verder stelt hij ook dat deze zienswijze strookt met de bedoeling van de decreetgever om de complexe projecten procedure te laten uitkomen bij een bepaalde oplossing die achteraf niet meer ter discussie kan worden gesteld.³⁶⁵

Anderzijds is VERHELST er zich ook van bewust dat zulke interpretatie mogelijks tot absurditeiten kan leiden: het zij immers zo dat een voorkeursbesluit nog niet de graad van detaillering zal hebben die het projectbesluit nadien wel heeft. Het is dus volkomen denkbaar dat een partij zich niet gegriefd zag door het voorkeursbesluit, maar wel door de verdere uitwerking hiervan in het projectbesluit. In dergelijk geval meent VERHELST dat de toepassing van artikel 159 van de grondwet niet kan worden ontzegd.³⁶⁶

Mijns inziens dient er dan ook te worden gesteld dat er geen afbreuk kan worden gedaan aan de algemene gelding van voornoemd artikel waarbij een onwettig genomen voorkeursbesluit buiten toepassing kan worden verklaard. In afwachting van de rechtspraak hierover, is het zeker en vast raadzaam om het voorkeursbesluit steeds rechtstreeks aan te vechten om te vermijden dat er een *point of no return* wordt gecreëerd na afloop van de beroepstermijn.

³⁶¹ *Supra* randnummer 146.

³⁶² S. VERBIST en C. BIMBENET, "De besluitvormingsprocedure inzake complexe projecten en de invloed daarvan op de omgeving", *TMR* 2016, afl. 6, 644; G. VERHELST, "Complexe regelgeving voor complexe projecten? Het decreet van 25 april 2014 onder de loep", *MER* 2016, afl. 1, 47.

³⁶³ In dit geval de decreetgever.

³⁶⁴ G. VERHELST, "Complexe regelgeving voor complexe projecten? Het decreet van 25 april 2014 onder de loep", *MER* 2016, afl. 1, 45; GwH 9 januari 2012, nr. 18/2012.

³⁶⁵ G. VERHELST, "Complexe regelgeving voor complexe projecten? Het decreet van 25 april 2014 onder de loep", *MER* 2016, afl. 1, 46.

³⁶⁶ G. VERHELST, "Complexe regelgeving voor complexe projecten? Het decreet van 25 april 2014 onder de loep", *MER* 2016, afl. 1, 46.

III. Tussenbesluit

178. De kritische analyse die hierboven werd gevoerd, vormt het sluitstuk van deze masterthesis. In het volgende deel zal een concluderend antwoord worden geformuleerd op de laatste subvraag van deze masterthesis, zijnde "wordt de rechtsbescherming voor de burger voldoende gegarandeerd?".

EINDBESLUIT

179. Hoewel de crisis- en herstelwet in recordtijd tot stand is gekomen en in eerste instantie de wenkbrauwen deed fronsen voor wat betreft het aspect rechtsbescherming, moet er na een grondige analyse en bestudering worden besloten dat de voornoemde wet de rechtsbescherming voldoende garandeert.

De afdeling Advisering van de Nederlandse Raad van State wees er in haar advies meermaals op dat de procedurele voordelen, zijnde onder meer de versoepeling betreffende de adviezen, de beperking van het beroepsrecht en de verlichte onderzoekslast, geen tijdswinst zouden opleveren in het kader van de besluitvorming en vervolgens ook niet wat betreft de realisatie van het complex project.

Na grondige analyse van de rechtspraak betreffende de crisis- en herstelwet, en meer bepaald betreffende de artikelen inzake de rechtsbescherming, blijkt dat tot nog toe enkel wat betreft de beperking van het beroepsrecht en de versnelde behandeling van het beroep door de afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State werd geoordeeld dat deze voordelen in overeenstemming zijn met het hogere recht en aldus geen beperking van de rechtsbescherming inhouden.

De andere procedurele voordelen, namelijk de versoepeling betreffende de adviezen en de MER en de verlichte onderzoekslast werden tot op heden niet aan dergelijke toetsing onderworpen en dat zal in de toekomst wellicht ook niet meer gebeuren.³⁶⁷

180. Het decreet complexe projecten voorziet op zijn beurt in een alternatieve procedure waarbij het vergunningen- en ruimtelijk planproces geïntegreerd worden. De procedure voorziet in vier te onderscheiden fasen en drie beslissingsmomenten, namelijk de momenten waarbij de startbeslissing, het voorkeursbesluit en het projectbesluit de uitkomst zijn. Bij de totstandkoming van het decreet heeft de afdeling Wetgeving van de Raad van State meermaals bedenkingen gemaakt en kritiek geuit.

Na zorgvuldige analyse en bestudering van het decreet complexe projecten is gebleken dat voornamelijk het feit dat de startbeslissing niet als een aanvechtbare administratieve rechtshandeling wordt beschouwd, de rechtsbescherming in het gedrang brengt. Zeker nu blijkt dat de procedure zoals voorzien in het decreet verschilt van de procedures zoals voorzien in de afzonderlijke sectorale regelgeving.

Zo kan een voorkeursbesluit een ruimtelijk uitvoeringsplan als herkenbaar onderdeel bevatten zonder dat de regels inzake de totstandkoming en de wijziging van een ruimtelijk uitvoeringsplan zoals voorzien in de VCRO worden nageleefd. Ook kan een beroep tegen een projectbesluit geen betrekking hebben op de inhoud en de rechtsgevolgen van het voorkeursbesluit, terwijl het

³⁶⁷ Aangezien de crisis- en herstelwet in de omgevingswet zal opgaan.

voorkeursbesluit verstreckende rechtsgevolgen kan hebben. Hierbij wordt dan mogelijks in eerste instantie gedacht aan een niet-gerechtvaardigde regulering van het eigendomsrecht. Bovendien is het ook nog maar de vraag of artikel 159 van de Grondwet nog steeds toepassing zal vinden.

Voorts dient erop gewezen te worden dat het decreet complexe projecten een uitermate rustige start heeft gekend en dat er nog geen rechtspraak omtrent het decreet voorhanden is, laat staan specifiek omtrent het aspect "rechtsbescherming tegen de overheid".

BLIK OP DE TOEKOMST

181. Zowel in Nederland als in Vlaanderen bleek het realiseren van complexe projecten geen sinecure en hoewel er met de crisis- en herstelwet en het decreet complexe projecten grote stappen zijn gezet om hieraan tegemoet te komen, is verdere progressie in de toekomst nog steeds een noodzakelijk gegeven.

I. Nederland

182. Er werd reeds zeer kort onder DEEL I verwezen naar de komende omgevingswet.³⁶⁸ Deze wet zal in de loop van het voorjaar 2019 in werking treden.³⁶⁹

De aanleiding voor deze wet was het feit dat het huidige omgevingsrecht, zoals dat ook besproken is in deze masterthesis, verbrokkeld en verdeeld is over tientallen wetten. De wetgever stelt dan ook het volgende: *"Deze verbrokkeling leidt tot afstemmings- en coördinatieproblemen en verminderde kenbaarheid en bruikbaarheid voor alle gebruikers. De Omgevingswet is nodig om twee redenen. Ten eerste sluit de huidige wetgeving niet meer goed aan op huidige en toekomstige ontwikkelingen. Zo richten de huidige wettelijke regels zich nog onvoldoende op duurzame ontwikkeling en houden ze onvoldoende rekening met regionale verschillen, de behoefte aan maatwerk in concrete projecten en het belang van vroegtijdige betrokkenheid van belanghebbenden bij de besluitvorming over projecten. De tweede aanleiding voor de herziening van het omgevingsrecht vormt de huidige situatie waarin initiatiefnemers van activiteiten worstelen met veel verschillende wetten met elk hun eigen procedures, planvormen en regels. Bevoegde gezagsinstanties beoordelen een initiatief niet in samenhang en integraal beleid komt niet of moeizaam tot stand. In de afgelopen jaren zijn verbeteringen doorgevoerd, die weliswaar succesvol zijn, maar door stapeling van wetgeving niet altijd bijdragen aan de transparantie van het stelsel. Het huidige omgevingsrecht is dus te versnipperd en niet inzichtelijk genoeg"*³⁷⁰.

De gebiedsgerichte onderdelen van de huidige wetten worden geïntegreerd in één wet met één samenhangend stelsel van planning, besluitvorming en procedures. In de omgevingswet worden er vier doelstellingen vooropgesteld:³⁷¹

- het vergroten van de inzichtelijkheid, de voorspelbaarheid en het gebruiksgemak van het omgevingsrecht;
- het bewerkstelligen van een samenhangende benadering van de fysieke leefomgeving in beleid, besluitvorming en regelgeving;
- het vergroten van de bestuurlijke afwegingsruimte door een actieve en flexibele aanpak mogelijk te maken voor het bereiken van doelen voor de fysieke leefomgeving;
- het versnellen en verbeteren van besluitvorming over projecten in de fysieke leefomgeving.

³⁶⁸ *Supra* randnummer 17.

³⁶⁹ Brief van de minister van Infrastructuur en Milieu, *Kamerstukken II* 2015-16, nr. 33962/186, 3; R. DE WAARD en B. OORTWIJN, *Hoofdlijnen van het omgevingsrecht*, Amsterdam, Berghauser Pont Publishing, 2015, 227-238.

³⁷⁰ Memorie van toelichting, *Kamerstukken II* 2013-14, nr. 33962/3, 6.

³⁷¹ Memorie van toelichting, *Kamerstukken II* 2013-14, nr. 33962/3, 6.

Concreet zal de omgevingswet in de plaats komen van:

- 26 wetten, waaronder ook de crisis- en herstelwet;
- delen van de Monumentenwet 1988 en de Woningwet;
- bepalingen uit wetgeving voor energie, mijnbouw, luchtvaart en spoorwegen die een rol spelen bij besluiten over ontwikkeling van de fysieke leefomgeving.

De crisis- en herstelwet biedt de basis om nu alvast met instrumenten van de omgevingswet te experimenteren.³⁷² Vele elementen hiervan zullen hetzij in dezelfde hetzij in een vergelijkbare vorm terug te vinden zijn in de omgevingswet.³⁷³

³⁷² Memorie van toelichting, *Kamerstukken II* 2013-14, nr. 33962/3, 10.

³⁷³ Memorie van toelichting, *Kamerstukken II* 2013-14, nr. 33962/3, 303-304.

II. Vlaanderen

183. Met het decreet complexe projecten en het decreet omgevingsvergunning werden in Vlaanderen grote stappen vooruit gezet. Er werd gekozen voor geïntegreerde procedures, die elk een versnelling en bovendien ook een vereenvoudiging van de besluitvorming zouden betekenen.³⁷⁴

Feit is echter wel dat het decreet complexe projecten tot nog toe, na meer dan twee jaar in werking te zijn getreden, zijn start heeft gemist: er werd tot nog toe voor geen enkel van deze zeven gestarte projecten een voorkeursbesluit genomen. Is de regelgeving inzake complexe projecten dan toch nog te complex of is de procedure nog te onbekend?

De omgevingsvergunning is reeds op 23 februari 2017 in werking getreden voor de Vlaamse Regering en de verscheidene deputaties.³⁷⁵ De omgevingsvergunning treedt vervolgens uiterlijk op 1 juni 2017 in werking voor de gemeenten.³⁷⁶ Het valt echter nog af te wachten of de gemeenten tegen die tijd klaar zijn om van start te gaan met de omgevingsvergunning.

184. Op 24 maart 2017 werd een ontwerpdecreet met diverse bepalingen rond ruimtelijke ordening, milieu en omgeving definitief goedgekeurd door de Vlaamse Regering.³⁷⁷ Dit decreet zal heel wat wijzigingen aanbrengen aan de VRCO, de regelgeving omtrent de omgevingsvergunning en de handhaving.

³⁷⁴ Met de omgevingsvergunning worden de procedures van de milieuvergunning (of de melding) en de stedenbouwkundige vergunning (of de melding) geïntegreerd in één vergunning; Memorie van toelichting bij het ontwerp van decreet betreffende de omgevingsvergunning, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2334/1, 7 (hierna: memorie van toelichting).

³⁷⁵ *A contrario* artikel 8 decreet houdende de nadere regels tot implementatie van de omgevingsvergunning van 3 februari 2017, *BS* 9 februari 2017.

³⁷⁶ *Supra* randnummer 30; artikel 8 § 3 lid 2, 2° decreet houdende de nadere regels tot implementatie van de omgevingsvergunning van 3 februari 2017, *BS* 9 februari 2017.

³⁷⁷ De zogenaamde "Codextrein"; ontwerp van decreet houdende wijziging van diverse bepalingen inzake ruimtelijke ordening, milieu en omgeving, *Parl.St.* VI.Parl. 2016-17, nr. 1149/1.

BIBLIOGRAFIE

I. Wetgeving

1. Europa

- Europees Handvest inzake Lokale Autonomie van 15 oktober 1985, *OJ.C.*, 7 februari 2006, afl. 31, 1-6.
- Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens van 4 november 1950, *Trb.* 1951, nr. 154.
- Eerste Aanvullend Protocol bij het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens van 20 maart 1952, *Trb.* 1954, nr. 152.
- Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie van 7 december 2000, *OJ.C.*, 26 oktober 2012, afl. 326, 391-407.
- Richtlijn 2001/42/EU van het Europees Parlement en de Raad van 27 juni 2001 betreffende de beoordeling van de gevolgen voor het milieu van bepaalde plannen en programma's, *OJ.L.*, 21 juli 2001, afl. 197, 30-37.
- Richtlijn 2011/92/EU van het Europees Parlement en de Raad van 13 december 2011 betreffende de milieueffectbeoordeling van bepaalde openbare en particuliere projecten, *OJ.L.*, 28 januari 2012, afl. 26, 1-21.
- Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna, *OJ.L.*, 22 juli 1992, afl. 206, 7-50.
- Verdrag betreffende toegang tot informatie, inspraak in besluitvorming en toegang tot de rechter inzake milieuaangelegenheden van 25 juni 1998, *BS* 24 april 2003.

2. Nederland

- Aanvullend beleidsakkoord "Werken aan de toekomst", *Kamerstukken II* 2008/09, nr. 31070/24.
- Advies "Sneller en beter" van de Commissie Elverding, *Kamerstukken II* 2007/08, nr. 29385/18.
- Advies Raad van State, *Kamerstukken II* 2009-10, 32127/4.
- Brief van de minister van Infrastructuur en Milieu, *Kamerstukken II* 2015-16, nr. 33962/186.
- Brief van de minister van Verkeer en Waterstaat en van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, *Kamerstukken II* 2007/08, nr. 29385/19.
- Brief van de Minister van Verkeer en Waterstaat, *Kamerstukken II* 2007-08, nr. 29385/11.
- Memorie van toelichting, *Kamerstukken II* 2009-10, 32127/3.
- Memorie van toelichting, *Kamerstukken II* 2011-12, 33135/3.
- Memorie van toelichting, *Kamerstukken II* 2013-14, nr. 33962/3.
- Wet van 4 juni 1992 houdende algemene regels van bestuursrecht, *Stb.* 1992.
- Wet van 20 oktober 2006 houdende nieuwe regels omtrent de ruimtelijke ordening, *Stb.* 22 maart 2007.

- Actieplan "Sneller en beter", *Kamerstukken II 2007/08*, nr. 29385/41.
- Wet van 6 november 2008 houdende regels inzake een vergunningstelsel met betrekking tot activiteiten die van invloed zijn op de fysieke leefomgeving en inzake handhaving van regelingen op het gebied van de fysieke leefomgeving (Wet algemene bepalingen omgevingsrecht), *Stb.* 4 december 2008.
- Wet van 2 april 2009 houdende wijziging van de Spoedwet wegverbreding en de Tracéwet in verband met de vereenvoudiging van de onderzoekslast, *Stb.* 23 april 2009.
- Wet van 18 maart 2010 houdende regels met betrekking tot versnelde ontwikkeling en verwezenlijking van ruimtelijke en infrastructurele projecten, *Stb.* 30 maart 2010.
- Besluit van 13 juli 2010 houdende regels ter uitvoering van de Crisis- en herstelwet, eerste tranche, *Stb.* 16 juli 2010.
- Wet van 28 maart 2013 tot wijziging van de Crisis- en Herstelwet en diverse andere wetten in verband met het permanent maken van de Crisis- en Herstelwet en het aanbrengen van verbeteringen op het terrein van het omgevingsrecht, *Stb.* 24 april 2013.
- Wet van 23 maart 2016 houdende regels over het beschermen en benutten van de fysieke leefomgeving (Omgevingswet), *Stb.* 26 april 2016.

2. België - Vlaanderen

- Advies van de Raad van State bij het ontwerp van decreet complexe projecten, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1.
- Besluit van de Vlaamse Regering tot uitvoering van het decreet betreffende de omgevingsvergunning, *BS* 23 februari 2016.
- Besluit van de Vlaamse Regering tot uitvoering van het decreet van 25 april 2014 betreffende complexe projecten van 12 december 2014, *BS* 21 januari 2015.
- Besluit van de Vlaamse Regering van 13 februari 2015 tot aanwijzing van de Vlaamse en provinciale projecten ter uitvoering van het decreet betreffende de omgevingsvergunning, *BS* 4 maart 2015.
- Besluit van de Vlaamse Regering van 17 februari 2017 betreffende het geïntegreerde planningsproces voor ruimtelijke uitvoeringsplannen, planmilieueffectrapportage, ruimtelijke veiligheidsrapportage en andere effectbeoordelingen, *BS* 28 maart 2017.
- De Vlaamse Regering 2009-2014 van 9 juli 2009. *Een daadkrachtig Vlaanderen in beslissende tijden. Voor een vernieuwende, duurzame en warme samenleving.*
- Decreet houdende de nadere regels tot implementatie van de omgevingsvergunning van 3 februari 2017, *BS* 9 februari 2017.
- Decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid, *BS* 3 juni 1995.
- Decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu, *BS* 10 januari 1998.
- Decreet betreffende complexe projecten van 25 april 2014, *BS* 27 augustus 2014.
- Decreet betreffende de omgevingsvergunning van 25 april 2014, *BS* 23 oktober 2014.
- Gecoördineerde Wetten op de Raad van State van 12 januari 1973, *BS* 21 maart 1973.
- Gecoördineerde wetten op de Raad van State van 12 januari 1973, *BS* 21 maart 1973.

- Memorie van toelichting bij het ontwerp van decreet houdende wijziging van diverse bepalingen inzake ruimtelijke ordening, milieu en omgeving, *Parl.St.* VI.Parl. 2016-17, nr. 1149/1.
- Memorie van toelichting bij het ontwerp van decreet betreffende complexe projecten, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2417/1.
- Resolutie, *Parl.St.* VI.Parl. 2009-10, 395/2.
- Verslag van de Commissie Investeringsprojecten (Voorzitter Cathy Berx) "Naar een snellere en betere besluitvorming over complexe projecten" zoals overhandigd aan de Vlaamse Minister-President op 26 februari 2010.
- Vlaamse codex ruimtelijke ordening van 15 mei 2009, *BS* 20 augustus 2009.
- Voorstel van decreet houdende de nadere regels tot implementatie van de omgevingsvergunning, *Parl.St.* VI.Parl. 2016-17, nr. 1059/1.

II. Rechtspraak

1. Europa

- EHRM 28 mei 1985, nr. 8225/78, *Ashingdane/Verenigd Koninkrijk*.
- EHRM 28 juli 1999, nr. 22774/93, *Immobiliare Saffi/Italië*.
- EHRM 2 juli 2002, nr. 48161/99, *Motais de Narbonne/France*.
- EHRM 19 juni 2006, nr. 35014/98, *Hutten-Czapska/Polen*.
- EHRM 3 november 2009, nr. 27912/02, *Suljagic/Bosnië-Herzegovina*.
- EHRM 9 november 2010, nr. 1093/08, *Demirbas en anderen/Turkije*.

2. Nederland

- ABRvS, 19 november 2003, nr. 200300571/1.
- ABRvS, 29 april 2008, nr. 200707109/1.
- ABRvS, 17 november 2010, nr. 201004771/1/M2.
- ABRvS (vrz.), 17 maart 2011, nr. 201012839/2/R2.
- ABRvS, 6 juli 2011, nr. 201009980/1/M2.
- ABRvS, 29 juli 2011, nr. 201011757/14/R1.
- ABRvS, 7 december 2011, nr. 201107071/1/H1.
- ABRvS, 14 december 2011, nr. 201106769.
- ABRvS, 8 februari 2012, nr. 201100875/1/R2.
- ABRvS, 15 februari 2012, nr. 201102546/1/T1/R4.
- ABRvS, 25 april 2012, nr. 201111008/1/A2.
- ABRvS, 2 mei 2012, nr. 201105967/1/R1.
- ABRvS, 10 oktober 2012, nr. 201201329/1/R4.
- ABRvS, 5 december 2012, nr. 201107432/3/R3.
- ABRvS, 6 februari 2013, nr. 201209844/1/R4.
- ABRvS, 12 juni 2013, nr. 20111216/T1/R4.

- ABRvS, 29 januari 2014, nr. 201303446/1/R1.
- ABRvS, 6 augustus 2014, nr. 201400079/1/A1, 201400081/1/A1, 201400083/1/A1, 201400085/1/A1.
- ABRvS, 20 augustus 2014, nr. 201306769/1/R6.
- ABRvS, 5 november 2014, nr. 201403873/1/R6.
- ABRvS, 12 november 2014, nr. 201402491/1/R6.
- ABRvS, 24 juni 2015, nr. 201402270/1/R6.
- ABRvS, 5 augustus 2015, nr. 201409071/1/R6.
- ABRvS, 23 september 2015, nr. 201406327/1/R2.
- ABRvS, 3 februari 2016, nr. 201506246/1/R6.
- ABRvS, 1 februari 2017, nr. 201603535/1/R6.

2. België

- GwH 19 januari 2005, nr. 11/2005.
- GwH 25 mei 2005, nr. 95/2005.
- GwH 29 juli 2010, nr. 89/2010.
- GwH 16 juni 2011, nr. 109/2011.
- GwH 9 januari 2012, nr. 18/2012.
- GwH 22 maart 2012, nr. 47/2012.
- GwH 15 januari 2015, nr. 7/2009.

III. Rechtsleer

1. Nederland

1.1. Boeken

- DE WAARD, R. en OORTWIJN, B., Hoofdlijnen van het omgevingsrecht, Amsterdam, Berghauser Pont Publishing, 2015, 249p.
- GIERVELD, H.A.J., NIJMEIJER, A.G.A., PASTEUNING, C., VAN DER VEEN, G.A. en VISSER, M.J.C., Crisis- en herstelwet: duurzame versnelling?, Vereniging voor Milieurecht, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2009, 80p.
- GROENVELD, D.S. en VAN BALEN, A., Het nieuwe omgevingsrecht – Een praktische handleiding rondom de Wabo en de Crisis- en herstelwet, Den Haag, SDU Uitgevers, 2010, 109p.
- KLAASSEN, A.W., Ruimtelijke Ordening & Bouw, Amsterdam, Berghauser Pont Publishing, 2010, 589p.
- SCHUELER, B.J., VAN ETTEKOVEN, B.J. en HOEKSTRA, J., Rechtsbescherming in het omgevingsrecht, Vereniging voor bouwrecht, 2009, 217p.
- TUNNISSEN, M.J., Een juridisch bestuurlijke inleiding in de ruimtelijke ordening: het bestemmingsplan, Alphen aan den Rijn, Kluwer, 2011, 320p.

1.2. Artikels

- BARKHUYSEN, T., FOKKEMA, M., KORTMAN, C.N.J., LURKS, M. en DE ZEEUW, F., De eerste ervaringen met de Crisis- en herstelwet, *Tijdschrift voor Bouwrecht* 2011, afl. 2, 102-111.
- BOERSEN, S.L. en CLAESSENS, M., Het bestuursprocesrecht in vogelvlucht door het omgevingsrechtelijke landschap, *Bouwrecht* 2012, afl. 106, 16p.
- C.W. BACKES, E. CHEVALIER, M.E. ELIANTONIO, A.M.L. JANSEN, M.A. POORTINGA en R.J.G.H. SEERDEN, "Versnelling besluitvorming over complexe projecten – niet alleen in Nederland een hot issue!", *NTB* 2010, afl. 11, 15.
- HILLEGERS, S., LAM, T.E.P.A. en NIJMEIJER, A.G.A., Het wetsvoorstel voor het permanent maken van de Crisis- en herstelwet nader beschouwd, *Tijdschrift voor bouwrecht* 2012, afl. 4, 323-333.
- MARSEILLE, A.T., DE WAARD, B.W.N., DE GRAAF, K.J., VAN LING, P.C.E., TOLSMA, H.D. en VERHEUL, E.F., Crisis- en herstelwet. Evaluatie procesrechtelijke bepalingen, Groningen: Vakgroep Bestuursrecht en Bestuurskunde 2014.
- MARSEILLE, A.T., DE WAARD, B.W.N., JANSEN, F.J., DE GRAAF, K.J. en DE VOS, N.A., Crisis- en herstelwet. Evaluatie procesrechtelijke bepalingen, Groningen: Vakgroep Bestuursrecht en Bestuurskunde 2012.
- MARSEILLE, B., DE WAARD, B., DE GRAAF, K., VAN LING, P., TOLSMA, H. en VERHEUL, E., De Crisis- en herstelwet: veel ambitie, nauwelijks effect, *NJB* 2015, afl. 2, 16p.
- NIJMAN, H., Rechtsbescherming onder de Omgevingswet: op een gelijkwaardig niveau?, *TO* 2016, afl. 1/2, 27-44.
- SCHIPPERS, E.C.M., VAN DER VEN, A.J., VAN DER WERF, M.C., De Crisis- en herstelwet (deel I): een blijvertje!, *Gemeentestem* 2013, 20p.
- SCHIPPERS, E.C.M., VAN DER VEN, A.J., VAN DER WERF, M.C., De Crisis- en herstelwet (deel II): een blijvertje!, *Gemeentestem* 2013, 19p.
- VAN DER VEEN, G.A., Stroomlijning van rechtsbescherming in het omgevingsrecht, *M en R* 2012, afl. 97, 10p.

1.3. Websites

- www.omgevingswetportaal.nl

2. Vlaanderen (België)

2.1. Boeken

- DEBERSAQUES, G. en DEFOORT, P.-J., "Ruimtelijke uitvoeringsplannen" in HUBEAU, A., VANDEVYVERE, W. en DEBERSAQUES, G. (eds.), *Handboek ruimtelijke ordening en stedenbouw*, Brugge, die Keure, 2010.
- LUST, L., *Rechtsbescherming tegen de (administratieve) overheid. Een inleiding*, Brugge, die Keure, 2014, 184p.

2.2. Tijdschriften

- AERTS, S., "Is alles van waarde weerloos? Het behoud van het Onroerend Erfgoed en het Decreet Complexe Projecten", *MER* 2016, afl. 4, 275-307
- BEYERS, J-C. en VAN GIEL, I., "Het decreet complexe projecten in de praktijk" in *TBO* 2016, afl. 3, 221-241.
- BROUWERS, S., "Editoraal: Decreet complexe projecten uit de startblokken", *MER* 2015, afl. 2, 97.
- DENYS, S., Naar snellere en efficiëntere advisering bij grote infrastructuurprojecten, *TBP* 2010, afl. 10 588-606.
- GOEDERTIER, L., Een nieuwe aanpak van complexe (investerings)projecten: het decreet betreffende complexe projecten van 25 april 2014, *TOO* 2014, afl. 3, 324-330.
- QUINTENS, T., RONSE, S., SMETS, D., Decreet complexe projecten, *TROS* 2015, afl. 78, 155-165.
- VAN HEUVEN, D., "Het gaat niet goed met het Vlaams publiek recht", *TOO* 2012, afl. 2, 64-65.
- VANPRAET, J. en VAN DE HEYNING, C., "Voorwoord – Infrastructuurwerken en de rol van de burger", *TBP* 2010, afl. 10, 575-576.
- VANPRAET, J., "De bevoegdheden van de gemeenschappen en de gewesten inzake rechtsbescherming", *TBP* 2010, afl. 10, 607-621.
- VANPRAET, J., "Decretale validatie bij infrastructuurprojecten: een pleidooi voor de herziening van de rechtsbescherming", *TBP* 2012, afl. 2, 114-125.
- VERBIST, S. en BIMBENET, C., "De besluitvorming inzake complexe projecten en de invloed daarvan op de omgeving" *TMR* 2016, afl. 6, 628-352.
- VERHELST, G., "Complexe regelgeving voor complexe projecten? Het decreet van 25 april 2014 onder de loep", *MER* 2016, afl. 1, 3-48.

2.3. Websites

- www.complexeprojecten.be

BIJLAGEN

1. Bijlage I. Categorieën ruimtelijke en infrastructurele projecten als bedoeld in artikel 1.1 eerste lid crisis- en herstelwet

1. duurzame energie

- **1.1.**aanleg of uitbreiding van productie-installaties ten behoeve van de productie van biogas, biomassa, getijdenenergie, golfenergie, hernieuwbare elektriciteit, hernieuwbaar gas of hernieuwbare warmte met behulp van aardwarmte, omgevingswarmte, osmose, rioolwaterzuiveringsgas, stortgas, waterkracht en zonne-energie
- **1.2.**aanleg of uitbreiding van productie-installaties voor de opwekking van duurzame elektriciteit met behulp van windenergie als bedoeld in artikel 9b, eerste lid, aanhef en onderdelen a en b, en artikel 9e van de Elektriciteitswet 1998
- **1.3.**ontwikkeling en verwezenlijking van bodemenergiesystemen als bedoeld in artikel 8, tweede lid, onder h, van de Wet bodembescherming
- **1.4.**aanleg, wijziging of uitbreiding van installaties voor warmtekrachtkoppeling als bedoeld in artikel 1, eerste lid, onder w, van de Elektriciteitswet 1998 in de glastuinbouw, en van energienetwerken bestemd voor levering van restenergie aan op het netwerk aangesloten glastuinbouwondernemingen, dan wel levering van restwarmte van die ondernemingen aan anderen
- **1.5.**aanleg, wijziging of uitbreiding bij agrarische bedrijven van installaties voor co-vergisting van de biologische afbraakreacties van in hoofdzaak verpompbare vaste en vloeibare uitwerpselen van dieren en een of meer stoffen, genoemd in bijlage Aa, onder IV, van de Uitvoeringsregeling Meststoffenwet
- **1.6.**ontwikkeling en verwezenlijking van overige ruimtelijke en infrastructurele projecten ten behoeve van het transport of het leveren van duurzame energie

2. gebiedsontwikkeling en werken van provinciaal of nationaal belang

- **2.1.**ontwikkeling en verwezenlijking van werken en gebieden krachtens afdeling 3.5 van de Wet ruimtelijke ordening
- **2.2.**projecten ten behoeve van de inpassing in het landschap, natuurontwikkeling of recreatiedoeleinden, waar deze samenhangen met projecten ten aanzien van de in deze bijlage bedoelde projecten ten aanzien van waterstaatswerken, spoorwegen, vaarwegen, wegen of luchthavens
- **2.3.**projecten aangewezen krachtens artikel 2.18.
- **2.4.**ontwikkeling en verwezenlijking van rijksbufferzones

3. gebiedsontwikkeling en werken van lokaal of regionaal belang

- **3.1.**ontwikkeling en verwezenlijking van werken en gebieden krachtens afdeling 3.1 van de Wet ruimtelijke ordening of een omgevingsvergunning waarbij met toepassing van artikel 2.12, eerste lid, onder a, onder 3°, van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht van het bestemmingsplan, het inpassingsplan of de beheersverordening wordt afgeweken, ten behoeve van de bouw van meer dan 11 woningen in een aaneengesloten gebied of de herstructurering van woon- en werkgebieden
- **3.2.**projecten als bedoeld in artikel 2.9, eerste lid, waarvoor een projectuitvoeringsbesluit als bedoeld in artikel 2.10 is vastgesteld
- **3.3.**projecten ten behoeve van de inpassing in het landschap, natuurontwikkeling of recreatiedoeleinden, waar deze samenhangen met projecten ten aanzien van de in deze bijlage bedoelde projecten ten aanzien van waterstaatswerken, spoorwegen, vaarwegen, wegen of luchthavens
- **3.4.**ontwikkeling en verwezenlijking van werken en gebieden krachtens afdeling 3.1 van de Wet ruimtelijke ordening of een omgevingsvergunning waarbij met toepassing van artikel 2.12, eerste lid, onder a, onder 3°, van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht van het bestemmingsplan, het inpassingsplan of de beheersverordening wordt afgeweken, ten behoeve van de aanleg of wijziging van wegen

4. greenports

- **4.1.**project «Innovacomplex» en «Villa Flora» voor de Floriade 2012 in greenport Klavertje 4 te Venlo (uitvoering deel 4 Nota Ruimte)

5. hoofdwegen

- **5.1.**aanleg of wijziging van hoofdwegen als bedoeld in artikel 8 van de Tracéwet
- **5.2.**wegaanpassingsprojecten als bedoeld in artikel 2 van de Spoedwet wegverbreding
- **5.3.**uitvoering van onderhoud, herstel of verbetering van waterstaatswerken als bedoeld in artikel 1 van de Wet beheer rijkswaterstaatswerken

6. luchthavens

- **6.1.**ontwikkeling en verwezenlijking van luchthavens waarvoor krachtens de Wet luchtvaart een luchthavenbesluit is vereist dan wel krachtens de Luchtvaartwet een aanwijzingsbesluit is vereist

7. natuur, water en waterstaatswerken

- **7.1.**projecten ter uitvoering van de Nadere uitwerking rivierengebied (NURG)
- **7.2.**werken als bedoeld in artikel 10, eerste en tweede lid, van de Wet op de waterkering, of artikel 2.7, eerste lid, van de Waterwet (inclusief zandsuppleties)
- **7.3.**aanleg of wijziging van waterstaatswerken als bedoeld in artikel 7 van de Wet op de waterkering of artikel 5.4, eerste lid, van de Waterwet
- **7.4.**aanleg of wijziging van zuiveringstechnische werken als bedoeld in artikel 1.1 van de Waterwet.
- **7.5.**projecten ter uitvoering van de PKB Ruimte voor de Rivier.
- **7.6.**flexibel peilbeheer IJsselmeer

8. spoorwegen

- **8.1.**aanleg of wijziging van landelijke spoorwegen als bedoeld in artikel 8 van de Tracéwet
- **8.2.**aanleg of wijziging van tramwegen of metrowegen

9. vaarwegen

- **9.1.**aanleg of wijziging van hoofdvaarwegen als bedoeld in artikel 8 van de Tracéwet.

10. Verduurzaming landbouw

- **10.1.**Installaties voor de verwerking van dierlijke mest.

11. duurzame mobiliteit

- **11.1.**aanleg en uitbreiding van overdekte en niet overdekte energielaadpunten voor het opladen van voertuigen voor goederen- en personenvervoer
- **11.2.**aanleg en uitbreiding van tankstations met installaties voor het afleveren van waterstof aan voertuigen voor goederen- en personenvervoer
- **11.3.**aanleg en uitbreiding van tankstations met installaties voor kleinschalige productie van waterstof bijvoorbeeld via elektrolyse of steamreforming en het afleveren van de waterstof aan voertuigen voor goederen- en personenvervoer
- **11.4.**aanleg en uitbreiding van tankstations met installaties voor het afleveren van CNG, LNG, L-CNG en andere alternatieve brandstoffen aan voertuigen voor goederen- en personenvervoer
- **11.5.**aanleg en uitbreiding van tankstations met installaties voor het afleveren van hogere blends biobrandstoffen en andere hernieuwbare brandstoffen aan voertuigen voor goederen- en personenvervoer.

12. transformatie van kantoren en industriële gebouwen

- **12.1.**transformatie van langdurig leegstaande kantoren en industriële gebouwen naar andere gebruiksmogelijkheden.

13. herstel, preventie en leefbaarheidsmaatregelen ten behoeve van aardbevingengebied Groningen

13.1. maatregelen voor het vergroten van de veiligheid en het preventief versterken van bouwwerken

13.2. waardevermeerderende maatregelen en maatregelen voor het verduurzamen van bouwwerken

13.3. aanleg, uitbreiding of wijziging van kabels, leidingen en pijpleidingen

2. Bijlage II. Ruimtelijke en infrastructurele projecten als bedoeld in artikel 1.1 eerste en tweede lid crisis- en herstelwet

A. NOTA RUIMTE					
nr	Omschrijving project	Omschrijving ligging of locatie	Vindplaats in MIRT projectenboek 2009	Vindplaats in Nota Ruimte Uitvoeringsbudget 2007 – 2014	Aard van het project
1	Amsterdam Noordelijke IJoevers	Tegenover Amsterdam CS aan de noordkant van het IJ	P 149	P 16 en 17	Integrale gebiedsontwikkeling; focus op herstructurering bedrijventerrein
2	Den Bosch Spoorzone	Gelegen rondom station	P 221	P 64 en 65	Integrale gebiedsontwikkeling; binnenstedelijke herstructurering
3	Apeldoorn Kanaalzone	Centraal gelegen zone in de stad	P 284	P 62 en 63	Integrale gebiedsontwikkeling; binnenstedelijke herstructurering
4	Den Haag Internationale Stad (onderdeel Scheveningen Boulevard) Bij Boulevard van Scheveningen	P 145	P 26 en 27	Integrale gebiedsontwikkeling + kustversterking	
5	Greenports (6 tuinbouwlocaties in Zuid-Holland en Deurne)	Prov Zuid-Holland: Boomwatering ; 4B-water Waalblok; Overbuurtsepolder; Bollenstreek; Boskoop; Prov Noord-Brabant: Deurne	Boskoop: P 190 Duin- en Bollenstreek: P 191 Westland – Oostland: P 192	P 68 en 69 voor Boskoop, Duin- en Bollenstreek, Westland – Oostland	Integrale gebiedsontwikkeling, focus op glastuinbouw
6	Greenport Aalsmeer/PrimaViera	Bij Aalsmeer	P189	P 68 en 69	Integrale gebiedsontwikkeling, focus op glastuinbouw
7	Klavertje 4 Venlo	Bij Venlo	p. 257	P 46 en 47 (en 68, 69)	Integrale gebiedsontwikkeling, focus op glastuinbouw en op verbinding A73–A67 (Greenportlane)
8	Nijmegen Waalfront	Centrum Nijmegen aan de zuidkant van de Waal	P 264	P 54 en 55	Integrale gebiedsontwikkeling; binnenstedelijke herstructurering
9	Eindhoven A2 zuidelijke aansluiting (zie ook Eindhoven brainport)	Rondom A2 bij Eindhoven	P 256	P 44 en 45 (als A2/Brainport Eindhoven)	Integrale gebiedsontwikkeling; aanleg infrastructuur en herstructurering werklandschappen

A. NOTA RUIMTE					
nr	Omschrijving project	Omschrijving ligging of locatie	Vindplaats in MIRT projectenboek 2009	Vindplaats in Nota Ruimte Uitvoeringsbudget 2007 – 2014	Aard van het project
10	Nieuwe Hollandse Waterlinie	Rijnauwen – Vechten, Linieland, Lingekwartier – Diefdijk	P 188	P 40 en 41	Integrale gebiedsontwikkeling; restauratie forten, natuurontwikkeling, verbetering infrastructuur, bouw van woningen
11	Waterdunen	In de buurt van Breskens	P 220	P 52 en 53	Integrale gebiedsontwikkeling; focus op natuurontwikkeling en recreatie, kustversterking
12	Maastricht Belvedere	Grenzend aan het centrum van Maastricht	P 214	P 66 en 67	Integrale gebiedsontwikkeling; herstructurering bedrijventerrein tot woon- en werkgebied
13	Nieuw Reijerwaard/ Westelijke Dordtse Oever	Industriegebied tussen Ridderkerk en Dordrecht	P 187	P 32 en 33 (als Hoeksche Waard of alternatieve locatie)	Integrale gebiedsontwikkeling; herstructurering bedrijventerrein
14	Zuidplaspolder	Driehoek tussen Rotterdam Zoetermeer en Gouda	P 140	P 30 en 31	Integrale gebiedsontwikkeling voor de functies wonen, werken, glas, groen, water en recreatie
15	Groningen Centrale Zone	Centrum van Groningen	P 290	P 58 en 9	Integrale gebiedsontwikkeling; binnenstedelijke herstructurering
16	Oude Rijnzone	Strook tussen Leiden en Bodegraven	P 138	P 36 en 37	Integrale gebiedsontwikkeling; focus op herstructurering bedrijventerrein
17	Westelijke Veenweiden	Groene Hart en Laag Holland	P 148 P 193, als Westelijke Veenweiden fase 1	P 38 en 39	Integrale gebiedsontwikkeling; herstructurering van kwetsbare delen van de veenweidegebieden
18	Hengelo Hart van Zuid	Rondom centraal station Twente	P 260	P 60 en 61	Integrale gebiedsontwikkeling; binnenstedelijke herstructurering
19	IJsseldelta	Bij Kampen	P 260	P 50 en 51	Integrale gebiedsontwikkeling; «blauwe bypass» met mogelijkheden voor

A. NOTA RUIMTE					
nr	Omschrijving project	Omschrijving ligging of locatie	Vindplaats in MIRT projectenboek 2009	Vindplaats in Nota Ruimte Uitvoeringsbudget 2007 – 2014	Aard van het project
20	IJsselsprong	Bij Zutphen	P 261	P 50 en 51	natuurontwikkeling en recreatie Integrale gebiedsontwikkeling met focus op woningbouw, bereikbaarheid en groene buffer
21	Mooi en Vitaal Delfland	Gebied tussen den Haag, Rotterdam en Zoetermeer	P 147	P 28 en 29	Integrale gebiedsontwikkeling met focus op herstructurering glas en groen
22	Almere Weerwaterzone	Gelegen naast het centrum van Almere	P 139 (als Schaalsprong Almere)	P 18 en 19 (als Schaalsprong Almere)	Verdiepte aanleg A6 om barrièrewerking te voorkomen en integrale gebiedsontwikkeling te faciliteren
23	Rotterdam Stadshavens	Aan noord- en zuidzijde van de Maas	P 139	P 24 en 25	Integrale gebiedsontwikkeling met focus op herstructurering van verouderde bedrijventerreinen
24	Brainport Eindhoven	Aanliggend aan de A2 ten westen van Eindhoven	P 218	P 44 en 45 (als A2/Brainport Eindhoven)	Integrale gebiedsontwikkeling; aanleg infrastructuur en herstructurering werklandschappen
25	Den Haag Internationale Stad (onderdeel Worldforum)	Bij Statenkwartier	P 145	P 26 en 27	Vestigingsplaats voor internationale bedrijven + bereikbaarheid
26	Westflank Haarlemmermeer	Strook ten oosten van Heemstede, Hillegom en Lisse	P 147	P 20 en 21	Integrale gebiedsontwikkeling; woningbouwopgave, piekwaterberging, recreatieve groenontwikkeling, versterking Groene Hart
27	Breda Centraal (t.b.v. Nieuw Sleutelproject)	Centrum Breda	p. 240	n.v.t.	Ontwikkeling openbaar vervoerterminal
28	Windmolenpark Tweede Maasvlakte	Maasvlakte	p. 186	n.v.t.	Ontwikkeling windmolenpark
29	Atalanta Emmen	Stadscentrum Emmen met drie samenhangende deelprojecten Centrum-West,	P 316	-	Integrale gebiedsontwikkeling met focus op ontwikkeling van bovenregionale recreatieve voorziening (dierenpark)

A. NOTA RUIMTE					
nr	Omschrijving project	Omschrijving ligging of locatie	Vindplaats in MIRT projectenboek 2009	Vindplaats in Nota Ruimte Uitvoeringsbudget 2007 - 2014	Aard van het project
		Verbinding via de Hondsrugweg, en locatie Hoofdstraat			en binnenstedelijke herstructurering
Aa. Overige ruimtelijke projecten					
Nr.	Aanduiding project	Omschrijving ligging of locatie	Aard van het project		
1	Amstelveenlijn	Het tracé loopt van Station Amsterdam Zuid via Buitenveldertselaan/Beneluxbaan naar halte Amstelveen Westwijk en via de Legmeerpolder naar de (verlengde) N201 ten zuiden van Amstelveen	Ombouw van bestaande tramlijn(nen) tot metro alsmede aanleg nieuw metrotracé en opstel terrein tot onderdeel van het totale metronetwerk in de stadsregio Amsterdam		
2	Amsterdam VU-gebied	VU- en VUmc-terrein te Amsterdam	(Her)ontwikkeling van het terrein van de Vrije Universiteit (VU) en VU Medisch Centrum (VUmc) naar grootschalige en duurzame functies		
3	Amsterdam Zuidas	Projectgebied van circa 270 hectare (ha), doorsneden door de Ringweg A10 Zuid, trein- en metrosporen	Grootschalige en hoogwaardige duurzame ontwikkeling met kantoren, woningen en voorzieningen		
4	Den Haag Binckhorst	Verbinding van de verlengde Regulusweg en de Mercuriusweg	In het betreffende gebied, dat nu in gebruik is als bedrijventerrein, moet het tunnelproject Rotterdamse Baan worden gerealiseerd en wordt er gewerkt aan de vastgoedontwikkeling van diverse deelplannen. Om tijdens de bouw van de tunnel en de vastgoedontwikkeling de verkeersontsluiting van dit gebied te waarborgen, dient vooruitlopend het project Verlengde Regulusweg te worden gerealiseerd. Deze Regulusweg maakt onderdeel uit van de hoofdverkeersstructuur		
5	Spoorzone Delft	Het gebied van de Spoorzone begint op het terrein van DSM/Gist in het noorden en loopt tot voorbij de Abtswoudseweg in het zuiden. Het noordelijk deel is de smalle strook van Phoenixstraat en Spoorsingel. Het middengedeelte wordt begrensd door Westvest, Coenderstraat en Van Bleijswijkstraat. Het zuidelijk deel, tussen Engelsestraat en Industriestraat, omvat onder meer het oude emplacementsterrein en het voormalige Haringterrein	Integrale herontwikkeling in van een gebied van circa 40 hectare, tussen de binnenstad van Delft en de woonwijken ten westen en zuiden daarvan		
6	Ruimte voor de Vecht	Overijssels Vechtdal	Integrale gebiedsontwikkeling Overijssels Vechtdal; toekomstvast garanderen van de waterveiligheid, realisatie van de natuuropgaven en versterking van de sociaal-economische infrastructuur in het Vechtdal		

Aa. Overige ruimtelijke projecten			
Nr.	Aanduiding project	Omschrijving ligging of locatie	Aard van het project
7	Vossenberg-West II Tilburg	Multimodaal ontsloten logistiek bedrijventerrein in het noordwesten van Tilburg van circa 100 ha bruto (80 ha netto)	Het bestemmingsplan voor het bedrijventerrein Vossenberg-West II is gericht op grootschalige en gemengde industriële bedrijven, met name in de milieucategorie 3,4 en 5, transportbedrijven en logistieke dienstverleners
8	Bedrijvenpark H2O	Bedrijvenpark H2O ligt bij knooppunt Hattermerbroek en strekt zich uit langs de oostelijke rijbaan van de A28, aan beide zijden van de A50. Het bedrijvenpark wordt aan één zijde begrensd door de A28. Het deel dat zich aan de Hattermse zijde van de A50 bevindt (± 18 hectare), wordt daarnaast begrensd door het tracé van de Hanzelijn en de Oostersedijk. Het gedeelte dat zich aan de Oldebroekse zijde van de A50 bevindt (± 52 hectare), wordt daarnaast begrensd door de Voskuilerdijk en de kern Hattermerbroek.	Bedrijvenpark H2O is een gezamenlijk ontwikkelingsproject van de gemeenten Hattem, Heerde (H2) en Oldebroek (O), die deel uitmaken van de Regio Noord-Veluwe in Gelderland, op de grens met Overijssel. Met het bedrijvenpark komen deze gemeenten tegemoet aan de vraag naar bedrijfskavels van lokaal tot internationaal georiënteerde bedrijven
9	Landschapspark Lingezegen	Park Lingezegen is een nieuw landschapspark in aanleg tussen Arnhem-Zuid, Elst, Bommel en Nijmegen-Noord met ruimte voor recreatie, water, landbouw en natuur	Park Lingezegen bestaat uit vijf deelgebieden met elk een eigen karakter die in onderlinge samenhang zullen worden gerealiseerd: De Park, het Waterrijk, het Landbouwland, De Woerd, De Buitens
10	Bedrijvenpark Deventer A1	Bedrijvenpark Deventer A1 is gelegen ten zuiden van de Rijksweg A1, tussen de afritten Deventer/Zutphen en Deventer Oost	Bedrijvenpark Deventer A1 is een duurzaam bedrijvenpark met veel aandacht voor landschappelijke inpassing en een volledig duurzame energievoorziening
11	Glastuinbouwcluster Withagen en Afvalverwerking VAR (Voorst)	Glastuinbouwcluster Withagen en naastgelegen afvalverwerkend bedrijf VAR, gelegen in Middengebied van de gemeente Voorst	Afvalverwerkend bedrijf VAR ontwikkelt nieuwe technieken en producten en draagt daarmee bij aan de verduurzaming van onze maatschappij. Zo produceert VAR warmte en elektriciteit uit biomassa. Glastuinbouwondernemers, zoals het plantenveredelingsbedrijf Schoneveld Breeding als eerste vestiger, en VAR krijgen de ruimte voor duurzame ontwikkeling op en nabij de nieuwe regionale glastuinbouwclusterlocatie Withagen. De glastuinbouwondernemers nemen een deel van de restwarmte van de VAR over voor benutting in de glastuinbouw. Toepassing van de Crisis- en herstelwet ondersteunt de ontwikkeling van beide bedrijfstakken.
12	Nieuwe Driemanspolder (Zoetermeer)	Agrarisch gebied tussen Zoetermeer, Leidschendam-Voorburg en Den Haag	Transformatie van een grotendeels agrarisch gebied naar natuur-, recreatie- en waterbergingsgebied; het gebied maakt deel uit van de Groen-Blauwe slinger tussen het Groene Hart en Midden-Delfland
13	Gebiedsontwikkeling Luchthaven Twente	Driehoek tussen Hengelo, Oldenzaal en Enschede	Integrale gebiedsontwikkeling; transformatie van de voormalige vliegbasis Twente en

Aa. Overige ruimtelijke projecten			
Nr.	Aanduiding project	Omschrijving ligging of locatie	Aard van het project
			herontwikkeling voormalige militaire kampen en bijbehorende gronden (ontwikkeling burgerluchthaven, natuurontwikkeling, leisure, bedrijvigheid, evenementen en woningbouw)
14	Hofbogen Rotterdam	Voormalig spoorwegviaduct Hofplein in de stedelijke omgeving van Rotterdam Noord	De langgerekte structuur van het Hofpleinviaduct doorkruist meerdere woonwijken in Rotterdam Noord en is daarmee van essentiële invloed op de kwaliteit van de leefomgeving. Dit Rijksmonument wordt daarom getransformeerd tot een (semi)publiek verblijfsgebied met creatieve shopping mall, gecombineerd met meerdere leisure functies
15	Stationsomgeving Driebergen-Zeist en landgoed de Reehorst	Het stationsgebied van Driebergen-Zeist en het aanliggende gebied Reehorst	Het stationsgebied Driebergen-Zeist staat voor een ingrijpende aanpassing om de grote aantallen reizigers en verdubbeling van de sporen op een goede manier in te passen. Het gebied zal worden getransformeerd naar een duurzaam stationsgebied in een natuurlijke omgeving, onderdeel van de landgoederenzone Stichtse Lustwarande
16	Rotterdamsebaan (Den Haag/Leidschendam-Voorburg)	De Rotterdamsebaan vormt een nieuwe wegverbinding die begint op de kruising van de Mercuriusweg met de Binckhorstlaan en via een tunnel onder Voorburg-West uiteindelijk aansluit op het verkeersplein Ypenburg	De Rotterdamsebaan vormt een tweede aansluiting vanaf de A4/A13 waardoor de bereikbaarheid van Den Haag, Leidschendam-Voorburg en Rijswijk verbetert en een robuust verkeerssysteem ontstaat
17	Flevokust Lelystad	Terrein van 115 ha aan de noordzijde van Lelystad, gelegen aan de kust van het IJsselmeer	Flevokust wordt ontwikkeld tot een multimodaal bedrijventerrein met een haven, een overslag- en transportcentrum. De ontwikkeling vindt plaats in samenwerking met onder meer het Havenbedrijf Amsterdam en de provincie Flevoland.
18	Amsterdam Connecting Trade (ACT)/ A4 Zone West	Bedrijventerrein van 142 ha aan de zuidkant van Schiphol, gelegen in de gemeente Haarlemmermeer	ACT/A4 Zone West is een vestigingsplaats voor logistiek en handel met multimodale ontsluiting. Het terrein moet zich gaan onderscheiden door innovatieve en duurzame concepten voor de logistieke sector en de handelssector, die worden ontwikkeld in samenwerking tussen marktpartijen, overheden en kenniscentra.
19	Schiphol Logistics Park (SLP)	Bedrijventerrein van 53 ha aan de zuidkant van Schiphol, gelegen in de gemeente Haarlemmermeer.	SLP ligt nabij Schiphol Centrum- en Zuidoost en is daarom bij uitstek geschikt voor logistieke bedrijven met veel luchtvracht. De ontwikkeling van SLP is van belang voor de positionering van Schiphol als logistiek overslagpunt (<i>hub</i>). SLP moet (internationale) logistieke bedrijven naar de Metropoolregio Amsterdam trekken.

Aa. Overige ruimtelijke projecten			
Nr.	Aanduiding project	Omschrijving ligging of locatie	Aard van het project
20	Zeehaven- industriegebied Oosterhorn	en Industriegebied van 1.290 ha, gelegen in de gemeente Delfzijl	Oosterhorn is een groot industriegebied voor zware industrie en havengebonden activiteiten en één van de grootste ontwikkelingsclusters voor chemie in Nederland.
21	Zeehaven- industriegebied Eemshaven	en Haven- en industriegebied, gelegen binnen de gemeente Eemshmond	De Eemshaven is een multi-modaal toegankelijk industriecomplex waar zich vooral bedrijven uit de sectoren chemie, energie, logistiek en recycling bevinden. Het gebied vervult een belangrijke rol in de nationale energievoorziening.
22	Eiland van Schalkwijk	Landelijk gebied tussen Lek, Lekkanaal en Amsterdam-Rijnkanaal, gelegen in de gemeente Houten	De structuurvisie voor het Eiland voorziet in behoud en versterking van het landelijk karakter en de economische structuur. Landbouw en recreatie krijgen de ruimte om zich duurzaam te ontwikkelen.
23	Dairy Campus	Internationaal onderzoeks- innovatie- en kennis- centrum, gelegen in de gemeente Leeuwarden	Doel van de campus is een bijdrage te leveren aan een verdere ontwikkeling van een toekomstbestendige melk-veehouderij en zuivelsector.
24	Valkenburg	Voormalig (militair) vliegveld, gelegen in de gemeente Katwijk	De herontwikkeling van het voormalige vliegveld omvat de bouw van maximaal 5.000 woningen, alsmede de realisatie van 20 ha hoogwaardig bedrijventerrein en grootschalige natuurontwikkeling.
25	Kickersbloem III	Uitbreiding bedrijven-terrein, gelegen in de gemeente Hellevoetsluis	Op Kickersbloem zijn vooral bedrijven gevestigd in de sectoren bouw, dienstverlening (groot)handel en logistiek. De derde fase van het bedrijven-terrein levert circa 47 ha (bruto) extra bedrijfsvloer- oppervlakte op.
26	Amsterdam ZuidasDok	Multimodaal vervoers-project in de gemeente Amsterdam	Combinatie van stedelijke ontwikkeling en verbetering van bereikbaarheid, zowel via de weg als het openbaar vervoer. Onderdelen van het project zijn herinrichting van de A10- Zuid en de knooppunten Nieuwe Meer en Amstel en herinrichting van de openbaar vervoerterminal.
27	Markerwadden	Natuurontwikkelingsproject in de gemeente Lelystad	Aanleg van geulenstelsel, zandwinputten en natuur-eilanden ten behoeve van de verbetering van de ecologische kwaliteit van het Markermeer.
28	Stadionpark Rotterdam	Herontwikkeling stedelijk gebied in de gemeente Rotterdam	Herontwikkeling van het gebied rondom het voetbalstadion De Kuip en enkele bestaande sportcomplexen
29	Dijckerwaal	Bouw van een tijdelijk logiesgebouw/labourhotel in de gemeente Westland	De bouw van het logiesgebouw zal voorzien in de tijdelijke huisvesting van 350 arbeidsmigranten in 's-Gravenzande.

Aa. Overige ruimtelijke projecten			
Nr.	Aanduiding project	Omschrijving ligging of locatie	Aard van het project
30	Weerwater	Gebiedsontwikkeling in het centrum van Almere	Gebied van 413 ha dat geleidelijk wordt ontwikkeld naar een (boven)regionaal centrumgebied, waar bijzondere thematische concepten op het gebied van economie, leisure, recreatie, sport en zorg (of een mix daarvan) een plaats kunnen krijgen. De Floriade (2022) is daarvan een eerste invulling.
31	Icedôme Almere	Ontwikkeling en realisatie van een multifunctioneel complex voor schaats- en andere ijssporten	Nieuw multifunctioneel complex voor schaats- en andere ijssporten en aanverwante sporten in Almere Poort, direct aan de autoweg A6
32	KNSF-terrein	Herontwikkeling van terrein voormalige kruifabriek met woningen en kantoren	Het terrein van de voormalige kruifabriek in Muiden wordt gesaneerd en vervolgens geschikt gemaakt voor de bouw van woningen en kantoren.
33	Buitenhaven Muiden	Uitbreiding van bestaande (recreatie-)jachthaven	Ter versterking van de sociaal-economische infrastructuur in Muiden wordt de bestaande jachthaven uitgebreid.
34	Brediussterrein	Woningbouw, hotel en sportdoeleinden op terrein van 9 ha	Vanwege de voorgenomen ontwikkeling van het KNSF-terrein worden de daar gevestigde sportverenigingen verplaatst. Daarnaast worden op het terrein maximaal 50 woningen en een hotel gebouwd.
35	Wind op land 5 tot 100 MW Eemshaven	Het gebied bestaat uit het havengebied zelf en een zuidelijk en westelijk daarvan gelegen gebied zoals opgenomen in het Provinciaal Omgevingsplan en de uitbreidingsgebieden	Realisatie van windparken van 5 tot 100 MW.
36	Wind op land 5 tot 100 MW Delfzijl	Het gebied bestaat uit het havengebied en een zuidelijk daarvan gelegen gebied zoals opgenomen in het Provinciaal Omgevingsplan en de uitbreidingsgebieden	Realisatie van windparken van 5 tot 100 MW.
37	Wind op land 5 tot 100 MW, N33 nabij Veendam	Dit gebied ligt aan de N33 en loopt van de A7 in het Noorden langs Veendam zoals opgenomen in het Provinciaal Omgevingsplan en de uitbreidingsgebieden	Realisatie van windparken van 5 tot 100 MW.
38	Flevoport Urk	130.000 m ² buitendijks terrein met 1.200 m kader ten zuiden van Urk	Buitendijkse maritieme servicehaven voor open afbouw en onderhoud van schepen
39	Harnaschpolder	50 ha netto uitgeefbaar bedrijventerrein in Den Hoorn aan de A4	Integrale gebiedsontwikkeling naar bedrijventerrein voor de vestiging van een mix van standaard- en hoogwaardige

Aa. Overige ruimtelijke projecten			
Nr.	Aanduiding project	Omschrijving ligging of locatie	Aard van het project
40	Transformatorstation en kabeltracés A4-zone	Haarlemmermeer en Amsterdam	bedrijven. Voorzien zijn zowel werk- als woon/werkkavels (bedrijfspannend met woonhuis). Uitbreiden van het regionale en landelijke energienetwerk bestaande uit een 150/20 kV transformatorstation en vier 150 kV kabeltracés.

B BODEMBESCHERMING EN BODEMENERGIE

nr.	Aanduiding project	Omschrijving ligging of locatie	Aard van het project
1	Havengebied Rotterdam	De haven van Rotterdam	Pilotproject voor gebiedsgerichte aanpak van grootschalige grondwaterverontreiniging
2	Utrecht biowasmachine	Utrechts Stationsgebied e.o.	Pilotproject, met combinatie van winning van bodemenergie en aanpak bodemverontreiniging

C WATERSTAATSWERKEN

nr.	Omschrijving waterstaatswerk	Aard van het project
1	Kustlijn en kustfundament Noordzee	Zandsuppleties en werken ter voorkoming of tegengaan van een landwaartse verplaatsing van de kustlijn
2	Dijkversterking en meekoppelkansen Eemshaven Delfzijl	Het versterken en aardbevingbestendig maken van de primaire waterkering tussen de Eemshaven en Delfzijl, dijkvak 49 tot en met 57, dijkkring 6, in combinatie met gebiedsgerichte initiatieven op het terrein van natuur, toerisme en recreatie en duurzame energie

D LUCHTHAVENS

nr.	Omschrijving luchthaven	Omschrijving project
1	Luchthaven Twente	Ontwikkeling burgerluchthaven
2	Luchthaven Lelystad	Vaststellen gebruiksmogelijkheden
3	Luchthaven Eindhoven	Vaststellen gebruiksmogelijkheden

E WEGENPROJECTEN

nr.	Wegnummer	Omschrijving traject	Aard van het project
1	A1/A27	Utrecht – Knooppunt Eemnes – Amersfoort (Draaischijf Nederland)	Wijziging
2	A1/A6/A9	Schiphol – Amsterdam – Almere	Wijziging
3	A12	Ede – Grijsoord	Verbreding
4	A2	Passage Maastricht	Aanleg / wijziging
5	A4	Delft – Schiedam	Aanleg
6	A74	Venlo – Duitse grens	Aanleg
7	N61	Hoek – Schoondijke	Aanleg / wijziging
8	N23	Westfriisaweg	Aanleg / wijziging
9	A6/A7	Knooppunt Joure	wijziging
10	N31	Harlingen (Flessenhals Harlingen)	wijziging
11	N35	Tussen Zwolle en Wythem en tussen Nijverdal en Wierden	Aanleg / wijziging

E WEGENPROJECTEN			
nr.	Wegnummer	Omschrijving traject	Aard van het project
12		Buitenring Parkstad (incl. aansluiting Nuth en aansluiting Avantis)	Ontwikkeling en aanleg
13	A15	Tunnel bij Rotterdam (tweede westelijke oeververbinding)	Aanleg / wijziging (aanleg tunnel)
14	A7	Zuidelijke Ringweg Groningen	Aanleg / wijziging
15	N18	Varsseveld – Enschedé	Aanleg/wijziging
16	N50	Ens – Emmeloord	Wijziging
17	Knooppunt Hoevelaken	Vergroting capaciteit knooppunt Hoevelaken, verbreding A1 tussen Bunschoten en Barneveld en A28 tussen Maarn en Nijkerk.	Hoofddoel van het project is verbetering van de bereikbaarheid van Midden-Nederland en van de Randstad (A1 en A28 zijn achterlandverbindingen voor de regio's Amsterdam en Rotterdam)
18	Rijksweg A2 in Midden-Limburg tussen Stein/Geleen en Maasbracht	Verbreding van het traject 't Vonderen-Kerensheide	Verbreding vindt plaats door de spitsstroken op te waarderen tot volwaardige stroken, inclusief vluchtstroken.
19	A27 tussen Houten en Hooipolder	Vergroting van de wegcapaciteit ter verbetering van de doorstroming.	Hoofddoel van het project is de vergroting van de wegcapaciteit ter verbetering van de doorstroming. Nevendoelen zijn onder meer de verbetering van de luchtkwaliteit, van de geluidssituatie en van de barrièrewerking van de A27.

F BRUGGEN			
nr.	Omschrijving brug		Aard van het project
1	Boogbrug Beek	A2 knooppunt Kerensheide – afslag Maastricht Airport	Renovatie
2	Brienoordbrug (westelijke boog)	A16 Ridderkerk – Terbregseplein	Renovatie
3	Brug bij Ewijk	A50 knooppunt Valburg – knooppunt Ewijk	Renovatie
4	Calandbrug	N15 bij Rozenburg	Renovatie
5	Galecopperbrug	A12 Oude Rijn – Lunetten	Renovatie
6	Gideonsbrug	A7 Groningen – Hoogezand	Renovatie
7	Ketelbrug	A6 Emmeloord – Lelystad	Renovatie
8	Kreekrakbrug	A58 knooppunt Markiezaat – afslag Rilland	Renovatie
9	Kruiswaterbrug	A7 Sneek – afslag Bolsward	Renovatie
10	Muiderbrug	A1 knooppunt Muiderberg – knooppunt Diemen	Renovatie
11	Scharbergbrug	A76 Stein – Belgische grens	Renovatie
12	Scharsterrijnbrug	A6 Lemmer – Joure	Renovatie
13	Suurhoffbrug	N15 Emmeloord – Oostvoorne	Renovatie
14	Wantijbrug	N3 Papendrecht – Dordrecht	Renovatie

G SPOORWEGEN			
nr.	Omschrijving spoorweg of emplacement	Omschrijving traject of locatie	Aard van het project
1	Emplacement Amersfoort westzijde	Vrije kruising spoorlijnen Amersfoort – Utrecht en Amersfoort – Amsterdam	ongelijkvloerse kruising (tunnelbak)

G SPOORWEGEN			
nr.	Omschrijving spoorweg of emplacement	Omschrijving traject of locatie	Aard van het project
2	Vrije kruising bij Transformatorweg, Amsterdam	Vrije kruising spoorlijnen Amsterdam Centraal – Zaanlijn – Schiphollijn – Westelijk havengebied Amsterdam	ongelijkvloerse kruising (spoorviaduct)
3	Zuidtak OV SAAL Riekerpolder – Duivendrecht	Knooppunt Riekerpolder – knooppunt Duivendrecht (Zuidtak), incl. aansluitingen	wijziging naar 4 en 6 sporen (incl. ongelijkvloerse dubbele vorkaansluitingen)
4	Traject Leeuwarden – Groningen		wijziging van 1 naar 2 sporen
5	Flevolijn OV SAAL	Weesp – Lelystad	geluidmaatregelen en spoorverdubbeling bij Almere

Ga Lightrailverbindingen

Nr.	Aanduiding project	Omschrijving ligging of locatie	Aard van het project
1	RijnGouwelijn	Het oostelijk deel van de RijnGouwelijn loopt van Gouda Centraal Station via Waddinxveen, Boskoop, Alphen aan den Rijn, Rijnwoude, Zoeterwoude en Leiden tot aan het transferium bij de A44 (gemeente Oegstgeest). Het westelijk deel loopt vanaf het transferium tot in Katwijk Badstraat en naar het Palaceplein in Noordwijk	De RijnGouwelijn is een lightrailverbinding van Gouda via Alphen aan den Rijn en Leiden naar de kust in Katwijk en Noordwijk. Het is een laagdrempelige en hoogwaardige vorm van openbaar vervoer in de regio. Het heeft tot doel de bereikbaarheid en leefbaarheid in de regio op een duurzame wijze te verbeteren en tegelijk ruimtelijke ontwikkelingen te structureren

H VAARWEGEN, SLUIZEN, HAVENS

nr.	Omschrijving vaarweg	Omschrijving traject of locatie	Aard van het project
1	Lekkanaal	Lekkanaal bij de Prinses Beatrixsluizen	Verbreding / verdieping / aanleg derde sluiscolk
2	IJmond	Voorhaven IJmuiden	Lichterens bulkcarriers / aanleg nieuwe insteekhaven
3	Waal-Rijn	Weurt-Lobith	Aanleg twee overnachtingshavens

Auteursrechtelijke overeenkomst

Ik/wij verlenen het wereldwijde auteursrecht voor de ingediende eindverhandeling:
Het Decreet Complexe Projecten. Een kritische analyse

Richting: **master in de rechten-overheid en recht**
Jaar: **2017**

in alle mogelijke mediaformaten, - bestaande en in de toekomst te ontwikkelen - , aan de Universiteit Hasselt.

Niet tegenstaand deze toekenning van het auteursrecht aan de Universiteit Hasselt behoud ik als auteur het recht om de eindverhandeling, - in zijn geheel of gedeeltelijk -, vrij te reproduceren, (her)publiceren of distribueren zonder de toelating te moeten verkrijgen van de Universiteit Hasselt.

Ik bevestig dat de eindverhandeling mijn origineel werk is, en dat ik het recht heb om de rechten te verlenen die in deze overeenkomst worden beschreven. Ik verklaar tevens dat de eindverhandeling, naar mijn weten, het auteursrecht van anderen niet overtreedt.

Ik verklaar tevens dat ik voor het materiaal in de eindverhandeling dat beschermd wordt door het auteursrecht, de nodige toelatingen heb verkregen zodat ik deze ook aan de Universiteit Hasselt kan overdragen en dat dit duidelijk in de tekst en inhoud van de eindverhandeling werd genotificeerd.

Universiteit Hasselt zal mij als auteur(s) van de eindverhandeling identificeren en zal geen wijzigingen aanbrengen aan de eindverhandeling, uitgezonderd deze toegelaten door deze overeenkomst.

Voor akkoord,

Thewis, Laura

Datum: **13/05/2017**